

T.C.

ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ

SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ÇOCUK GELİŞİMİ ANABİLİM DALI

ÇOCUK GELİŞİMİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**EV ORTAMI DEĞERLENDİRME ENVANTERİ BEBEK/KÜÇÜK
ÇOCUK GÖZLEM FORMUNUN TÜRKÇEYE UYARLANMASI**

Zehra Nur PAÇACI

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Nurper ÜLKÜER

İSTANBUL - 2024

T.C.

ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ

SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ÇOCUK GELİŞİMİ ANABİLİM DALI

ÇOCUK GELİŞİMİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**EV ORTAMI DEĞERLENDİRME ENVANTERİ BEBEK/KÜÇÜK
ÇOCUK GÖZLEM FORMUNUN TÜRKÇEYE UYARLANMASI**

Zehra Nur PAÇACI

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Nurper ÜLKÜER

İSTANBUL - 2024

ÖZET

EV ORTAMI DEĞERLENDİRME ENVANTERİ BEBEK/KÜÇÜK ÇOCUK GÖZLEM FORMUNUN TÜRKÇEYE UYARLANMASI

Erken çocukluk döneminde ev ortamı bebek ve küçük çocukların tüm gelişim alanları üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Bu çalışmada Betty M. Caldwell, Robert H. Bradley ve meslektaşları tarafından bebek ve küçük çocukların yaşadığı ev ortamlarını bütüncül ve nesnel bir şekilde değerlendirmek amacıyla geliştirilen Ev Ortamı Değerlendirme Envanteri Bebek/Küçük Çocuk Gözlem Formu'nun geçerlik ve güvenirlik analizlerini yapmak ve Türkiye ortamına uyarlamak amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda araştırmanın örneklem grubunu İstanbul'un Ümraniye ilçesinde yer alan ve 0-36 aylık arasındaki çocukların yaşadığı 225 ev ortamı oluşturmuştur. Örneklem yöntemi, olasılıksız örneklem yöntemlerinden kartopu örneklem yöntemi olarak belirlenmiştir. Örneklem grubuna dahil olan ev ortamlarına bir anketör ve bir gözlemci ev ziyaretleri gerçekleştirmiştir. Çalışmada veri toplama aracı olarak katılımcılara Kişisel Bilgi Formu ve Bebek/Küçük Çocuk Gözlem Formu uygulanmıştır. Gözlem formunun geçerlik analizlerine yönelik dil geçerliği, kapsam geçerliği ve yapı geçerliği; güvenirlik analizlerine yönelik ise iç tutarlılık ve puanlayıcılar arası güvenirlik katsayıları incelenmiştir. Ayrıca gözlem formundan elde edilen puanlar ile ailelerin sosyodemografik özellikleri arasındaki ilişki bağımsız örneklerde t testi ve tek yönlü varyans analizi kullanılarak incelenmiştir. Analizler sonucunda Bebek/Küçük Çocuk gözlem formunun 0-36 aylık bebek ve küçük çocukların yaşadığı ev ortamlarını değerlendirmek için geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu sonucuna varılmıştır. Bununla birlikte araştırma bulguları gözlem formundan alınan puanların çocukların cinsiyeti, yaşı, ailedeki çocuk sayısı, anne ve babanın öğrenim durumu, ailenin gelir düzeyi gibi değişkenler açısından anlamlı derecede farklılık olduğunu göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: ev ortamı, gözlem, değerlendirme, bebeklik dönemi

ABSTRACT

ADAPTATION OF THE HOME OBSERVATION FOR MEASUREMENT OF THE ENVIRONMENT INVENTORY INFANT/TODDLER HOME INTO TURKISH

In early childhood, the home environment has a significant impact on all developmental domains of infants and toddlers. In this study, it was aimed to conduct validity and reliability analyses of the Home Observation for Measurement of the Environment Infant/Toddler HOME, which was developed by Betty M. Caldwell, Robert H. Bradley and their colleagues to evaluate the home environments where infants and toddlers live in a holistic and objective way, and to adapt it to the Turkish context. In line with this purpose, the sampling group of the study consisted of 225 home environments in Ümraniye district of Istanbul where children aged 0-36 months age. The sampling method was determined as snowball sampling method from non-probability sampling methods. One interviewer and one observer made home visits to the home environments included in the sample group. Personal Information Form and the Infant/Toddler HOME were used as data collection tools in the study. The language validity, content validity and construct validity of the observation form were examined for validity analyses, and the internal consistency and inter-rater reliability coefficients were examined for reliability analyses. In addition, the relationship between the scores obtained from the observation form and the sociodemographic characteristics of the families was analyzed using independent samples t-test and one-way analysis of variance. As a result of the analyses, it was concluded that the Infant/Toddler HOME is a valid and reliable measurement tool for assessing the home environments where infants and toddlers aged 0-36 months age. However, the findings of the study showed that the scores obtained from the observation form differed significantly in terms of variables such as children's gender, age, number of children in the family, mother and father's education level, and family income level.

Keywords: Home environment, observation, assessment, infancy

TEŞEKKÜR

Araştırma konumu belirlememde katkısı büyük olan, lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca bilgi ve deneyimlerini benimle paylaşan kıymetli hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. Nurper ÜLKÜER'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmaya katılmayı gönüllü olarak kabul ederek beni evlerinde ağırlayan ve sorduğum tüm sorulara içtenlikle yanıt veren değerli annelere ve çocuklarına çok teşekkür ederim.

Veri toplama aşamasında kıymetli vaktini ayırarak ev ziyaretlerinde bana gözlemci olarak eşlik eden ve bu süreçte zaman zaman kendimden esirgediğim inancı ve şefkati benden esirgemeyen kız kardeşim Fatma Şeyma PAÇACI'ya çok teşekkür ederim.

Yüksek lisans eğitimim boyunca ne zaman ihtiyaç duysam yanımda olan, ilgi ve samimiyetini her zaman hissettiğim, yönlendirme ve bilgilendirmeleriyle tezime katkıda bulunan Dr. Öğr. Üyesi Pınar DEMİR ASMA'ya çok teşekkür ederim.

Son olarak, bu süreçte her zorlukta yanımda olan biricik annem Hayriye PAÇACI ve babam Hasan Hüseyin PAÇACI'ya tüm kalbimle teşekkür ederim. Beni hayata hazırlarken gösterdiğiniz sonsuz sevgi, sabır, destek ve fedakârlık için size minnettarım.

BEYAN FORMU

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında zgn olduğunu, tarafımdan üretildiğini ve şkdar niversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzuna göre yazıldığını beyan ederim.

22/08/2024

Zehra Nur PAÇACI

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
BEYAN FORMU	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
TABLolar DİZİNİ	viii
ŞEKİLLER DİZİNİ	ix
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	x
1.GİRİŞ.....	1
1.1.Problemin Tanımı ve Önemi.....	1
1.2.Araştırmanın amacı.....	2
1.3.Araştırma soruları	3
1.4.Varsayımlar.....	3
1.5.Sınırlılıklar	3
2.GENEL BİLGİLER	4
2.1.0-36 Ay Erken Çocukluk Dönemi	4
2.2.0-36 Ay erken çocukluk döneminde beyin gelişimi	7
2.3.0-36 Aylık gelişim döneminde ev ortamı	11
2.3.1.Ev ortamında bulunan oyun materyallerinin önemi	12
2.3.2.Ev ortamının değerlendirilmesi	14
2.4.Ev ortamının gelişim alanları ile ilişkisi	15
2.4.1.Ev ortamı ve bilişsel gelişim.....	16
2.4.2.Ev ortamı ve dil gelişimi.....	17
2.4.3.Ev ortamı ve motor gelişim	18
2.4.4.Ev ortamı ve sosyal-duygusal gelişim	19
2.5.Ev Ortamı Değerlendirme Envanteri'nin kuramsal çerçevesi	21
2.6.İlgili araştırmalar.....	21
2.6.1.Yurt dışında yapılmış araştırmalar.....	21
2.6.2.Yurt içinde yapılmış araştırmalar	22

3.GEREÇ VE YÖNTEM.....	24
3.1.Araştırma Deseni	24
3.2.Araştırmanın evren ve örnekleme	24
3.2.1.Örnekleme büyüklüğü	24
3.2.2.Örnekleme özellikleri	24
3.3.Verileri toplama araçları	25
3.3.1.Kişisel bilgi formu	25
3.3.2.Ev Ortamı Değerlendirme Envanteri – Bebek/Küçük Çocuk Gözlem Formu (the HOME Inventory – the Infant/Toddler HOME).....	25
3.4.Verileri toplama süreci.....	29
3.5.Verilerin istatistiksel analizi	30
3.6.Araştırmanın etik boyutu	31
4.BULGULAR	32
4.1.Katılımcılara Ait Tanıtıcı Bilgiler.....	32
4.2.Bebek/Küçük Çocuk Gözlem Formu geçerlik analizleri.....	34
4.2.1.Dil geçerliği	34
4.2.2.Kapsam geçerliği	34
4.2.3.Yapı geçerliği.....	35
4.3.Bebek/Küçük Çocuk Gözlem Formu güvenirlik analizleri	39
4.3.1.İç tutarlılık.....	39
4.3.2.Puanlayıcılar arası güvenirlik	40
4.4.Sosyodemografik özellikler ile Bebek/Küçük Çocuk Gözlem formundan elde edilen puanların karşılaştırılması.....	41
5.TARTIŞMA	50
5.1.Bebek/Küçük çocuk gözlem formu geçerlik analizine ilişkin bulguların tartışması	50
5.2.Bebek/Küçük Çocuk gözlem formu güvenirlik analizine ilişkin bulguların tartışması	53
5.3.Sosyodemografik özellikler ile Bebek/Küçük Çocuk Gözlem formu puanları arasındaki ilişkiye dair bulguların tartışması	54
6.SONUÇ VE ÖNERİLER.....	58
KAYNAKLAR.....	60
EKLER.....	74
EK 1. Kişisel Bilgi Formu	74

EK 2. Bebek/Küçük Çocuk Gözlem Formu	76
EK 3. Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formu.....	79
EK 4. Etik Kurul İzin Belgesi.....	81
EK 5. The HOME Inventory İzin Belgesi	82

TABLÖLAR DİZİNİ

Sayfa

Tablo 1: Örneklem grubuna dâhil olma ve dışlama kriterleri	25
Tablo 2: Bebek/küçük çocuk gözlem formunun içerik alanları	27
Tablo 3: Bebek/küçük çocuk gözlem formunda yer alan maddelerin puanlanması	29
Tablo 4: Araştırmada kullanılan analiz yöntemleri	30
Tablo 5: Ailelerin tanıtıcı özelliklerinin sayı ve yüzde dağılımı	32
Tablo 6: Çocukların tanıtıcı özelliklerinin sayı ve yüzde dağılımı	33
Tablo 7: Bebek/Küçük çocuk gözlem formu için kapsam geçerlik indeksi	35
Tablo 8: Bebek/küçük çocuk gözlem formu alt boyutları arasındaki ilişkinin incelenmesi	37
Tablo 9: Bebek/Küçük çocuk gözlem formu alt boyutları için betimleyici istatistikler	37
Tablo 10: Madde alt boyut ve toplam puan korelasyonları	38
Tablo 11: Bebek/küçük çocuk gözlem formu alt boyutlara ait güvenirlik katsayıları	39
Tablo 12: Puanlayıcılar arası güvenirlik (inter-rater correlations)	40
Tablo 13: Anketör ve gözlemcilerin değerlendirme puanları arasındaki farklılık	40
Tablo 14: Anne eğitim durumuna göre Bebek/Küçük Çocuk gözlem formu puanlarının karşılaştırılması	41
Tablo 15: Baba eğitim durumuna göre Bebek/Küçük Çocuk gözlem formu puanlarının karşılaştırılması	42
Tablo 16: Gelir durumuna göre Bebek/Küçük Çocuk gözlem formu puanlarının karşılaştırılması	43
Tablo 17: Çocuk sayısına göre Bebek/Küçük Çocuk gözlem formu puanlarının karşılaştırılması	44
Tablo 18: Çocuk yaşına göre Bebek/Küçük Çocuk gözlem formu puanlarının karşılaştırılması	45
Tablo 19: Çocuk cinsiyetine göre Bebek/Küçük Çocuk gözlem formu puanlarının karşılaştırılması	46

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa

Şekil 1: Beyin gelişiminde duyarlı dönemler	5
Şekil 2: İnsan beyninin gelişimi.....	8
Şekil 3: Bebek/Küçük Çocuk Gözlem Formu için doğrulayıcı faktör analizi sonuçları	36

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

B/KÇ GF: Bebek/Küçük Çocuk Gözlem Formu

EODE: Ev Ortamı Değerlendirme Envanteri

UNICEF: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu

1. GİRİŞ

1.1. Problemin Tanımı ve Önemi

Ev; çocuğun en fazla vakit geçirdiği, bakım vereni ve diğer aile üyeleriyle etkileşiminin en yoğun olduğu, ilk deneyimlerini kazandığı ve öğrenmenin gerçekleştiği psiko-ekolojik bir ortamdır. Özellikle bilişsel, sosyal ve duygusal açıdan beyin gelişiminin en kritik olduğu ilk yıllarda çocuğun bulunduğu ortamın taşıdığı özellikler gelişimi farklı şekillerde etkilemektedir. Yapılan araştırmalar ev ortamının taşıdığı özellikler ile çocuğun gelişim düzeyi arasında ilişki bulunduğunu ortaya koymuştur. Bu araştırmalara göre; ev ortamında çocuğa nitelikli uyaran ve gelişimsel desteği sağlamak çocukların bilişsel gelişimini (Aranbarri ve ark., 2023; Biedinger, 2011; Nurliyana ve ark., 2020), motor gelişimini (Ammar ve ark., 2013; Zhong ve ark., 2020) okuma-yazma ve matematik becerilerini (Bradley ve Corwyn, 2016; Green, Pennar ve Bradley, 2020; Letourneau ve ark., 2011; Liu, Simpkins ve Vandell, 2021; Niklas, Chorsen ve Tyler, 2018), dil gelişimini (Hines ve ark., 2022; Zhang, 2023), sosyal-duygusal gelişimlerini (Bradley ve Caldwell, 1981; Ramsammy, 2019) ve çocuğun ruhsal iyi olma halini (Sontag-Padilla ve ark., 2015) olumlu yönde etkilemektedir. Bu nedenle çocuğa yeterli, yaşına ve gelişimsel özelliklerine uygun destekleyici ortamın sağlanabilmesi için ev ortamının çeşitli yönlerinin değerlendirilerek belirlenmesi gerekmektedir.

Bireyin çevresini ve davranışlarını değerlendirmek amacıyla kullanılan ölçme araçlarının seçici, geçerli ve güvenilir olması doğru sonuçların elde edilmesi bakımından önemlidir (Çapık ve ark., 2018). Bu doğrultuda çocuklarla çalışan uzmanlar, yaşamın ilk yıllarından itibaren nitelikli ev ortamlarında büyümenin çocukların gelişim alanlarını olumlu ve olumsuz yönde etkilediğine dair araştırmaların sayısı arttıkça ev ortamlarını değerlendirmeye yönelik standart ölçme araçlarına ihtiyaç duymuşlar ve çeşitli değerlendirme araçları geliştirmişlerdir. Alan yazında ev ortamını değerlendirmek amacıyla geliştirilmiş çeşitli ölçme araçları bulunmaktadır. Bunlardan bazıları; çocukların psikososyal ortamlarını ölçen The Home Environment Questionnaire - HEQ (Miser ve Hupp, 2012), bebeklerin fiziksel çevrelerini değerlendirmek amacıyla geliştirilen Purdue Home Stimulation Inventory (Wachs ve ark., 1979), hekimlerin izlemler sırasında çocuğun fiziksel çevresini ve ebeveyn-çocuk etkileşimlerini klinik olarak değerlendirmek amacıyla

kullandıkları Pediatric Review of Children's Environmental Support and Stimulation - PROCESS (Casey ve ark. 1988; Casey ve ark., 1993), Family Environment Index (Rothenberg ve ark., 2023) ve Parental Home Assessment Index'tir (Poresky, 1989). Bu araçlardan bir diğeri ise dünya genelinde yaygın olarak kullanılan, geçerliğı ve güvenilirliğı ispatlanmış Ev Ortamı Değerlendirme Envanteri'dir (The Home Observation for Measurement of the Environment) (Bradley ve Caldwell, 1984; Bradley ve ark.,1994). Ülkemizde ise çocuğun yaşadığı ev ortamıyla ilgili doğru bilgi elde etmeyi sağlayacak ve ev ortamını bütüncül bir şekilde değerlendirebilecek ölçme araçları sınırlı sayıdadır. Bu sebeple ilgili alanda yapılacak çalışmalarda genellenebilir sonuçlar ortaya koyabilmek için geçerli ve güvenilir ölçme araçlarına ihtiyaç vardır. Diğer taraftan, bu araçların çocuğun, ailenin ve içinde bulundukları toplumun sosyal-kültürel özelliklerine göre uyarlanmış, onların güçlü yönlerini de betimleyen duyarlılıkta olması araştırmaların bilimselliğı açısından büyük önem taşır. Ev Ortamı Değerlendirme Envanteri bu açıdan araştırmacılara önemli bir olanak sunmaktadır.

Bu çalışmada Ev Ortamı Değerlendirme Envanteri'nin Bebek/Küçük Çocuk Gözlem Formu'nun uyarlanması amaçlanmıştır. Böylelikle yaşamın sonraki dönemleri için bir temel olan 0-36 aylık gelişim döneminde çocuğun yaşadığı ev ortamının değerlendirilmesiyle risk altındaki evlerin belirlenmesi ve elde edilen sonuçlara dayanarak erken müdahale ve çocuk ve ailelere destek sağlama konusunda belirli kararlar almak mümkün olacaktır. Çocuğun ev ortamının niteliğini değerlendiren ve risk altındaki ev ortamlarının belirlenmesini kolaylaştıracak geçerli, güvenilir ve pratik bir tarama aracının uyarlanmasına ilişkin bu çalışmanın, ülkemizde ev ortamı ve çocuk gelişimi ile ilgili yapılacak araştırmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.2. Araştırmanın amacı

Araştırmanın amacı; Ev Ortamı Değerlendirme Envanteri'nin 0-36 aylık çocuklara yönelik Bebek/Küçük Çocuk Gözlem Formu'nu Türkçeye ve Türkiye ortamına uyarlamak, bu doğrultuda formun dilbilimsel ve kavramsal içeriğinin korunmasıyla birlikte kültürel olarak da eşdeğerliğı sağlanarak geçerlik ve güvenilirlik analizlerini yapmaktır.

1.3. Araştırma soruları

- I. Ev Ortamı Değerlendirme Envanteri Bebek/Küçük Çocuk Gözlem Formunun geçerlik düzeyi nedir?
- II. Ev Ortamı Değerlendirme Envanteri Bebek/Küçük Çocuk Gözlem Formunun güvenilirlik düzeyi nedir?
- III. Bebek/Küçük Çocuk Gözlem formundan alınan puanlar;
 - Çocukların cinsiyeti,
 - Çocukların yaşı,
 - Ailedeki çocuk sayısı,
 - Annenin öğrenim durumu,
 - Babanın öğrenim durumu,
 - Ailenin gelir düzeyi gibi değişkenler açısından anlamlı bir farklılık gösteriyor mu?

1.4. Varsayımlar

- Ev ziyaretleri sırasında bakım verenler araştırmacının sorduğu soruları içten, doğru ve yansız olarak yanıtladıkları varsayılmıştır.
- Araştırmacının ziyaret boyunca yaptığı gözlemlerin bakım verenin çocuğa karşı gerçek tutum ve davranışları olduğu varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

- Araştırma örneklemi yalnızca İstanbul'un Ümraniye ilçesinde yer alan 225 ev ortamı ile sınırlıdır.
- Araştırma, özel gereksinimi ve gelişimsel geriliği olmayan 0-36 ay arasındaki bebek ve küçük çocuklar ile sınırlıdır.

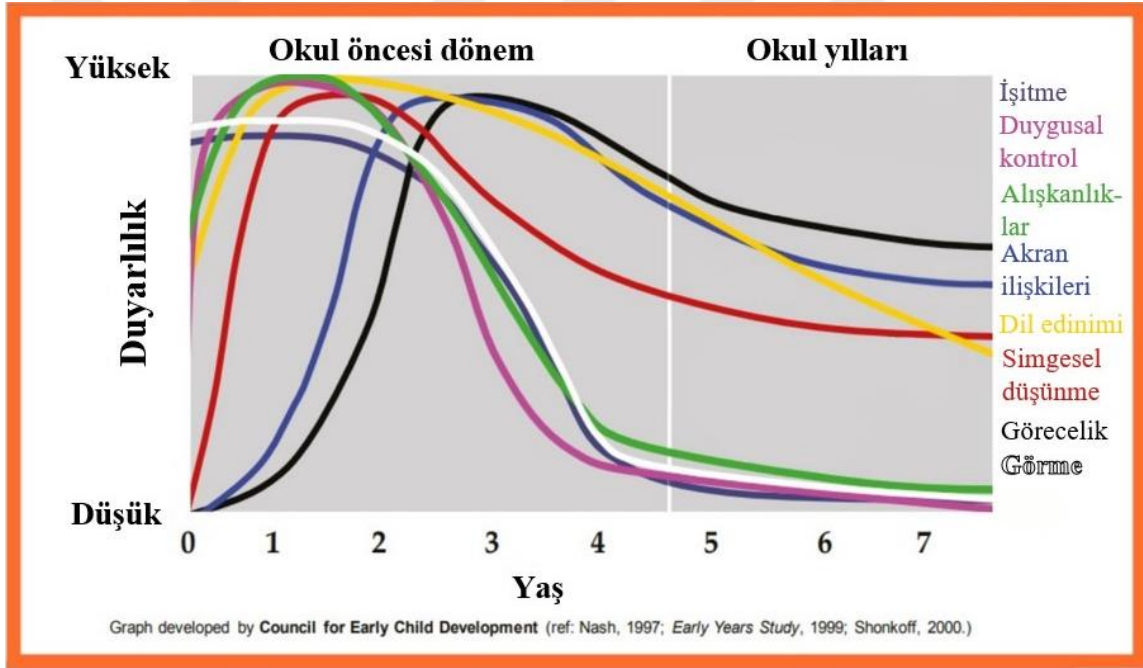
2. GENEL BİLGİLER

2.1. 0-36 Ay Erken Çocukluk Dönemi

Erken çocukluk dönemi doğum öncesi dönemden başlayan ve sekiz yaşına kadar devam eden, bireyin yaşamında uzun vadeli etkilere sahip ve ileriki yaşamını etkileyen kritik bir dönemdir. Bu dönem insanın yaşamı boyunca bedende ve beyinde en fazla değişimin yaşandığı, ilk bağların kurulduğu, temel bilgi ve becerilerin edinildiği, alışkanlıkların ve öz bakım becerilerinin kazanıldığı, kişilik özelliklerinin oluştuğu ve şekillendiği, sosyal becerilerin kazanıldığı bir süreçtir (Berk, 2015: 6). Bu dönem çocukların gebelikten sekiz yaşına kadar bilişsel, fiziksel, motor, dil, sosyal-duygusal gelişim ve kişilik gelişimi alanlarındaki gelişimini kapsar. Erken çocukluk dönemi gelişimin en hızlı olduğu ve çevrenin etkisine en açık olduğu dönemdir. Erken çocukluk gelişiminin temel ilkelerinden biri; çocuklara ne kadar teşvik edici ve gelişimsel açıdan uygun ortamlar sunulursa ve çevrelerini oynayarak keşfetmelerine izin verilirse çocukların o ölçüde iyi gelişecekleri ve yaşam boyu devam eden öğrenme için gerekli bilişsel, sosyal ve duygusal becerileri kazanacaklarıdır (Needham ve Ülküer, 2020). Oyun çocukluğun her döneminde ayrı bir öneme sahiptir fakat erken çocukluk döneminde oyunu farklı kılan, çocukların bu dönemde oyunu dünyayı keşfetme, anlama ve anlamlandırma açısından bir araç olarak kullanmalarıdır (Aksoy ve Dere Çiftçi, 2020: 2). Oyun çocuğun sağlıklı gelişim gösterebilmesi için gereklidir ve çocuk tarafından planlanan serbest oyunlar aracılığıyla bebek ve küçük çocukların bütüncül gelişimi desteklenir (Ogelman, 2016: 19).

Son yıllarda erken çocukluk döneminin öneminin anlaşılmasıyla birlikte birçok devlet erken çocukluk gelişimine yönelik çalışmalara önemli ölçüde yatırım yapmakta ve bu doğrultuda politikalar oluşturmaktadır (Engel ve ark., 2015). Bu yatırımların önemli bir amacı; hiçbir çocuğu ve aileyi geride bırakmadan her çocuk ve aileye ihtiyaç duydukları bakımın ve destekleyici ortamların sunulmasını, ailelerin refahlarını artırmalarını sağlayabilmektir (Duncan ve ark., 2022). Yapılan yatırımların bir diğer nedeni ise erken çocukluk döneminde yapılan müdahalelerin maliyetinin daha az fakat getirisinin daha fazla olmasıdır. Erken çocukluk dönemine ayrılan bütçe ve yapılan müdahalelerin sonraki dönemlerde ekonomik olarak eğitim ve sağlık alanlarındaki getirilerinin yüksek olduğu bilinmektedir. (Heckman, 2006; García ve ark., 2020). Erken çocukluk dönemi söz konusu

olduğunda 0-36 aylar arasını kapsayan bebeklik dönemi çoğu zaman en az üzerinde durulan ve unutulmuş dönem olarak karşımıza çıkmaktadır (World Health Organisation, 2019). Bu dönem üzerine yapılan çalışmaların sınırlı sayıda olduğu, araştırmaların çoğunlukla daha büyük yaş gruplarına yönelik yapıldığı bilinmektedir. 0-36 aylık dönem içerisinde bireyin gelişiminde çok hızlı ve önemli değişiklikler yaşanır ve tüm gelişim alanlarında önemli ilerlemeler meydana gelir. Bu dönemde ev ortamı çocukların özellikle motor, sosyal ve bilişsel gelişimlerinde önemli bir rol oynamaktadır (Black ve ark., 2017; WHO, 2019). Bu sebeple bebek ve küçük çocukların gelişimleri ve yaşadıkları çevre hakkında bilgi sahibi olmak ve uygun bir ortam sunmak gerekmektedir (Ünüvar, 2020: 169).

Şekil 1: Beyin gelişiminde duyarlı dönemler (Council for Early Childhood Development, 2010)

Şekil 1'deki grafik erken çocukluk döneminde beyin gelişimindeki duyarlı dönemleri ve çevrenin etkisini göstermektedir. Grafikte görüldüğü üzere sosyal, duygusal ve bilişsel alanlardaki birçok işlev yaşamın ilk beş yılında en yüksek hassasiyet düzeyine sahiptir. Bu dönemde beyin sosyal, duygusal ve bilişsel gelişim ile ilişkili becerilerin kazanılmasında oyun ve öğrenme materyalleri ve aile üyeleriyle kurulan sağlıklı ilişkiler gibi çevresel etkilere oldukça duyarlıdır (Leisman ve ark., 2015; Udayanga, 2021).

0-36 aylık gelişim dönemi kuramsal bakış açısıyla ele alındığında gelişim kuramlarının çocuğun birincil bakım verenine, en yakın çevresine ve çevresindeki nesne ve öğrenme

materyallerine duyarlı olduğu gör÷lmektedir. Piaget çocukları, düşünceleri çevreleriyle doğrudan etkileşim kurarak gelişen güdülenmiş kâşifler olarak görmüş ve çocukların bu etkileşimleri sonucu nesne, olay ve durumları anlamlandırdıklarını ifade etmiştir (Berk, 2015: 214). Piaget bebeklerin en yakın çevresindeki nesnelerle (çingirak, küp, top vb. oyuncaklar) etkileşime girerek nesne kavramının temelini oluşturan önemli şemaları kurduklarını ifade eder (Bee ve Boyd, 2009: 321). Bebeklik dönemine özgü emme, bakma, yakalama ve atma gibi davranışsal şemalar nesnelerin üzerinde gerçekleştirilebilen basit eylemlerle yapılandırılır (Santrock, 2019: 148). Bilişsel gelişimin sosyal bağlamına vurgu yapan Vygotsky ise yetişkinlerin çocukların gelişimlerinde önemli katkıları olduğunu öne sürmüştür. Vygotsky çocukların düşünme, anlama, problem çözme, akıl yürütme gibi üst bilişsel becerilerini sosyal etkileşimleri aracılığıyla geliştirdiklerini savunmuştur. Bu doğrultuda yetişkinler çocuklara yakınsak gelişim alanı çerçevesinde zorlayıcı birtakım eylemler ve etkinlikler sunarak onlara rehberlik ederler (Santrock, 2019: 220). Erikson (1982) ise bakım vereninden güven duygusunu almış yeni yürümeye başlayan çocukların özerkliğini yavaş yavaş kazanmaya başladığını ifade eder. Erikson çocukların düşünce ve eylemler bakımından bağımsız olabilecekleri güvenli ve teşvik edici ortamlar oluşturmaının onların özerklik duygusuna olumlu katkıları olacağını ileri sürmüştür (Trawick-Smith, 2022: 182). Bruner'e (2014) göre çocuk 0-36 aylık gelişim döneminde çevresindeki nesnelerle etkileşim kurarak onları tanımaya çalışır, bir diğer deyişle yaparak ve yaşayarak öğrenir. Gelişim kuramları ışığında ele alındığında özellikle 0-36 aylık dönemde çocukların kendilerini ortaya koyabilmeleri ve sağlıklı gelişim gösterebilmeleri için ihtiyaç duydukları teşvik edici, destekleyici, duyarlı, güvenli ve onların gelişimsel özelliklerine uygun bir ev ortamı oluşturmaının önemli olduğu gör÷lmektedir.

Erken Çocukluk Gelişimi Ülke Profilleri (Country Profiles for Early Childhood Development), UNICEF tarafından Countdown to 2030 Women's Children's and Adolescent's Health ile işbirliği yaparak ülkelere ait mevcut verileri bir araya getirebilmek için geliştirilmiştir. Türkiye'ye ait verilerin yer aldığı raporda ülkemizde beş yaş altı çocuk nüfus oranının %8 olduğu belirtilmiştir. Ülkemizde emzirmeye erken başlama oranı %71 iken ilk altı ay sadece anne sütü ile beslenme oranı %41'dir. Erken öğrenme fırsatları başlığı incelendiğinde evde erken uyaran sunma oranı %65, oyuncaklı olan çocuk oranı %76, kitabı olan çocuk oranı %29'dur. Okul öncesi eğitime katılım oranı ile ilgili veri ise

bulunmamaktadır. Güvenli ortam başlığı incelendiğinde doğum kaydı olan çocukların oranının %98, temiz içme suyuna erişim oranının %98, sanitasyon oranının ise %100 olduğu görülmektedir. Duyarlı bakıma ait veri ise bulunmamaktadır (UNICEF, 2023a).

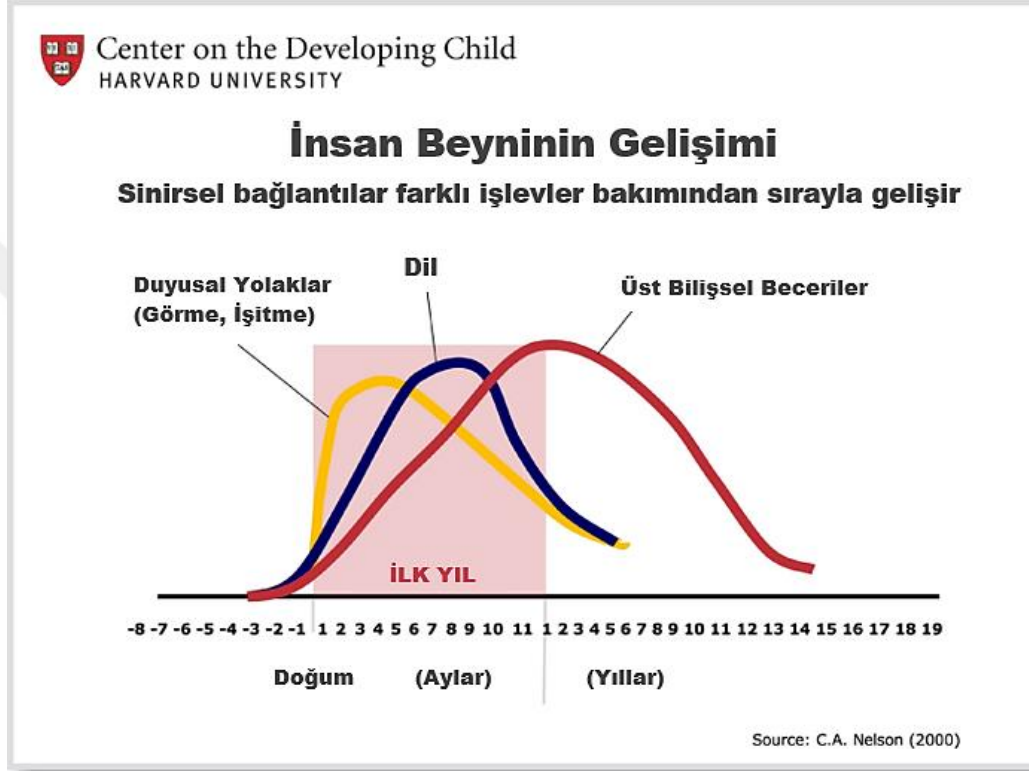
2.2. 0-36 Ay erken çocukluk döneminde beyin gelişimi

0-36 aylar arasındaki dönemi kapsayan bebeklik dönemi süresince fiziksel gelişim alanında meydana gelen en dikkate değer ilerleme beyin gelişiminde görülmektedir (Trawick-Smith, 2022: 116). Bu dönemde beyin, yaşam boyu bir daha asla görülmeyecek bir hızda değişmektedir. Yenidoğan bir bebeğin beyninde milyonlarca nöron bulunmakta ve doğumdan sonraki ilk birkaç yıl boyunca beyinde saniyede bir milyondan fazla yeni sinaps oluşmaktadır (Center on the Developing Child at Harvard University, 2016). Nöronlar arasında oluşan sinaptik bağlantıların her biri yeni öğrenmelerdir. Beyinde öğrenme, nöronlar arasında dendrit ve aksonların oluşturduğu iletişim sonucu sinir hücrelerinin yeni bir bağ oluşturmasıyla gerçekleşir. Sinapslar arasındaki bağ ne kadar yoğun ve etkili olursa öğrenme o kadar verimli olmaktadır (Yeğen, 2021: 26).

Beyin gelişiminde yaşamın ilk on iki ayı duyuşal yollar, dil ve üst bilişsel becerilerin (akıl ve mantık yürütme, karar verme, eleştirel düşünme vb.) gelişimi için hassas bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada hassas dönem ile kritik dönem kavramlarının ayrımını yapmak önemlidir. Bu iki terim birbirlerinin yerine sıklıkla kullanılsa da temel yönlerden farklılık gösterirler. Knudsen (2004) *hassas dönem* kavramının gelişimin belirli dönemlerinde deneyimin beyin üzerindeki etkilerini tanımlamak için kullanıldığını ifade eder. Hassas dönem beynin, deneyimin etkilerine karşı en duyarlı ve açık olduğu dönemdir ve bu dönemde önemli bir deneyim (örneğin bir bebeğin bakım verenine güvenli bir şekilde bağlanması) yaşanmazsa sonradan normal gelişim çizgisini yakalamak zor olabilir. Buna karşın *kritik dönemde* önemli bir deneyim yaşanmazsa davranış kalıcı hale gelir ve bu deneyimin eksikliği beyin fonksiyonlarında geri dönüşü olmayan değişikliklere sebep olabilir.

Shonkoff ve Phillips (2000) beynin yapısını ve işleyişini tanımlarken “beyin mimarisi” metaforunu kullanmışlardır. Beyin gelişimi ya da "beyin mimarisi", genetik özelliklerin mimari planları sağladığı ve genetik, çevresel etkiler ve deneyimlerin ise gelişim seyrini

belirlediği bir yapıya benzetilmektedir (Fox ve ark., 2010). Genetik temeller ve çocuğun erken deneyimleri bu inşa sürecinin iki önemli bileşenidir. Beyin mimarisinin inşası doğumdan önce başlar ve yetişkinliğe kadar devam eder (Center on the Developing Child at Harvard University, 2007).

Şekil 2: İnsan beyninin gelişimi (Nelson, 2000)

Şekil 2’de insan beyninin gelişim sürecindeki hassas dönemleri yaş değişkenine bağlı olarak açıklayan grafik Türkçeye çevrilmiştir. Grafikte yer alan eğriler çeşitli gelişim alanlarındaki sinaps oluşumunun yoğunluğunu ve beynin deneyimin etkilerine karşı en duyarlı ve açık olduğu ay ve yaşları göstermektedir. Grafikte görüldüğü üzere duysal gelişim, dil gelişimi ve bilişsel becerilerin gelişimi üçüncü trimester döneminde başlamaktadır. Görme ve işitme gibi duysal yollar ilk gelişen alanlardır. Bunu erken dil becerileri ve üst bilişsel becerilerin gelişimi izler (Berk, 2015: 165).

0-36 aylık dönemde sinir bağlantıları özellikle beyin korteksinin görme, işitme ve dil alanlarında çok hızlı bir şekilde oluşur. İnsan beyninde tüm kortikal alanın üçte birini oluşturan prefrontal kortekste ise çok daha yoğun bir sinaps oluşumu gerçekleşir. Bu hızlı artış döneminin ardından her bir alanda sinapsların yoğun üretimi sonrasında sinaps

budaması meydana gelir. Sinaps budaması ile kurulan bağlantılar beyin devrelerinin daha verimli hale gelmesi için azaltılır. Sinir bağlantılarının çoğalma ve budama sürecinde önce basit ardından daha karmaşık sinirsel bağlantılar oluşur (Center on the Developing Child at Harvard University, 2016). Üç yaş civarında başlayan sinaps budaması ile yeteri sıklıkta kullanılmayan veya ihtiyaç duyulmayan bağlantılar kaybolurken deneyimlerle pekiştirilen bağlantılar kalıcı hale gelir (Wortock, 2002). Örneğin beyin dil gelişimine duyarlı olduğu 5-10. aylarda desteklenen bebeklerde dil gelişimiyle ilgili bağlantıların çoğu güçlenerek kalıcı hale gelecektir (Fox ve ark., 2010; Thompson ve Nelson, 2001; Trawick-Smith, 2022: 117).

Beynin gelişim sürecinde özellikle yaşamın ilk üç yılındaki deneyimler çocuğun başta bilişsel gelişimi olmak üzere tüm gelişim alanları için **sağlam** ya da **kırılgan** bir temel oluşturarak bu mimarinin yapısını belirler (Fox ve ark., 2010; Center on the Developing Child at Harvard University, 2007). Bu sebeple yaşamın ilk yıllarında oluşturulan sağlam bir temel gelişim çizgisinde olumlu sonuçların olasılığını artırırken kırılgan bir temel sonraki yıllarda görülebilecek risklerin olasılığını artırmaktadır (Köksal Akyol, 2019: 67). 0-36 aylık dönemde söz konusu mimari yapıyı şekillendiren en önemli deneyimlerden biri *karşıla ve cevap ver (serve and return)* olarak isimlendirilen etkileşimleridir (Center on the Developing Child at Harvard University, 2007). Karşıla ve cevap ver ifadesi, çocuk ve bakım veren arasındaki beyin gelişimini destekleyen etkileşimlerin ve duyarlı bakım vermenin önemini açıklamak için kullanılmaktadır. Tıpkı bir tenis oyunundaki gibi bir bebek bakım vereniyle babıldayarak, jest ve mimiklerini kullanarak, göz teması kurarak, dokunarak ya da ağlayarak iletişim kuramaya çalışır (serve). Duyarlı bir bakım veren ise bebeğin bu girişimlerine onunla oyun oynayarak, bir oyuncuğu uzatarak, kucaklayarak, konuşarak veya gülümseyerek uygun şekilde karşılık verir (return) (Komanchuk ve ark., 2023). Bu duyarlı, tutarlı ve istikrarlı etkileşimler, çocuğun beyinde bilişsel ve sosyal becerilerin gelişimini destekleyen sinirsel bağlantıların kurulmasına ve güçlendirilmesine yardımcı olur. Yaşamın erken dönemlerinde kurulan sevgi ve şefkat dolu ilişkiler sağlam bir beyin mimarisi oluşturmada en önemli unsurdur (Center on the Developing Child at Harvard University, 2021). Bebeklik döneminde olumlu deneyimleri içeren gelişimsel uyaranlar açısından zengin bir ev ortamı beyin mimarisinin sağlam bir şekilde oluşturulmasında önemli bir rol oynamaktadır. Söz konusu ortamın yoksunluğu beyin yapısı ve işlevinde bozulmalara, hücresel ve moleküler

seviyelerde değişikliklere ve birtakım psikolojik ve davranışsal bozukluklara yol açabilmektedir (Nelson ve ark., 2019).

İnsan beyni yaşamın ilk üç yılında çok çeşitli ortamlara, koşullara ve etkileşimlere uyum sağlayabilmek için en esnek haldedir (Lane ve ark., 2019). Beynin deneyimlerden öğrenme becerisi olan beyin plastisitesi yaşamın ilk yıllarında en yüksek düzeydeyken yaşla birlikte azalır. Örneğin bir yaşımdan sonra beynin sesleri ayırt eden bölümleri bebeğin maruz kaldığı dile göre özelleşmeye başlar. Aynı zamanda diğer dillerde bulunan farklı sesleri tanıma ve ayırt edebilme yeteneği zamanla azalır. Dil öğrenimi veya diğer beceriler için bu fırsat pencereleri açık kalsa da bu becerilerin kazanılması giderek zorlaşır. Yaş ilerledikçe, yeni becerileri kazanmak veya değişimlere uyum sağlayabilmek için gösterilen çaba da artmaktadır (Center on the Developing Child at Harvard University, 2007, 2016; WHO, 2022).

Beyin gelişiminin hızla ilerlediği 0-36 ayı kapsayan bu çok özel zaman dilimi aynı zamanda beynin tehditlere açık olduğu bir dönemdir (Trawick-Smith, 2022: 118). Stresin zararlı bir türü olarak tanımlanan toksik stres bu dönemde çocuk yeterli bir yetişkin desteği almadığında, bakım verenin hem destek hem de korku kaynağı olduğu veya tekrarlayan fiziksel veya duygusal istismar, ihmal, bakım verenin madde bağımlılığı, şiddete maruz kalma gibi durumların varlığında ortaya çıkabilir. Duyarlı bakımın yokluğunda ya da gelişme sürecinde çocuğa verilen tepkiler tutarsız, güvenilmez veya uygunsuz olduğunda beyin bağlantıları beklendiği gibi oluşmaz ve bu durum öğrenme ve davranışta sorunlara yol açabilir (Raut ve ark., 2022). Bedenin strese verdiği tepkinin aşırı veya uzun süreli olması beynin gelişebilmek için ihtiyaç duyduğu değerli enerjiyi tüketerek beyin gelişimini ve diğer organların gelişimini sekteye uğratabilir. Bu durum yetişkinlik yıllarında kalp hastalığı, diyabet, madde bağımlılığı ve depresyon gibi stresle ilişki hastalık ve bilişsel becerilerde yetersizlik görülme riskini artırmaktadır (Shonkoff ve ark., 2021). Bununla birlikte araştırmalar, yaşamın erken dönemlerinde duyarlı bir bakım verenle kurulan destekleyici ilişkilerin olumsuz deneyimlerin sebep olduğu zararlı stresin etkilerini önleyebilmek için gereken korumayı sağladığını göstermektedir (Britto ve ark., 2018; National Scientific Council on the Developing Child, 2023). Anılan sebeplerden dolayı çocukların gelişimsel

açıdan zengin uyaranların yer aldığı bir fiziksel ve psikososyal ortamla desteklenmesi son derece önemlidir (Raut ve ark., 2022).

Beynin sağlıklı gelişim gösterebilmesi için duyuşsal girdiler ve duyular aracılığıyla algılanan çevresel bilgiler oldukça önemlidir (Özyazıcı ve ark., 2021). Bebeklik döneminde duyuların gelişimi desteklendikçe beyin gelişimi de desteklenir (Köksal Akyol, 2019: 169). Bu noktada Montessori tarafından duyu organlarını geliştirmeye yönelik tasarlanmış duyu materyalleri dikkat çekmektedir. Montessori çocukların yaş ve gelişim düzeylerine uygun olarak geliştirdiği ve farklı duyulara hitap eden duyu materyalleriyle çocuklar için zenginleştirilmiş bir ortam hazırlamış ve bu ortamın çocukların gelişimine katkı sağladığını keşfetmiştir (Bozkurt ve Ulutaş 2021).

2.3. 0-36 Aylık gelişim döneminde ev ortamı

0-36 aylık gelişim döneminde bebek ve küçük çocukların en fazla vakit geçirdiği çevre ev ortamıdır (Yang ve ark., 2021). Bu sebeple ev ortamlarının çocukların gelişim düzeyine ve ihtiyaçlarına uygun olarak tasarlanması ve düzenlenmesi son derece önemlidir. Çocukların büyüdüğü ortamın tasarım ve özellikleri belirlenirken çocukların ilgi ve ihtiyaçlarının göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Alan yazında ev ortamının niteliğini belirleyen değişkenler arasında ailenin sosyoekonomik düzeyi (ebeveynlerin öğrenim durumu, gelir düzeyi, çalışma durumu vb.), ebeveyn davranışları, aile içindeki iletişim biçimi, ebeveyn katılımı, bakım verenin duyarlılığı, çocuğun gelişimsel özellikleri, ev ortamındaki sosyal ve psikolojik iklim ve evin fiziksel özellikleri yer almaktadır (Seven, 2019: 218; Orri ve ark., 2019). Sosyoekonomik düzey ile ilişkili özellikler evin fiziksel özellikleri ve ebeveyn davranışları üzerinde etkiye sahiptir (Bradley ve Corwyn, 2005). Sucuoğlu ve ark., (2020b) annelerin eğitim ve gelir düzeyleri arttıkça ev ortamının kalitesinin de arttığını bulmuşlar ve sosyoekonomik düzey ile ev ortamının kalitesi arasında güçlü bir ilişki olduğunu vurgulamışlardır. Bununla birlikte ebeveynlerin bebek ve küçük çocukların oyun ve öğrenme sürecine dahil olması, onlarla etkileşimli kitap okuması (Kim ve ark., 2022; Murphy ve ark., 2023; Torppa ve ark., 2022), sanat etkinlikleri yapması (Botirov, 2023), şarkı söylemesi ve ev dışında birlikte vakit

geçirmeleri (Turnbull ve ark., 2022) ev ortamında çocuğun gelişimini desteklen davranışlar olarak görülmektedir.

Konuya ilişkin yapılmış çalışmalarda ev ortamının niteliğine ilişkin iki tür gösterge olduğu ifade edilmiştir. Ev ortamındaki çevresel göstergeler çocuğa ve yetişkinlere ait kitapların sayısı, oyuncaklar ve öğrenme materyallerinin bulunması, sanat malzemeleri, çizim ve boyama malzemelerinin bulunması, artık materyallerden yapılmış oyuncaklar, ev ortamında çocuğa erken öğrenme fırsatları sunmak ve çocuk için güvenli bir ortam oluşturmak olarak açıklanırken; ebeveyn davranışlarını kapsayan ikinci grup göstergeler ebeveynlerin çocukla etkileşimli kitap okuması, oyun sürecine dahil olması, çocuğun gelişimini bilinçli olarak desteklemesi, günlük yaşamda çocuğa rehberlik etmesi, çevresini keşfetmesi için fırsat tanıması ve duyarlı ve karşılık verici bakımın sağlamaları olarak açıklanmıştır (İltus, 2007; UNICEF, 2023b; WHO, 2018). Ev ortamında iç mekanın aydınlatılmasında mümkün olduğunca gün ışığından yararlanılması ve gün ışığına yakın bir aydınlatma kullanılması, birbiriyle uyumlu renkler seçilmesi (Aktaş Arnas, 2019: 46), temiz ve hijyenik bir ortam oluşturmak, doğal ve mekanik havalandırma sistemlerinin bulunması, yeterli ve uygun ısı seviyesi (Bradley ve Putnick, 2012; Bradley, 2015) dikkat edilmesi gereken fiziksel özellikler arasındadır.

0-36 aylık dönemde çocukların merak duygusu ve keşfetme arzusu oldukça yüksektir. Bu sebeple bebekler yalnız bırakılmamalı, sürekli kontrol edilmeli ve güvenli bir ortam hazırlanmalıdır. Bu dönemde bebekler arasında en sık rastlanan kaza türleri; yabancı cisim aspirasyonu, boğulma, yanıklar, zehirlenmeler ve düşmedir (Haytoğlu, 2021). Ev içinde güvenlik önlemlerinin alınması ve basit düzenlemeler yapılması (çocuğun güvenliğini tehdit eden eşya ve malzemelerin ortadan kaldırılması vb.) konusunda bakım verenlerin bilgi, beceri ve farkındalıklarının artırılması bu tür kazaların önlenmesi açısından önemlidir (Öntürk ve Balcı 2015).

2.3.1. Ev ortamında bulunan oyun materyallerinin önemi

Bebek ve küçük çocuklar oyun sırasında çoğunlukla oyundaki rolüne uygun gerçek bir nesne ya da eşya gibi oyun materyallerine ihtiyaç duyarlar. Oyuncaklar, çocukların oyunlarında kullanmaları için tasarlanan ve üretilen her türlü araç-gereçlerdir (Çamur ve ark., 2008). Yaşa ve gelişim düzeyine uygun olarak seçilen oyun ve öğrenme materyalleri çocuğun

bilişsel, dil, sosyal-duygusal ve psiko-motor gelişim alanlarını destekler. Oyuncaklar; çocukların şekilleri ayırt etmelerini, parça-bütün ilişkisi kurmalarını, sınıflandırma ve gruplama yapabilmelerini kolaylaştırır. Neden-sonuç ilişkisi kurmalarını sağlayarak problem çözme becerilerini geliştirir (Ogelman, 2016: 217). Çocukların birbirleriyle iletişim kurmasını sağlayarak ve öykü anlatma, yarım bırakılan öyküyü tamamlama gibi etkinlikler aracılığıyla alıcı ve ifade edici dil becerilerinin gelişimine katkıda bulunur. Üç tekerlekli bisiklet, top, kayma, tırmanma ve sallanma oyuncakları çocukların büyük kas gruplarının gelişimini desteklerken; boyama kalemleri, yoğurma malzemeleri, yetişkin denetiminde oynanan çivi ve çekiç gibi marangoz gereçleri, lego ve yapı oyuncakları, ipe dizilen boncuklar küçük kas gruplarının gelişimini desteklemektedir (Ogelman, 2016: 219). Oyun ve oyun materyallerinin gelişim alanlarına katkısının yanı sıra çocukların bakım verenlerinden ayrılarak keşif yapmalarını da sağlamaktadır. Hoch ve ark. (2019) on beş aylık bebeklerle yürüttükleri çalışmada oyuncak bulunan odadaki çocukların oyuncak bulunmayan odadaki çocuklara oranla anneleriyle daha az zaman geçirdiklerini, daha fazla hareket ettiklerini ve keşfedici davranışlarda bulunduklarını ortaya koymuşlardır.

0-36 aylık gelişim dönemindeki bebek ve küçük çocuklara uygun oyun materyalleri arasında; yumuşak dizme ve duyu blokları, üst üste dizilebilen ve iç içe konabilen küpler, gruplanabilen halkalar, ses çıkaran oyuncaklar, oyuncak bebekler, ütü, buzdolabı, süpürge gibi sembolik oyuncaklar, pelüş oyuncaklar, hayvan oyuncaklar, müzik kutuları yapı-inşa oyunlarında kullanılan ünite blokları, sök-tak oyuncaklar, itme oyuncakları, resimli öykü kitapları, müzik aletleri ve sesli kitaplar yer almaktadır (Aksoy ve Dere Çiftçi, 2020: 124). Oyuncaklar tüm gelişim alanlarını desteklese de çocuğa çok fazla oyuncak almanın iyi olduğu anlamına gelmemektedir. Çocuklara alınan oyuncakların özenle seçilmesi ve yeterli miktarda olması önemlidir (Tabak ve Tunçay, 2020). Araştırmalar küçük çocukların daha az oyuncakla daha uzun süre ve daha farklı şekillerde oynamaya yatkın olduklarını göstermekte (Dauch ve ark., 2018) ve oyuncaklara daha fazla odaklanmanın hayal gücü, hayali oyun, kendini ifade etme, ince motor ve problem çözme becerilerini olumlu etkilediği bilinmektedir (Bundy ve ark., 2008; Lechelt ve ark., 2020).

Ev ortamında oyun ve öğrenme materyallerinin bulunması kadar ebeveynlerin çocuğun oyunlarına etkin katılımları da çok önemlidir. Burada ebeveynlere oyunu planlamak, gerekli

olan zaman, mekan ve ortamı hazırlamak ve çocukların oyun arkadaşı olma gibi çeşitli görevler düşer (Ogelman, 2016: 302). Scarlett ve ark. (2005) ebeveynlerin çocuğun oyunun destekleme yöntemlerini oyunu başlatma, çocuğun seslendirmelerini taklit ederek teşvik etme, çocuğun oynadığı oyunu uzatma ve oyun arkadaşı olarak oyuna dahil olma şeklinde dörde ayırmıştır. Oyun sırasında ebeveynlerin hangisini ne zaman uygulayacaklarını anlayabilmeleri için çocuklarının oyunlarını yeterince gözlemlemelidirler.

2.3.2. Ev ortamının değerlendirilmesi

Erken çocukluk döneminde gelişimin değerlendirilmesi ve izlenmesi; bebek ve küçük çocukların motor, dil, bilişsel ve sosyal-duygusal gelişim alanları ile öz bakım becerilerinin ne düzeyde olduğunu, bakım verenlerin çocukların tüm gelişim alanlarını destekleyecek ve çocuğun öğrenmesini sağlayacak nasıl bir ortam oluşturduğunu farklı araç ve yöntemlerden yararlanarak bilgi toplama ve elde edilen bilgileri yorumlama süreci olarak tanımlanmaktadır (Karaaslan, 2016). 0-36 aylık gelişim dönemi gelişimsel olarak hızlı değişimlerin yaşandığı bir dönem olması sebebiyle bu dönemde gelişimsel değerlendirmenin yapılması uygulanacak erken müdahale ile olası gelişimsel risklerin önlenmesi veya azaltılması açısından önem taşımaktadır (Kurnaz ve Özyürek, 2019). Bir çocuğu tanıırken ailenin gelişimsel değerlendirme sürecinde olması oldukça önemlidir. Bu bağlamda ev ziyaretleri çocuğu tanıma ve değerlendirme teknikleri arasında aileden bilgi almanın önemli bir yoludur (Akay, 2022: 28). Nitekim ev ziyaretleri aracılığıyla bakım verenin çocuğa - çocuğun bakım verene karşı tutum ve davranışları, aile yapısı, aile üyelerinin birbirleriyle ilişkisi, çocuğa ait oyuncak ve öğrenme materyallerinin çocuğun yaş ve gelişim özelliklerine uygunluğu, ev içerisinde çocuğun oyun oynayabileceği bir alanın varlığı, evde çocuk için ayrılmış alanın niteliği, gelişim alanlarını desteklemeye yönelik uyaranların niteliği, ev ortamının çocuk için ne kadar güvenli olduğu gibi ev ortamına ilişkin birçok durum gözlemlenebilmektedir (Aydos ve Taştepe, 2019; Temel, 2020).

Her ortam, o ortamda yaşamın nasıl olduğuna dair birtakım ipuçları barındırır. Bu sebeple bir ev ziyareti hiçbir görüşmenin tam olarak ortaya koyamayacağı kadar ayrıntılı ve doğru bilgi elde etmeye olanak sağlar. Benzer şekilde çocuğun yaşadığı ev ortamındaki eşyalar ve bu eşyaların ne şekilde konumlandırıldığı da çocuğun deneyimleri hakkında ipuçları sunar (Caldwell ve Bradley, 2016). Bu doğrultuda ev ziyaretleri; gelişim üzerinde

etkisi olan nesnelerin, olayların, kişilerin, durumların, bakım veren-çocuk ilişkisinin ve gelişim alanlarını desteklemeye yönelik uyaranların çocuğun yaşadığı çevre içerisinde gözlemlenmesini sağlaması bakımından önemli bir değerlendirme tekniğidir. Ev ziyaretleri bebek ve küçük çocukların ev ortamları ile ilgili bilgi toplamak, ailelerin çocuklarının gelişimlerine destek olmasını sağlamak ve bu konuda nelere ihtiyaç duyabileceklerini belirlemek adına amaçlı olarak gerçekleştirilmektedir. Ev ziyaretleri sayesinde ev ortamında çocuğa sunulan uyaranların neler olduğu ve bunların nasıl sunulduğu hakkında fikir sahibi olunmasının çocuk ve ailelere gereken desteği sağlama konusunda uzmanlara yardımcı olduğu söylenebilir (Köksal Akyol, 2019: 392).

Ev ziyaretleri, Ev Ortamı Değerlendirme Envanteri'nin ayrılmaz bir parçasıdır. Ev Ortamı Değerlendirme Envanteri öncelikle çocuğun mikro düzeyde etkileşim içinde olduğu çevreyi ve onu en yakından etkileyen nesne, olay, kişi, davranış ve süreçleri değerlendirir. Bu doğrultuda Bebek/Küçük Çocuk Gözlem Formu'nun amacı; 0-36 aylık çocukların nasıl bir ortamda büyüdüğünü ve geliştiğini gözlemlemek, bir çocuğun ev ortamındaki yaşamını *olduğu gibi* yakalayabilmek, ev ortamının çocuğun gelişimini destekleyecek nitelikli ve zengin uyaranlara sahip olup olmadığını çeşitli değişkenlere göre olabildiğince nesnel ve kesin bir şekilde belgelemektir. Envanter bu değerlendirmeyi hem ev ortamında çocuğa sunulan uyaranları hem de ev ortamının çocuk için ne derece erken öğrenme fırsatlarını sunan, duyarlı bakımın sağlandığı ve çocuk için güvenli ve koruyucu bir ortam olup olmadığını dikkate alarak yapar.

2.4. Ev ortamının gelişim alanları ile ilişkisi

Ev ortamının çeşitli yönlerinin doğum öncesi dönemden başlayarak çocukların farklı gelişim alanları üzerinde olumlu ve olumsuz etkileri olabilmektedir (Bradley, 2004). 0-36 aylık dönemde bebek ve küçük çocuklar zamanlarının çoğunu ev ortamında geçirirler ve bu dönemde çocukların büyümesi ve gelişmesi için gerekli olan bakım büyük ölçüde aile tarafından sağlanır. Bu nedenle ev ortamı, başta bilişsel gelişim olmak üzere çocukların tüm gelişim alanları üzerinde en etkili çevresel faktörlerden biri olarak görülmektedir (Barnes ve Melhuish, 2017; da Rocha ve ark., 2016). Yapılan güncel metaanaliz çalışmaları da ev ortamı ile çocukların gelişim alanları arasında güçlü bir ilişki olduğunu göstermektedir (Dou ve ark., 2023).

2.4.1. Ev ortamı ve bilişsel gelişim

Bilişsel gelişim; dil, düşünme, dikkat, problem çözme ve karar verme, öğrenme, hafıza, akıl yürütme gibi becerileri içeren erken çocukluk gelişiminin önemli göstergelerinden biridir (Alam ve ark., 2020). Ev ortamında ebeveyn katılımının ve çocuklara gelişimsel özelliklerine uygun oyun ve öğrenme materyalleri sağlamanın bebek ve küçük çocukların bilişsel gelişimlerini olumlu yönde etkilediği bilinmektedir (Bradley ve ark., 1979; Bradley ve ark., 1989). Ev ortamı ile bebeklerin bilişsel gelişimleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla 12-13 aylık Malezyalı bebeklerle yapılan araştırmada gelişimsel açıdan uygun olmayan ev ortamındaki çocukların Bayley-III Gelişimsel Değerlendirme Testi'nde daha düşük puanlar aldıkları görülmüştür (Nurliyana ve ark., 2020). Benzer şekilde, McCormick ve ark. (2019) tarafından yapılan çalışma olumlu ebeveynlik davranışına sahip bakım verenlerin bulunduğu ev ortamının beş yaş altı çocukların bilişsel gelişimi üzerinde olumlu etkiye sahip olduğunu göstermiştir. Bu olumlu etkinin sebebi ise bakım verenlerin ev ortamında güvenli bir alan oluşturmaları, öğrenme desteği sağlamaları, çocuğa karşı duygusal ve sözel olarak duyarlı olmaları (McCormick ve ark., 2020) ve çocuklara gelişimsel açıdan zengin uyaranlar sunmaları (Nurliyana ve ark., 2020) ile açıklanmaktadır. Yaşamın ilk üç yılında çocuğun yaşadığı ev ortamında gelişimsel açıdan zengin uyaranları, duyarlı bir bakım verenin, kısıtlayıcı ve cezalandırıcı davranışlardan uzak bir tutumu, çocuğun gelişim düzeyine uygun oyun ve öğrenme materyallerini barındırması çocuğun dil gelişimi (Bradley, 1993; Landry ve ark., 2003; Melvin ve ark., 2017) ve öğrenme becerileri (Black ve ark., 2007) gibi olumlu bilişsel sonuçlarla ilişkilidir. Bu yönde yapılan çalışmalar, çocukların yaşadığı ev ortamlarının onların bilişsel becerileri açısından yordayıcı olduğunu ortaya koymuştur (Anders ve ark., 2012; Biedinger, 2011; Kleemans ve ark., 2012; Lett ve ark., 2017; Lu ve ark., 2018; Jeong ve ark., 2021). Bununla birlikte yapılan birçok araştırma prematüre bebeklerde term bebeklere göre bilişsel gelişim alanında gecikmelerin daha fazla görüldüğünü ve bu gecikmelerin çocukluk, ergenlik ve yetişkinlik yıllarında da devam edebileceğini göstermektedir (Anderson ve Doyle, 2004; Eves ve ark., 2021; Twilhaar ve ark., 2018). Buna karşın nitelikli ve çocuğun gelişim düzeyine uygun olarak düzenlenmiş bir ev ortamı ise erken doğumun bilişsel gelişim üzerindeki olumsuz etkilerini azaltabilmektedir. Bu doğrultuda yapılmış çalışmalar bebeğin gelişimsel ihtiyaçlarını karşılayan uygun bir ev ortamında bebeklerin bilişsel işlevlerinin geliştiğini ortaya koymuştur (McMahon ve ark.,

2019; McMahon ve ark., 2021; Neel ve ark., 2018). Aynı zamanda ev ortamını iyileştirmeye yönelik müdahaleler ve destek programları prematüre bebeklerin bilişsel becerileri üzerinde olumlu etkilere sahiptir (Flierman ve ark., 2016; Msall, 2019). Prematüre bebeklerin gelişimsel olarak uygun uyaranlarla desteklenmesi ve uygun olmayan uyaranların ev ortamından uzaklaştırılması beyin gelişimleri açısından önemlidir (Pekcici ve ark., 2016). Vanes ve ark. (2021) tarafından yenidoğan beyin yapısının ve ev ortamındaki bilişsel açıdan destekleyici ebeveyn davranışlarının çocukluk dönemi üzerindeki etkilerinin incelendiği araştırmada, bilişsel açıdan destekleyici ebeveyn davranışlarının çok erken doğumla ilişkilendirilen bilişsel ve davranışsal belirtileri (dikkat eksikliği, otizm spektrum bozukluğunda görülen belirtiler ve yürütücü işlevlerdeki eksiklikler) azalttığı belirtilmiştir. Araştırmacılar bu bulguya dayanarak, prematüre bebeklerin gelişimlerini desteklemek için ev ortamının düzenlenebileceğini ifade etmişlerdir.

De Souza Morais ve ark. (2021) tarafından yürütülen 24-36 aylık 147 çocuğun katıldığı çalışmada sosyoekonomik ve çevresel faktörlerin niteliğinin ekonomik açıdan dezavantajlı grupta yer alan çocukların bilişsel gelişimlerini nasıl etkilediği araştırılmıştır. Çalışmadan elde edilen bulgular destekleyici bir ev ortamında yaşayan çocukların gelişimsel açıdan riskli bir ev ortamında yaşayan çocuklara göre Bayley-III Gelişimsel Değerlendirme Testi ve Ev Ortamı Değerlendirme Envanteri'nde daha iyi bir performans gösterdiklerini ortaya koymuştur.

2.4.2. Ev ortamı ve dil gelişimi

Yetişkinlerin erken dönemden itibaren bebek ve küçük çocuklarla kurdukları sözel iletişim çocuğun anadilini öğrenmesinin, anadilini doğru ve güzel konuşmasının temelini oluşturur (Feng ve ark., 2023). Ev ortamında aile üyeleri özellikle bakım veren tarafından çocuğa sunulan sözel uyaran zenginliğinin başta dil gelişimi olmak üzere bilişsel ve sosyal-duygusal gelişimlerini olumlu yönde etkilemektedir (Ferjan Ramírez ve ark., 2020; Gilkerson ve ark., 2018; Gómez ve Strasser, 2021). Ev ortamında çocuğun dil gelişimini etkileyen unsurlar arasında; anne duyarlılığı, ebeveynlerin kullandıkları dilin niteliği, kullanılan kelime çeşitliliği ve çocukla konuşma sıklığı yer almaktadır (Borairi ve ark., 2021; Zhang, 2023). Annelerin çocuklarına evet/hayır şeklinde cevaplanabilen, yorum ve tanım gerektiren açık uçlu sorular sorması bebeklik döneminde çocukların dil gelişimine önemli katkı sağladığı

bilinmektedir (Luo ve ark., 2022). Vernon-Feagans ve ark. (2020) 6-36 aylık 1.292 çocukla yürüttükleri çalışmada eğitim düzeyi yüksek annelerin çocuklarıyla daha karmaşık (uzun cümle yapısı, 5N1K sorularının ve bağlaçların kullanımı, zengin kelime dağarcığı) bir dille iletişim kurduklarını ve bunun da çocukların daha iyi dil becerileriyle ilişkili olduğunu ortaya koymuşlardır. Bakım verenin bebekle olan etkileşimi bebeğin konuşma öncesi iletişim becerileriyle de ilişkilidir. Hines ve ark. (2022) tarafından ev ortamı ile bebekler ve ebeveynler tarafından üretilen vokalizasyon (agulama olarak nitelendirilen sesler) miktarı arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla test-tekrar test yöntemi kullanılarak yürütülen çalışmada bebeklere 3 ve 12. aylarda Bebek/Küçük Çocuk gözlem formu uygulanmış ve LENA (Language Environment Analysis) yazılım programı kullanılmıştır. Araştırma bulguları ev ortamının özelliklerinin üçüncü ayda bebeklerin çıkardığı ses miktarı ile ilişkili olduğunu ve erkek çocukların seslendirmelerinin 3 ila 12 ay arasında azalırken kız çocukların seslendirmelerinin aynı zaman dilimlerinde arttığını ortaya koymuştur. Aynı zamanda çalışmada ev ortamında bulunan öğrenme materyallerinin yetişkinlerin bebeklerle konuşurken kullandığı sözcükleri etkilediği görülmüştür. Çocukların dil gelişimlerinin ailelerin sosyoekonomik düzeylerine göre farklılaştığını gösteren araştırmalar da mevcuttur. Araştırmalar yüksek sosyoekonomik düzeye sahip ailelerin çocuklarıyla daha fazla sohbet ettiklerini ve diyalog kurduklarını (Ganek ve Eriks-Brophy, 2018; Weisleder ve Fernald, 2013); düşük sosyoekonomik ailelere oranla daha fazla çeşitlilikte kelime kullanma eğiliminde olduklarını göstermektedir (Rowe, 2012). Bu bağlamda, bakım verenlerin çocuğun iletişim kurmaya çalışırken gösterdiği çabalara ve dil öncesi dönemde çıkardığı seslere duyarlı olmaları, çocuğun kurduğu cümleler veya sorduğu sorularla ilişkili cevap vermeleri, yorum yapmaları ve soru sormaları çocukların kelime dağarcığını artıran ve bilişsel gelişimlerini destekleyen uygulamalar olarak karşımıza çıkmaktadır (Rowe ve ark.; 2017).

2.4.3. Ev ortamı ve motor gelişim

Deshpande ve Metgud (2023) tarafından ev ortamında motor gelişim alanına etki eden faktörleri incelemek amacıyla yapılan çalışmaya 1-11 aylık 164 bebek katılmıştır. Araştırma bulguları incelendiğinde bebeklerin oyun oynaması ve hareket etmesi için bir alanın bulunması, oyun materyallerinin varlığı ve çocuk oyun oynarken ebeveynlerin oyun sürecine katılımı motor becerilere etki eden olumlu faktörler arasında yer almıştır. Buna karşın motor

becerileri olumsuz etkileyen faktörler arasında ebeveynlerin bebekleriyle ilgilenmemesi ve zaman geçirmemesi, ebeveynlerin çocuğun ev ortamındaki eşyalarla oynamasına izin vermemesi ve oyun materyallerinin bulunmaması yer almıştır.

Valadi ve Gabbard (2020) tarafından ev ortamında çocuğa sunulan oyun ve öğrenme materyallerinin 18-42 aylık çocukların ince ve kaba motor becerileri üzerindeki etkisini incelemek amacıyla yapılan araştırmada çocuğun motor becerileri ile ev ortamında bulunan olanaklar (oyuncak ve materyaller, etkinlikler, çocuk için ayrılmış güvenli bir alan vb.) arasında anlamlı bir ilişki bulunduğu görülmüştür. Ayrıca çalışmada, öğrenim düzeyi ve geliri daha yüksek olan ailelerin çocuklarına daha fazla olanak sağladığı ve çocukların daha yüksek düzeyde motor becerilere sahip olduğu bulunmuştur.

Prematüre ve çok düşük doğum ağırlıklı bebeklerin motor becerilerinin ev ortamı ile ilişkili olduğunu gösteren araştırmalar da mevcuttur. Bakhshinezhad ve ark. (2022) tarafından prematüre bebeklerin motor becerileri ile ev ortamında sunulan olanaklar (ince ve kaba motor gelişimi destekleyen oyuncakların varlığı, oyun oynanabilecek bir alanın bulunması, uyaran çeşitliliği) arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılan çalışmaya 32-36 haftalar arasında doğan 18-42 aylık 103 çocuk katılmıştır. Araştırma bulguları motor becerileri destekleyen ve bu becerilere teşvik eden ev ortamlarında büyüyen prematüre bebeklerin daha yüksek motor beceri düzeylerine sahip olduğunu göstermiştir.

2.4.4. Ev ortamı ve sosyal-duygusal gelişim

Ev ortamı, çocukların sosyal-duygusal becerileri kazandıkları ve geliştirdikleri ilk bağlam olarak değerlendirilir. Bebek ve küçük çocuklar ebeveynleriyle kurdukları ilişkiler sayesinde sosyal etkileşimler ve duygular hakkında bilgi sahibi olurlar (Köksal Akyol, 2019: 321). Bebeklik döneminde birçok becerinin kazanılmasıyla birlikte güven duygusunun, araştırma ve keşfetme arzusunun, merak ve bağımsızlık duygusunun temelleri atılır. Çocuklar yaklaşık 2 yaşında duygular hakkında bilgi sahibi olurlar bu da sosyal-duygusal becerilerin gelişimi için bir zemin hazırlar. Bu beceriler erken çocukluk döneminde çocukların yaşadıkları ev ortamı bağlamında ve aile üyeleriyle kurdukları etkileşimler sırasında gelişir. Alan yazında ev ortamı ile çocukların sosyal-duygusal gelişimleri arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar sınırlı sayıda olsa da konuyla ilgili yapılmış güncel araştırmalar bulunmaktadır. Örneğin 132 çocuğun katıldığı bir boylamsal çalışmada erken

dönemde çocukların dil ve sosyal-duygusal becerilerinin gelişiminde evdeki öğrenme ortamının etkisi araştırılmıştır. Araştırma bulguları evdeki öğrenme ortamının çocukların erken dönemdeki dil gelişimini desteklediği ve sosyo-duygusal yeterliklerinin önemli bir yordayıcısı olduğunu göstermiştir (Wirth, Ehmiç ve Niklas, 2022). 443 çocuğun katıldığı bir diğer çalışmada evdeki öğrenme ortamı ile 3-6 yaş arası çocukların sosyal-duygusal yeterliliği (bilişsel kontrol, duygu dışavurumu, empati, sosyal davranışlar ve duygu düzenlemeyi içerir) arasındaki ilişki araştırılmış ve aralarında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Çalışmada çocuklara teşvik edici bir ev ortamı oluşturma onların sosyal-duygusal becerilerini geliştirme fırsatlarını en üst düzeye çıkardığı vurgulanmıştır (Li, Tang ve Zheng, 2023).

Ev ortamında depresyon tanısı almış bir bakım verenle bulunmanın çocukların sosyal-duygusal gelişimlerini olumsuz yönde etkileyebileceğini göstermektedir (Tan ve ark., 2020; Wei ve ark., 2018). Boylamsal çalışmalardan elde edilen bulgular anne depresyonunun şiddetinin ve süregelenliğinin çocuklarda sonraki dönemlerde yüksek düzeyde davranış sorunlarının görülmesiyle ilişkili olduğunu ortaya koymuştur (Śliwerski ve ark., 2020). Yapılan güncel çalışmalar da bu bulguyu desteklemektedir. Vásquez-Echeverría ve ark., (2022) depresyon tanısına sahip olmanın annelerin ebeveynlik davranışlarını etkilediğini ve bu durumun da çocukların sosyo-duygusal ve bilişsel gelişimleri üzerinde etkili olduğunu belirtmişlerdir.

Yukarıda ifade edildiği gibi birçok çalışma ev ortamının taşıdığı özelliklerin çocukların bilişsel, dil, sosyal-duygusal, motor gibi çeşitli gelişim alanlarına ve davranışlarına önemli katkıları olduğunu ortaya koymaktadır. Nitekim ev ortamını değerlendirmeye yönelik geliştirilen ölçme araçlarının esas amacı; kuram ve araştırmaların gelişimin yörüngesini belirlemeye yardımcı olduğunu öne sürdüğü tutum ve davranışlar, eylemler, nesneler, olaylar ve koşulları değerlendirmek (Bradley, 2015) ve çocuğun mikro düzeyde etkileşim içinde olduğu çevrenin ona neler sunduğunu anlamaktır (Chemero, 2003). Bu sebeple Ev Ortamı Değerlendirme Envanteri ölçekten ziyade bir envanter olarak kabul edilmektedir (Streiner, 2003; Caldwell ve Bradley, 2016). Buradan yola çıkarak ev ortamının çocuğun gelişimi açısından bir yordayıcı olduğu söylenebilir (Bradley ve Caldwell, 1976; Bradley ve Caldwell, 1979; Bradley, Caldwell ve Rock, 1988; Totsika ve Sylva 2004).

2.5. Ev Ortamı Değerlendirme Envanteri'nin kuramsal çerçevesi

1960'lı yıllar ev ortamının çocukların gelişimi açısından öneminin anlaşılmasında ve kavramsallaştırılmasında bir dönüm noktası olmuştur. Bowlby'nin (1969) bağlanma ve ayrılma üzerine yaptığı deneyler, Hunt (1961) ve Bloom'un (1964) gelişimin çocukların aldığı uyaran ve destek ile güçlü bir şekilde bağlantılı olduğuna dair sunduğu kanıtlar ve Caldwell'in (1968) çocuklar için en uygun öğrenme ortamını oluşturmaya yönelik çalışmaları çocuk gelişimi ve erken dönemde çevrenin önemi hakkındaki düşüncelerde önemli değişiklikler meydana gelmiştir (Bradley, 1989). Ev Ortamı Değerlendirme Envanteri'nin ilk versiyonlarının oluşturulmasında Bloom (1964, aktaran Bradley 2012) ve Hunt'ın (1961, aktaran Bradley 2012) çalışmaları kavramsal çerçeveyi oluşturmuştur. Daha sonraki yıllarda envanter, Bronfenbrenner'in (1979) Ekolojik Sistemler Teorisi, Ford ve Lerner'in Gelişimsel Sistemler Teorisi (1992, aktaran Bradley 2012), Belsky ve Jaffee (2006, aktaran Bradley 2015) tarafından tanımlanan ebeveynlik süreci modeli ve Wachs'ın (2000, aktaran Bradley 2012) ileri sürdüğü kanıtlar doğrultusunda yeniden düzenlenmiştir (Bradley, 2015; Bradley ve Corwyn, 2016).

2.6. İlgili araştırmalar

Envanter dünya çapında çocuk gelişimi ile ilgili birçok boylamsal araştırmada, ailelere hizmet sunan destek programlarının planlanması ve değerlendirilmesinde ve risk altındaki evlerin belirlenmesi gibi farklı amaçlarla kullanılmaya devam etmektedir (Bradley, 2015; Caldwell ve Bradley, 2016).

2.6.1. Yurt dışında yapılmış araştırmalar

Ev Ortamı Değerlendirme Envanteri'nin uyarlama çalışmaları birçok ülkede yapılmıştır. Bu doğrultuda bazı araştırmacılar hedef ülkede geçerli, güvenilir ve kültürel açıdan uygun bir ölçme aracı elde etmek için Bebek/Küçük Çocuk Gözlem Formu'nda yer alan maddeler üzerinde değişikliğe gitmişlerdir (Bradley, 2015). Alman araştırmacılar formun "Kabul" içerik alanına birkaç madde (örneğin; Anne ziyaret sırasında çocuğun uzun süre ağlamasına izin vermez) eklemişlerdir (Blomeyer ve ark., 2013). Kenya'nın bazı bölgelerinde çocukların öz bakım becerilerini yeterince kazanamadığı gözlemlenmiş ve bu becerilerin gelişimini takip edebilmek amacıyla yapılan uyarlama çalışmasında araştırmacılar gözlem formuna

ilgili dört madde eklemişlerdir (Holding ve ark., 2011). Çocukların büyüklerine karşı saygılı davranması gerektiği görüşü yaygın olan Bangladeş'te ise uyarlama sürecinde gözlem formuna ebeveynlerin çocuklara sınır koymalarıyla ilgili birkaç madde eklenmiştir (Nahar ve ark., 2012). Buna karşın Ueda ve Ozawa (1985) tarafından Japonya'da yapılan uyarlama çalışmasında formdaki bazı maddeler kültürel eşdeğerliği sağlayabilmek adına çıkarılmıştır. Benzer şekilde Norveçli araştırmacılar da gözlem formunda yer alan dokuz maddeyi (örneğin; Ailede herhangi bir evcil hayvan var, Çocuğun oyuncakları için özel bir yeri var) çıkararak formun iç tutarlılık katsayısını artırmışlardır (Andersson, Sonnander ve Sommerfelt, 1998). Son olarak, Alsharif (2018) tarafından yürütülen tez çalışmasında Bebek/Küçük Çocuk Gözlem Formu Arapçaya çevrilmiş ve Mısır'da kullanılabilmesi için ülkenin kültürel özellikleri göz önünde bulundurularak uyarlanmıştır.

2.6.2. Yurt içinde yapılmış araştırmalar

Ülkemizde ise Ev Ortamı Değerlendirme Envanteri ile ilgili sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır. Ertem ve ark. (1997) tarafından yapılan ilk çalışmada 0-36 aylık çocuklara yönelik gözlem formunun uyarlama çalışması yoksul çevrelerde yaşayan çocukların ev ortamlarını değerlendirmek amacıyla yapılmış ve forma 20 yeni madde eklenmiştir. Çalışmada elde edilen formun güçlü psikometrik özellikler gösterdiği belirtilmiştir. Bir diğer çalışmada özel gereksinime ihtiyaç duyan ve normal gelişim gösteren 0-36 ve 36-72 aylık çocukların ev ortamları arasındaki farklar çeşitli değişkenler açısından incelenmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak Ev Ortamı Değerlendirme Envanteri kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgular özel gereksinimi olan çocukların yaşadığı ev ortamlarının normal gelişim gösteren çocukların yaşadığı ev ortamlarına göre envanterden daha düşük puan aldığını göstermiştir. Ayrıca ev ortamının; annenin yaşı, eğitim düzeyi, çalışma durumu ve ailenin sosyoekonomik düzeyi ile yakından ilişkili olduğu bulunmuştur (Kesiktaş ve ark., 2009). Bir başka çalışmada, çocukların gelişim alanları ile ev ortamları arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla özel gereksinimi olan ve normal gelişim gösteren çocukların ev ortamları incelenmiştir. Çalışmada ayrıca kaynaştırma eğitimine devam ediyor olmanın her iki grupta yer alan çocukların ev ortamlarının niteliği üzerinde bir etkisi olup olmadığını analiz etmiştir. Çalışmada, veri toplama aracı olarak envanterin 0-36 ve 36-72 aylık çocuklara yönelik gözlem formları kullanılmıştır. Araştırma bulguları, ev ortamlarının niteliğinin normal gelişim gösteren çocukların lehine olacak şekilde farklı olduğunu ortaya

koymuştur (Sucuoğlu ve ark., 2020a). Söz konusu çalışmaların her ikisinde de gözlem formlarında yer alan maddelerin hiçbiri atılmamış ve formlarda herhangi bir değişiklik yapılmaksızın formların geçerlik ve güvenirliği araştırılmıştır. Bir diğer çalışmada Ev Ortamı Değerlendirme Envanteri 36-72 aylık çocuklara yönelik gözlem formunun psikometrik özellikleri ve ev ortamının kalitesi ile ebeveyn ve çocuklara ilişkin değerşkenlerin ilişkisi incelenmiştir. Araştırma bulguları ev ortamının niteliği ile annelerin eğitim ve gelir düzeyi arasında orta düzeyde anlamlı bir ilişkinin olduğunu göstermiştir. Bununla birlikte çocukların gelişim düzeyiyle ev ortamlarının kalitesi arasında anlamlı ve ters yönde ilişki bulunmuştur (Sucuoğlu ve ark., 2020b). Yakın zamanda Erenberk (2021) tarafından Ev Ortamı Değerlendirme Envanteri'nin 36-72 aylık çocuklara yönelik gözlem formunun Türkçeye ve Türkiye ortamına uyarlanabilmesi için  n çalışma niteliğinde bir çalışma yapılmıştır. Son olarak, Findik ve Aral (2023) tarafından 0-36 aylık çocuklara yönelik gözlem formu 3-36 aylık çocuklarla çalışarak Türkçeye uyarlanmış ve araştırma bulguları formun Türkiyede bebeklerin ev ortamını değerlendirmek için geçerli ve güvenilir bir araç olduğunu göstermiştir.

3. GEREÇ VE YÖNTEM

3.1. Araştırma Deseni

Araştırma, Ev Ortamı Değerlendirme Envanteri Bebek/Küçük Çocuk Gözlem Formu'nun geçerlik ve güvenirlik düzeyini belirlemek üzere metodolojik araştırma yöntemiyle yürütülmüştür. Metodolojik araştırma yöntemi; bir ölçme aracı geliştirmek veya uyarlamak, yapılan gözlem ve ölçümlerin niteliğini saptamak amacıyla kullanılan bir yöntemdir (Özdamar, 2003: 70).

3.2. Araştırmanın evren ve örnekleme

Araştırmanın evreni İstanbul'da yer alan 0-36 aylık çocukların yaşadığı ev ortamları olarak belirlenmiştir. Araştırmanın örneklem grubunu ise İstanbul'un Ümraniye ilçesinde yer alan ve 0-36 aylık bebek ve küçük çocukların yaşadığı 225 ev ortamı oluşturmaktadır. Örnekleme yöntemi, olasılıksız (tesadüfi olmayan) örnekleme yöntemlerinden kartopu örnekleme yöntemi olarak belirlenmiştir. Kartopu örnekleme yöntemi; araştırmacının çalışma bağlamında belirlemiş olduğu kişilerin yönlendirmesiyle örneklem grubuna dahil edilecek katılımcıların tespit edildiği bir yöntemdir (Altunışık ve ark., 2023 : 170).

3.2.1. Örneklem büyüklüğü

Ölçme araçlarının geçerlik-güvenirlik çalışmalarında faktör analizi yapabilmek için örneklemin, ölçekteki madde sayısının en az beş katı olması gerekmektedir (Seçer, 2015: 59). Ev Ortamı Değerlendirme Envanteri Bebek/Küçük Çocuk Gözlem Formu'nun madde sayısının 45 olması nedeniyle örneklem grubunu 225 (45x5) ev ortamı oluşturmuştur.

3.2.2. Örneklem özellikleri

Araştırmanın amacına uygun olarak belirlenen araştırmaya dâhil olma ve dışlama kriterleri Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1: Örneklem grubuna dâhil olma ve dışlama kriterleri

Dâhil Olma Kriterleri	Dışlama Kriterleri
• İstanbul'un Ümraniye ilçesinde yer alan ev ortamları • 0-36 aylık çocukların yaşadığı ev ortamları • Görüşme yapılan kişinin birincil bakım veren olması • Ev ortamında Türkçenin konuşuluyor olması • Araştırmaya katılmayı gönüllü olarak kabul etme	• İstanbul'un Ümraniye ilçesinde yer almayan ev ortamları • 0-36 aylık çocukların yaşamadığı ev ortamları • Ev ortamında Türkçenin konuşulmuyor olması • Özel gereksinimi olan bebek ve küçük çocukların yaşadığı ev ortamları • Gelişimsel gecikmesi olan bebek ve küçük çocukların yaşadığı ev ortamları

3.3. Veri toplama araçları

Araştırma verileri Kişisel Bilgi Formu (EK 1) ve Ev Ortamı Değerlendirme Envanteri'nin Bebek/Küçük Çocuk Gözlem Formu (EK 2) aracılığıyla toplanmıştır.

3.3.1. Kişisel bilgi formu

Araştırmacı tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu; anne ve babanın yaşı, medeni durumu, öğrenim durumu, çalışma durumu, geçim durumu, aile yapısı, sağlık durumu gibi bakım verene ait bilgileri ve bebeğin yaşı, cinsiyeti, doğum ağırlığı, doğum haftası ve sağlık durumu gibi çocuklara ait bilgileri içeren on yedi sorudan oluşmaktadır.

3.3.2. Ev Ortamı Değerlendirme Envanteri – Bebek/Küçük Çocuk Gözlem Formu (the HOME Inventory – the Infant/Toddler HOME)

Ev Ortamı Değerlendirme Envanteri'nin (Home Observation for Measurement of the Environment) ilk versiyonları 1960'ların sonunda Syracuse, New York'ta Betty M. Caldwell, Robert H. Bradley ve meslektaşları tarafından çocuğun yaşadığı ev ortamını değerlendirmek amacıyla geliştirilmiştir. Envanterin orijinal ismi the HOME Inventory'dir. Seçilen kısaltma (HOME) Home (Ev), Observation (Gözlem), Measurement (Ölçüm), Environment (Çevre) kelimelerinin ilk harflerinden oluşmakta ve envanterin oluşturulmasının altında yatan

felsefeyi açıklamaktadır. Ev Ortamı Değerlendirme Envanteri günümüzde ev ortamını değerlendirmeye yönelik ölçme araçları arasında en çok kullanılan, geçerlik-güvenirliliği sınanmış ve kanıtlanmış bir ölçme aracıdır (Bradley, 2015; Caldwell ve Bradley, 2016).

Fransızca kökenli olan ve “döküm” anlamına gelen envanter, psikoloji alanında yalnızca evet/hayır şeklinde yanıtlanan ve sınıflanmış maddeleri içeren ölçme ve değerlendirme araçlarından biridir (Karakaş, 2017). Diğer ölçme araçlarından farklı olarak envanterler kişisel özellikler, beceriler, ilgi alanları gibi özellikleri gözlemler ve değerlendirirler (Erkuş, 2010). Ev Ortamı Değerlendirme Envanteri bir anket, test ya da ölçek değil; envanterdir (Bradley, 2015). Envanter hakkında detaylı bilginin yer aldığı el kitabında araştırmacılar özellikle bu farka değinmişler ve formlarda “ölçek” ve “alt ölçek” terimleri yerine psikometrik açıdan daha doğru olan “içerik alanı” terimini kullandıklarını vurgulamışlardır (Caldwell ve Bradley, 2016).

EODE’nin farklı yaş gruplarına ve gelişimsel özelliklere yönelik birçok gözlem formu bulunmaktadır. Bunlardan bazıları 0-36 aylık çocuklara yönelik the Infant/Toddler HOME (IT-HOME), ilk çocukluk (37-72 ay) dönemine yönelik the Early Childhood HOME (EC-HOME), orta çocukluk (6-10 yaş) dönemine yönelik the Middle Childhood HOME (MC-HOME), erken ergenlik (10-15 yaş) dönemine yönelik the Early Adolescence HOME (EA-HOME), geç ergenlik (15-18 yaş) dönemine yönelik the Late Adolescence HOME (LA-HOME) ve özel gereksinimi olan çocuklar için tasarlanmış the Disability-Adapted Early Childhood HOMEs ve Disability-Adapted Middle Childhood HOMEs formlarıdır.

Bu araştırmada ise Ev Ortamı Değerlendirme Envanteri’nin 0-36 aylık çocuklara yönelik Bebek/Küçük Çocuk Gözlem Formu (Infant-Toddler HOME / IT-HOME) kullanılmıştır. Bu form, çocuğun yaşadığı ev ortamını 0-36 aylık çocukların yaşadığı ev ortamlarını gözlemlemek için uygundur.

Gözlem formunun yapısı

Gözlem Formu bir özet sayfası ve bir kayıt sayfası olmak üzere toplam iki sayfadan oluşmaktadır. Formun özet sayfasında çocuk ve aile hakkındaki kişisel bilgilere ayrılmış bir bölüm ve alınan puanların kaydedileceği bir puan tablosu; kayıt sayfasında ise verilerin nasıl toplanacağına dair bir yönerge, değerlendirme maddeleri ve alt başlıklardan alınan puanların not edilebileceği bir satır yer almaktadır. Gözlem Formu altı içerik alanı ve kırk beş madde içermektedir. Formda yer alan puan tablosunda ise formdan alınabilecek en yüksek puanı

belirten olası puan sütunu, alınabilecek ortalama puanı belirten medyan sütunu, alınan puanın kaydedileceği gerçek puan sütunu ve içerik alanıyla ilgili ziyaretçinin kısa notlar alabileceği bir yorum sütunu yer almaktadır.

Gözlem formunun içerik alanları

Form; Duyarlılık, Kabul, Düzenleme, Öğrenme Materyalleri, Katılım ve Çeşitlilik olmak üzere çocuğun ev ortamındaki nesneleri, olayları, davranışları ve bakım vereni ile etkileşimini değerlendiren altı içerik alanından oluşmaktadır. Aşağıdaki tabloda gözlem formunda yer alan içerik alanları, her bir içerik alanının amacı ve madde sayısı ile ilgili bilgiler sunulmuştur.

Tablo 2: Bebek/küçük çocuk gözlem formunun içerik alanları

İçerik Alanı	Amaç	Madde Sayısı
Duyarlılık	Bakım verenin ve çevrenin çocuğa karşı fiziksel ve duygusal anlamda ne derece duyarlı olduğunu değerlendirir.	11
Kabul	Çocuğun deneme yanılma yoluyla öğrenmesi için çocuğa ne kadar müsaade edildiğini ve kısıtlamalardan ne kadar kaçınıldığını değerlendirir.	8
Düzenleme	Çocuğun sosyal çevresinin tekdüze olmadan ne kadar istikrarlı ve tutarlı olduğunu değerlendirir.	6
Öğrenme Materyalleri	Çocuğun gelişim alanlarını destekleyecek ve çocuğu eğlenerek keşfetmeye teşvik edecek uygun oyun ve öğrenme materyallerinin ne kadar sağlandığını ve çocuğun oyun yoluyla öğrenmesi için ne kadar imkân sağlandığını değerlendirir.	9
Katılım	Bakım verenin çocuğun öğrenme sürecine ne kadar aktif olarak dâhil olduğunu ve çocuğu keşfetmeye ve öğrenmeye ne kadar teşvik ettiğini değerlendirir.	6
Çeşitlilik	Çocuğun yaşamına düzensizlik oluşturmada farklılık getiren kişi ve olayları değerlendirir.	5

İçerik alanlarında yer alan tüm maddeler, her bir maddenin açıklamasını yapan ve puanlamanın nasıl yapılacağına ilişkin bazı örnekler sunan bir el kitabından yararlanılarak değerlendirilir. Formda yer alan çoğu madde, çocuğa ve bakım veren ile çocuk arasındaki etkileşime odaklanır. EODE'nin tüm gözlem formlarında bakım verenin duyarlılığı önemli bir yere sahiptir (Bradley, 1989).

Gözlem formunun uygulanışı

Form ziyaretçinin, çocuğun yaşadığı eve çocuğun uyanık ve orada olduğu bir saat diliminde ziyarette bulunmasıyla uygulanır. Veriler ise yarı yapılandırılmış görüşme sırasında bakım verene çeşitli sorular sorularak ve ziyaret sırasında ev ortamının ve çocuk-bakım veren arasındaki etkileşimin gözlemlenmesi yoluyla iki şekilde elde edilir. Görüşmenin en az 30 en fazla 90 dakika sürmesi beklenir. Envanterin ayırıcı özelliklerinden biri de görüşmenin dostane bir sohbet havasında ilerlemesidir. Form herhangi bir anketteki gibi bir dizi sorunun sorulması şeklinde değil mümkün olduğunca samimi bir şekilde ilerleyen karşılıklı görüşme aracılığıyla doldurulur. Böylece bir çocuğun hayatında gerçekten neler olduğu hakkında en doğru bilginin elde edilmesi sağlanır. Bu sebeple envanter, bakım verene sorulan sorularda açık ve esnek bir yaklaşım sergilenmesine izin verir.

Gözlem formunun puanlanması

Form, evet veya hayır şeklinde puanlanabilecek maddelerden oluşmaktadır. Maddelere ziyaret sırasında davranışın gözlenip gözlenmediğine veya bakım verenin koşulları ve olayları ev ortamının süregelen bir özelliği olarak bildirip bildirmediğine göre “+” ve “-” işaretleri verilir. Puanlama, ikili değerlendirme sistemi (evet/hayır) ile yapılmaktadır. Maddeler Gözlem, Mülakat veya Her İkisi De olmak üzere üç şekilde puanlanabilir. Bazı maddeler çocuğu ev ortamında gözlemleyerek, bazı maddeler bakım verene sorular sorarak, bazı maddeler ise iki şekilde de değerlendirmeye uygundur. Form uygulandıktan sonra her bir içerik alanındaki “+” puanlar toplanır ve puan tablosuna kaydedilir. Toplam puan ise içerik alanlarından alınan puanların toplanmasıyla elde edilir. Elde edilen puanlar gözlem formunun ilk sayfasında bulunan puan tablosuna kaydedilir.

B/KÇ GF'den alınabilecek en düşük puan 0, orta puan 32, en yüksek puan ise 45'tir. Formdan alınan yüksek puan her zaman nitelikli uyaran ve gelişimsel destek yönünden zengin bir ev ortamına işaret eder. Alınan puan düştükçe ev ortamının çocuğun gelişiminin bazı yönleri için risk oluşturabilecek bir ortam olduğu sonucuna varılır. B/KÇ GF için

herhangi bir içerik alanından alınan puan değerinin (örneğin duyarlılık alanı) o alanın orta puan değerinden 2-3 puan altında olması durumu bir riskin varlığını akla getirir. Benzer şekilde alınan toplam puan değerinin, orta puan değerinden 5 ya da daha fazla değerde altında olması da *şüpheli* olarak değerlendirilmelidir.

Aşağıdaki tabloda her bir maddenin nasıl puanlanması gerektiğine ilişkin envanterin el kitabında yer alan açıklamalardan birkaç örnek sunulmuştur.

Tablo 3: Bebek/küçük çocuk gözlem formunda yer alan maddelerin puanlanması

Alt Boyut	Maddeler	Açıklama
Duyarlılık	Madde 3: Ebeveyn çocuğun sözlü ve sesli ifadelerine sözlü olarak cevap verir.	Bu maddede önemli olan ebeveynin çocuğun çıkardığı bir sese ya da söylediği bir kelimeye/cümleye karşılık olarak bir şey söylemesidir. Madde; ebeveyn çocuğa yanıt veriyorsa “+”, çocuğu görmezden geliyorsa “-” olarak puanlanır.
Kabul	Madde 14: Ebeveyn çocuğa bağırır.	Ebeveyn sesini çocuğun duyması için gerekenden daha yüksek bir seviyeye çıkarmıyorsa “+”, çocukla olumsuz ve daha yüksek bir ses tonuyla konuşuyorsa “-” olarak puanlanır.
Katılım	Madde 39: Ebeveyn çocuğu görüş alanında bulundurur, sık sık kontrol eder.	Bu maddedeki “sık sık” ifadesi, çocuğun güvenliğini sağlamayı ve çocukla teması devam ettirmeyi ifade eder. Eğer çocuk on dakikadan daha uzun bir süre ebeveynin görüş alanının dışında kalıyorsa madde “-” olarak puanlanır.

3.4. Veri toplama süreci

Araştırma verileri, İstanbul’un Ümraniye ilçesinde yer alan evlere ziyaret gerçekleştirilerek toplanmıştır. Veri toplamak amacıyla bir anketör (araştırmacı) ve bir gözlemci araştırmaya katılmayı kabul eden ailelere bakım verenin müsait ve çocuğun uyanık olduğu bir zaman diliminde ev ziyareti gerçekleştirmiştir. Ziyaret sırasında hem ziyaretçi

hem de gözlemci aynı koşullarda gözlem yaparak ayrı ayrı formu doldurmuşlardır. Bakım verenle görüşmeyi ise yalnızca anketör yapmıştır. Bu doğrultuda veriler ev ortamında yapılan gözlem ve bakım verenle yapılan yarı yapılandırılmış görüşme aracılığıyla toplanmıştır. Ev ziyaretleri ise 30-60 dakika aralığında sürmüştür.

3.5.Verilerin istatistiksel analizi

Araştırmada elde edilen veriler Statistical Package for the Social Science (SPSS) 22.0 yazılım paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmanın amacına uygun olarak verilerin değerlendirilmesinde kullanılan analiz yöntemleri Tablo 4’te gösterilmiştir.

Tablo 4: Araştırmada kullanılan analiz yöntemleri

VERİLERİN ANALİZİ	İSTATİSTİKSEL YÖNTEMLER
Kişisel Bilgi Formu	Frekans Analizi
Geçerlik Analizi	
Dilsel Eşdeğerlik	İngilizceden Türkçeye çeviri, Türkçeden İngilizceye geri çeviri
Kapsam Geçerliği	Kapsam Geçerlik Oranının Hesaplanması
Yapı Geçerliği	Doğrulayıcı Faktör Analizi
Güvenirlilik Analizi	
İç Tutarlık	KR-20 Güvenirlilik Katsayısının Hesaplanması
Puanlayıcı Güvenirliği	Puanlayıcı Güvenirliği (Inter-rated correlations) ve ilişkili örneklerde t testi
Madde Analizi	Madde toplam puan korelasyonu
Sosyo-demografik özellikler ile Bebek/Küçük Gözlem formu puanlarının karşılaştırılması	Bağımsız örneklerde t testi ve tek yönlü varyans analizi

3.6. Araştırmanın etik boyutu

Katılımcılar Gözlem Formu uygulanmadan önce Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formu (EK 3) aracılığıyla bilgilendirilmiş ve araştırmaya katılmaları ile ilgili yazılı onamları alınmıştır. Araştırma, Üsküdar Üniversitesi Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulu'nun 29 Mayıs 2023 tarihinde yapılan 05 No.lu toplantısında etik açıdan uygun olduğuna dair onay almıştır (61351342 sayılı karar) (EK 4). Son olarak, Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü, Betty M. Caldwell ve Robert H. Bradley tarafından geliştirilen envanterin kullanımı için gerekli lisansı Arizona State Üniversitesi ile yapılan bir protokol ile almıştır (EK 5).

4. BULGULAR

Ev Ortamı Değerlendirme Envanteri'nin Bebek/Küçük Çocuk Gözlem formunun geçerlik ve güvenirlik analizlerini yapmak ve Türkiye içeriğine uyarlamak amacıyla yürütülen bu çalışmada elde edilen bulgular dört ayrı bölümde sunulmuştur. Birinci bölümde katılımcılara ait tanıtıcı bilgiler, ikinci ve üçüncü bölümde gözlem formunun geçerlik ve güvenirlik çalışmasına ilişkin bulgular yer almaktadır. Son bölümde ise gözlem formundan elde edilen puanlar ile ailelerin sosyodemografik özellikleri arasındaki ilişkiye ait bulgular yer almaktadır. Ek olarak bu bölümün sonunda araştırmacının ev ziyaretleri sırasında tuttuğu notlara ve gözlemlerine yer verilmiştir.

4.1.Katılımcılara Ait Tanıtıcı Bilgiler

Araştırmaya katılan bakım verenlerin ve çocukların tanıtıcı özellikleri Tablo 5 ve Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 5: Ailelerin tanıtıcı özelliklerinin sayı ve yüzde dağılımı

Değişken	Kategori	f	%
Görüşme yapılan kişi	Annesi	223	99,1
	Babası	0	0
	Diğer	2	,9
Yaş	18-24 yaş	34	15,1
	25-34 yaş	153	68,0
	35-44 yaş	37	16,4
	45-54 yaş	1	,4
Medeni durum	Çocuklarının babasıyla evli	224	99,6
	Boşanmış	1	,4
Annenin öğrenim durumu	Okuryazar	2	,9
	İlkokul mezunu	40	17,8
	Lise mezunu	97	43,1
	Lisans	58	25,8
	Ön lisans	21	9,3
	Yüksek lisans	7	3,1
Annenin çalışma durumu	Çalışıyor	27	12,0
	Çalışmıyor	198	88,0
	Okuryazar	4	1,8
Babanın öğrenim durumu	İlkokul mezunu	37	16,4
	Lise mezunu	97	43,1
	Lisans	74	32,9
	Ön lisans	9	4,0
	Yüksek lisans	3	1,3

Tablo 5: Ailelerin tanıtıcı özelliklerinin sayı ve yüzde dağılımı (devam)

	Doktora	1	,4
Babanın çalışma durumu	Çalışıyor	221	98,2
	Çalışmıyor	4	1,8
Ekonomik durum	Gelir giderden az	57	25,3
	Gelir gidere eşit	124	55,1
	Gelir giderden fazla	44	19,6
Sosyal güvence	Yok	2	,9
	SGK	208	92,4
	Diğer	15	6,7
Evde çocukların bakımından sorumlu başka biri var mı?	Var	21	9,3
	Yok	204	90,7
Kiminle yaşıyorsunuz?	Eşim ve çocuklarım	221	98,2
	Sadece çocuklarım	1	,4
	Eşim, çocuklarım ve eşimin/benim ebeveynlerim	3	1,3

Araştırma sürecinde 223 ev (%99,1) için anne ile görüşülürken 2 ev (%0,9) için diğer bir kişi ile görüşülmüştür. Çalışmaya ekonomik durumu alt düzeyde olan 57 (%25,3) aile, orta düzeyde olan 124 (%55,1) aile ve üst düzeyde olan 44 (%19,6) aile olmak üzere toplam 225 aile katılmıştır. Aile yapısı çekirdek olan 221 (%98,2) hane, bölünmüş olan 1 (%0,4) hane ve geniş aile olan 3 (%1,3) hane vardır.

Tablo 6: Çocukların tanıtıcı özelliklerinin sayı ve yüzde dağılımı

Değişken	Kategori	f	%
Ailedeki çocuk sayısı	1 çocuk	89	39,6
	2 çocuk	97	43,1
	3-5 çocuk	39	17,3
Çocuğun yaşı	0-6 ay	65	28,9
	7-12 ay	44	19,6
	13-18 ay	32	14,2
	19-24 ay	25	11,1
	25-30 ay	31	13,8
	31-36 ay	28	12,4
Çocuğun cinsiyeti	Kız	118	52,4
	Erkek	107	47,6
Bebeğin doğum ağırlığı	1000-1500 gr	2	,9
	1500-2500 gr	18	8,0
	2500-4000 gr	201	89,3
	4000 gr >	4	1,8

Tablo 7: Çocukların tanıtıcı özelliklerinin sayı ve yüzde dağılımı (devam)

Bebeğin doğum haftası	Preterm	56	24,9
	Term	163	72,4
	Postterm	6	2,7
Bebeğin sahip olduğu bir kronik hastalık	Yok	220	97,8
	Var	5	2,2

Araştırmaya 1 çocuğa sahip 89 (%39,6) 2 çocuğa sahip 97 (%43,1) ve 3-5 (%17,3) çocuğa sahip 39 aile katılmıştır. Değerlendirme sürecine 0-6 aylık 65 (%28,9) çocuk, 7-12 aylık 44 (%19,6) çocuk, 13-18 aylık 32 (%14,2) çocuk, 19-24 aylık 25 (11,1) çocuk, 25-30 aylık 31 (%13,8) çocuk ve 31-36 aylık 28 (%12,4) çocuk dahil edilmiştir. Çocuklardan 118'i (%52,4) kız ve 107'si (%47,6) erkektir. Araştırmada çocuklara herhangi bir gelişim testi uygulanmadığından bebeğin doğum ağırlığı, doğum haftası ve sahip olduğu kronik bir hastalığa ait tanıtıcı bilgiler çocukların sağlıklı gelişim gösterdiklerini tespit edebilmek amacıyla toplanmıştır.

4.2.Bebek/Küçük Çocuk Gözlem Formu geçerlik analizleri

4.2.1. Dil geçerliği

Bebek/Küçük Çocuk Gözlem Formu uyarlama çalışmasında ilk olarak dil geçerliliğinin sağlanmasına yönelik çalışmalar yapılmıştır. Dil geçerliliğini sağlamak için gözlem formu her iki dili bilen bir akademisyen ve konunun uzmanı üç kişi tarafından en uygun ifadeler seçilerek İngilizce'den Türkçeye çevrilmiştir. Ardından elde edilen Türkçe formun İngilizceye geri çevirisi daha önce İngilizce formu görmeyen anadili Türkçe olan ve her iki dili bilen biri tarafından yapılmıştır. Daha sonra orijinal İngilizce form ile çevrilen İngilizce form karşılaştırılarak maddelerin uyumlu olup olmadığı incelenmiş ve gerekli düzenlemeler yapılarak gözlem formuna son şekli verilmiştir.

4.2.2. Kapsam geçerliği

Dil geçerliliği sağlandıktan sonra Bebek/Küçük Çocuk Gözlem formunda yer alan maddelerin değerlendirme biçiminin (ikili değerlendirme) uygun olup olmadığını ve içerik alanı-madde uygunluğunu (maddelerin ölçülmek istenen içerik alanını temsil edip etmediği) belirleyebilmek amacıyla üç uzman çocuk gelişimcinin görüşü alınmıştır. Araştırmacı tarafından hazırlanan uzman görüşü formunda, Gözlem Formu'nda yer alan her bir madde için üç seçenek yer almıştır. Uzmanlardan, maddeleri bu seçeneklere göre incelemeleri

istenmiştir. Birinci seçenek maddenin değerlendirme biçiminin uygunluğu, ikinci seçenek madde-içerik alanın uygunluğunu ifade etmektedir. Üçüncü seçenek ise “Düzeltilmeli” seçeneğidir. Bu seçeneği işaretlediği takdirde uzman, madde üzerinde önerileri doğrultusunda düzeltme yapmıştır. Uzman görüşleri doğrultusunda gözlem formunun son hali elde edilmiş ve gözlem formunda yer alan soruların katılımcılar tarafından açık, anlaşılır ve yanıtlanabilir olup olmadığını test etmek amacıyla iki aileye ev ziyareti yapılmış ve bakım verenlerin maddeler ile ilgili görüşleri alınmıştır.

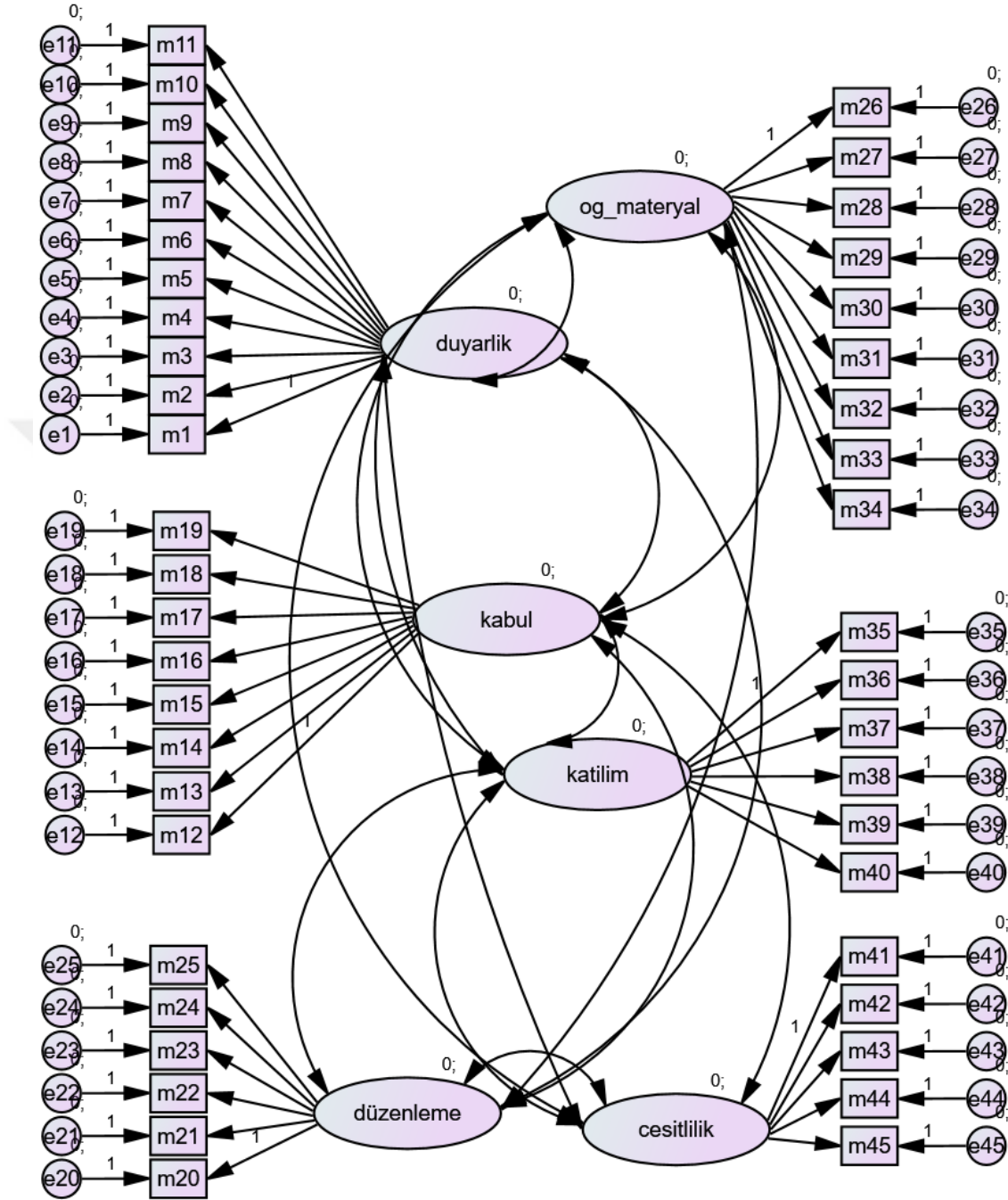
Tablo 7’de Bebek/Küçük Çocuk Gözlem formunun kapsam geçerliği için başvuru uzman görüşü sonrasında elde edilen kapsam geçerlik indeksi sonuçları yer almaktadır. Uzman görüşlerine göre madde değerlendirme biçimlerine ait kapsam geçerlik indeksi 0,87, madde içerik alanlarına ilişkin kapsam geçerlik indeksi 0,85 olarak bulunmuştur.

Tablo 8: Bebek/Küçük çocuk gözlem formu için kapsam geçerlik indeksi

Madde değerlendirme biçimi	0,87
İçerik Alanı	0,85

4.2.3. Yapı geçerliği

Bebek/Küçük Çocuk Gözlem formundan elde edilen puanlar doğrultusunda yapı geçerliliğine ilişkin kanıt elde etmek amacıyla doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Doğrulayıcı Faktör Analizi sonrasında madde faktör yükü 0.30’un altında olan maddelerin bulunduğu görülmüştür. Ancak faktör analizi kültürel farklılıklar dolayısıyla Bebek/Küçük Çocuk gözlem formu için önerilmemektedir. Bunun sebebi, tartışma bölümünde detaylı bir şekilde açıklanmıştır.

Şekil 3: Bebek/Küçük Çocuk Gözlem Formu için doğrulayıcı faktör analizi sonuçları

Faktör analizi Bebek Küçük/Çocuk gözlem formu için önerilmediğinden yapı geçerliğini test edebilmek için formun alt boyutları arasındaki ilişki incelenmiştir. Tablo 8’de Bebek/Küçük Çocuk gözlem formu alt boyutları arasındaki ilişkinin incelenmesi için yapılan pearson korelasyon analizi sonuçları yer almaktadır. Alt boyutlar arasında pozitif yönlü

anlamlı ilişki görülmüştür. En yüksek ilişki katılım ile öğrenme materyalleri ($r=0,64$) arasında görülürken, en düşük ilişki düzenleme ile kabul ($r=0,11$) arasında görülmüştür.

Tablo 9: Bebek/küçük çocuk gözlem formu alt boyutları arasındaki ilişkinin incelenmesi

	Duyarlılık	Kabul	Düzenleme	Öğrenme Materyalleri	Katılım	Çeşitlilik
Duyarlılık	1					
Kabul	,308**	1				
Düzenleme	,201**	,113	1			
Öğrenme Materyalleri	,350**	,281**	,467**	1		
Katılım	,448**	,453**	,246**	,641**	1	
Çeşitlilik	,218**	,305**	,315**	,493**	,474**	1

Tablo 9’da Bebek/Küçük Çocuk gözlem formu alt boyutları için betimleyici istatistikler yer almaktadır. Alt boyutlara ait ortalamalar 3,68 ile 9,55 arasında, çarpıklık katsayıları -1,07 ile -0,04 arasında, basıklık katsayıları ise -1,04 ile 1.14 arasındadır.

Tablo 10: Bebek/Küçük çocuk gözlem formu alt boyutları için betimleyici istatistikler

	Min	Max	Ort.	SS	Çarpıklık	Basıklık
Duyarlılık	6	11	9,55	1,31	-0,58	-0,63
Kabul	3	8	6,41	0,84	-0,70	1,14
Düzenleme	2	6	5,08	0,94	-0,73	-0,02
Öğrenme Materyalleri	0	9	6,83	2,03	-1,07	1,11
Katılım	1	6	3,85	1,42	-0,04	-0,95
Çeşitlilik	1	5	3,68	1,01	-0,07	-1,04

Tablo 10’da Bebek/Küçük Çocuk gözlem formu maddelerinin madde alt boyut ve madde toplam puan korelasyonları yer almaktadır. Madde alt boyut puan korelasyonları 0,003 ile 0,834 arasındadır. Madde toplam puan korelasyonları ise -0,033 ile 0,697 arasındadır.

Tablo 11: Madde alt boyut ve toplam puan korelasyonları

Alt boyut	Maddeler	Madde alt boyut puan korelasyonu	p	Madde toplam puan korelasyonları	p
Duyarlılık	m1	a	a	a	a
	m2	,492**	0,000	,338**	,000
	m3	,380**	0,000	,325**	,000
	m4	,758**	0,000	,458**	,000
	m5	,130	0,052	,067	,314
	m6	,594**	0,000	,386**	,000
	m7	,079	0,238	,055	,413
	m8	,730**	0,000	,424**	,000
	m9	,003	0,960	,113	,090
	m10	,392**	0,000	,189**	,004
	m11	,224**	0,001	,062	,357
Kabul	m12	,273**	,000	,092	,167
	m13	,413**	,000	,111	,097
	m14	,274**	,000	,104	,118
	m15	a	a	a	a
	m16	,033	,625	-,033	,625
	m17	,363**	,000	,220**	,001
	m18	,666**	,000	,382**	,000
	m19	,740**	,000	,459**	,000
Düzenleme	m20	,128	,056	,132*	,048
	m21	,725**	,000	,395**	,000
	m22	,737**	,000	,283**	,000
	m23	,275**	,000	,179**	,007
	m24	,444**	,000	,375**	,000
	m25	,309**	,000	,202**	,002
Öğrenme Materyalleri	m26	,568**	,000	,373**	,000
	m27	,628**	,000	,522**	,000
	m28	,511**	,000	,334**	,000
	m29	,543**	,000	,425**	,000
	m30	,674**	,000	,605**	,000
	m31	,610**	,000	,456**	,000
	m32	,627**	,000	,664**	,000
	m33	,625**	,000	,608**	,000
	m34	,402**	,000	,343**	,000

Tablo 12: Madde alt boyut ve toplam puan korelasyonları (devam)

Katılım	m35	,399**	,000	,315**	,000
	m36	,684**	,000	,575**	,000
	m37	,805**	,000	,697**	,000
	m38	,780**	,000	,649**	,000
	m39	,687**	,000	,508**	,000
Çeşitlilik	m40	a	a	a	a
	m41	,247**	,000	,126	,060
	m42	,797**	,000	,485**	,000
	m43	,476**	,000	,224**	,001
	m44	,280**	,000	,220**	,001
	m45	,834**	,000	,646**	,000

a: korelasyon hesaplanamadı

4.3.Bebek/Küçük Çocuk Gözlem Formu güvenirlik analizleri**4.3.1. İç tutarlılık**

İç tutarlılığın belirlenmesinde Kuder Richardson 20 (KR-20) tekniği kullanılmıştır. Bir ölçme aracına verilen yanıtların 0 ya da 1 şeklinde puanlanması durumunda KR-20 güvenirlik belirleme yöntemi kullanılmaktadır.

Tablo 13: Bebek/küçük çocuk gözlem formu alt boyutlara ait güvenirlik katsayıları

	Madde sayısı	Anketör KR-20 güvenirlik katsayısı	Gözlemci KR-20 güvenirlik katsayısı
Duyarlılık	11	0,56	0,56
Kabul	8	0,31	0,32
Düzenleme	6	0,28	0,28
Öğrenme Materyalleri	9	0,74	0,74
Katılım	6	0,69	0,69
Çeşitlilik	5	0,51	0,52

Yapılan KR-20 güvenirlik analizi sonucunda; 11 maddelik duyarlılık alt boyutunun iç tutarlılık katsayısı 0,56, 8 maddelik Kabul alt boyutunun iç tutarlılık katsayısı 0,31, 6 maddelik Düzenleme alt boyutunun iç tutarlılık katsayısı 0,28, 9 maddelik Öğrenme Materyalleri alt boyutunun iç tutarlılık katsayısı 0,74, 6 maddelik Katılım alt boyutunun iç tutarlılık katsayısı 0,69 ve 5 maddelik Çeşitlilik alt boyutunun iç tutarlılık katsayısı 0,51 olarak bulunmuştur.

4.3.2. Puanlayıcılar arası güvenirlik

Tablo 12’de Bebek/Küçük Çocuk gözlem formunun güvenirliği için alt boyutlara yönelik anketör ve gözlemcinin vermiş olduğu puanlara göre puanlayıcı güvenirliği (inter-rated correlations) sonuçları yer almaktadır. Puanlayıcı güvenirliği katsayılarının 0,98 ve 0,99 arasında olduğu görülmüştür.

Tablo 14: Puanlayıcılar arası güvenirlik (inter-rater correlations)

Puanlayıcı güvenirliği	
Duyarlılık	0,99
Kabul	0,98
Düzenleme	0,99
Öğrenme Materyalleri	0,99
Katılım	0,98
Çeşitlilik	0,98

Tablo 13’te anketör ve gözlemcilerin değerlendirme puanları arasındaki farklılığı incelemek için yapılan ilişkili örneklemelerde t testi sonuçları yer almaktadır. Analiz sonucunda anketör ve gözlemcilerin Duyarlılık, Kabul, Düzenleme, Öğrenme Materyalleri, Katılım ve Çeşitlilik alt boyutlarına yönelik vermiş oldukları puanlar arasında anlamlı fark yoktur ($p>0,05$).

Tablo 15: Anketör ve gözlemcilerin değerlendirme puanları arasındaki farklılık

		Ort.	SS	t	p
Duyarlılık	Anketör	9,55	1,31	0,000	1,000
	Gözlemci	9,55	1,32		
Kabul	Anketör	6,41	0,84	-0,377	0,706
	Gözlemci	6,41	0,85		
Düzenleme	Anketör	5,08	0,94	-1,000	0,318
	Gözlemci	5,08	0,94		
Öğrenme Materyalleri	Anketör	6,83	2,03	0,377	0,706
	Gözlemci	6,82	2,02		
Katılım	Anketör	3,85	1,42	-1,000	0,318
	Gözlemci	3,87	1,41		
Çeşitlilik	Anketör	3,68	1,01	-1,908	0,058
	Gözlemci	3,70	1,02		

4.4. Sosyodemografik özellikler ile Bebek/Küçük Çocuk Gözlem formundan elde edilen puanların karşılaştırılması

Tablo 14’te anne eğitim durumuna göre Bebek/Küçük Çocuk Gözlem formu puanlarının karşılaştırılması için yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçları yer almaktadır. Analiz sonucunda anne eğitim durumuna göre Duyarlılık, Kabul, Düzenleme, Öğrenme Materyalleri, Katılım ve Çeşitlilik puanlarında anlamlı fark vardır ($p<0,05$). Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için post-hoc testlerden olan Scheffe testi yapılmıştır. Analiz sonucunda Duyarlılık, Kabul, Öğrenme Materyalleri, Katılım ve Çeşitlilik puanlarında ilkokul ve lise mezunlarının puan ortalamalarının üniversite mezunlarının ortalamalarından anlamlı olarak daha düşük olduğu görülmüştür.

Tablo 16: Anne eğitim durumuna göre Bebek/Küçük Çocuk gözlem formu puanlarının karşılaştırılması

		n	Ort.	SS	F	p	post-hoc
Duyarlılık	İlkokul mezunu (a)	40	9,28	1,52	9,685	0,000	a, b < c
	Lise mezunu (b)	97	9,25	1,24			
	Üniversite mezunu (c)	86	10,02	1,17			
Kabul	İlkokul mezunu (a)	40	6,10	0,74	12,456	0,000	a, b < c
	Lise mezunu (b)	97	6,26	0,93			
	Üniversite mezunu (c)	86	6,74	0,64			
Düzenleme	İlkokul mezunu (a)	40	4,85	1,00	3,371	0,036	-
	Lise mezunu (b)	97	4,99	1,03			
	Üniversite mezunu (c)	86	5,27	0,79			
Öğrenme Materyalleri	İlkokul mezunu (a)	40	5,78	2,34	16,769	0,000	a, b < c
	Lise mezunu (b)	97	6,52	1,92			
	Üniversite mezunu (c)	86	7,71	1,62			
Katılım	İlkokul mezunu (a)	40	3,20	1,38	28,380	0,000	a, b < c
	Lise mezunu (b)	97	3,44	1,37			
	Üniversite mezunu (c)	86	4,66	1,05			
Çeşitlilik	İlkokul mezunu (a)	40	3,18	0,98	17,133	0,000	a, b < c
	Lise mezunu (b)	97	3,49	0,97			
	Üniversite mezunu (c)	86	4,13	0,90			

Tablo 15’te baba eğitim durumuna göre Bebek/Küçük Çocuk gözlem formu puanlarının karşılaştırılması için yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçları yer almaktadır. Analiz sonucunda baba eğitim durumuna göre Kabul, Öğrenme Materyalleri, Katılım ve Çeşitlilik puanlarında anlamlı fark vardır ($p<0,05$). Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu

belirlemek için post-hoc testlerden olan Scheffe testi yapılmıştır. Analiz sonucunda Kabul, Öğrenme Materyalleri, Katılım ve Çeşitlilik puanlarında ilkokul ve lise mezunlarının puan ortalamalarının üniversite mezunlarının ortalamalarından anlamlı olarak daha düşük olduğu görülmüştür.

Tablo 17: Baba eğitim durumuna göre Bebek/Küçük Çocuk gözlem formu puanlarının karşılaştırılması

		n	Ort.	SS	F	p	post-hoc
Duyarlılık	İlkokul mezunu (a)	37	9,14	1,46	2,574	0,079	-
	Lise mezunu (b)	97	9,58	1,19			
	Üniversite mezunu (c)	87	9,71	1,35			
Kabul	İlkokul mezunu (a)	37	6,11	0,66	16,799	0,000	a, b < c
	Lise mezunu (b)	97	6,18	0,91			
	Üniversite mezunu (c)	87	6,78	0,67			
Düzenleme	İlkokul mezunu (a)	37	4,92	0,83	1,395	0,250	-
	Lise mezunu (b)	97	5,19	0,89			
	Üniversite mezunu (c)	87	5,01	1,02			
Öğrenme Materyalleri	İlkokul mezunu (a)	37	5,65	1,84	9,195	0,000	a, b < c
	Lise mezunu (b)	97	6,88	1,92			
	Üniversite (c)	87	7,30	2,06			
Katılım	İlkokul mezunu (a)	37	3,08	1,36	15,608	0,000	a, b < c
	Lise mezunu (b)	97	3,66	1,41			
	Üniversite mezunu (c)	87	4,44	1,22			
Çeşitlilik	İlkokul mezunu (a)	37	3,05	0,81	15,756	0,000	a, b < c
	Lise mezunu (b)	97	3,59	1,02			
	Üniversite mezunu (c)	87	4,07	0,93			

Tablo 16’da gelir durumuna göre Bebek/Küçük Çocuk gözlem formu puanlarının karşılaştırılması için yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçları yer almaktadır. Analiz sonucunda gelir durumuna göre Duyarlılık, Kabul, Öğrenme Materyalleri, Katılım ve Çeşitlilik puanlarında anlamlı fark vardır ($p < 0,05$). Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için post-hoc testlerden olan Scheffe testi yapılmıştır. Analiz sonucunda Duyarlılık puanlarında geliri giderinden az olanların ortalaması geliri giderinden fazla olanlardan daha düşüktür. Kabul puanlarında geliri giderinden az ve eşit olanların ortalaması geliri giderinden fazla olanlardan daha düşüktür. Öğrenme Materyalleri ve Katılım puanlarında en yüksek ortalamanın geliri giderinden fazla olanlarda, daha sonra geliri giderine eşit olanlarda ve en düşük ortalamanın geliri giderinden az olanlardadır ve tüm

gruplar arasında anlamlı fark vardır. Çeşitlilik puanlarında geliri giderinden az olanların ortalaması geliri giderinden fazla ve eşit olanlardan daha düşüktür.

Tablo 18: Gelir durumuna göre Bebek/Küçük Çocuk gözlem formu puanlarının karşılaştırılması

		n	Ort.	SS	F	p	post-hoc
Duyarlılık	Gelir giderden az (a)	57	9,14	1,38	6,512	0,002	a < c
	Gelir gidere eşit (b)	124	9,55	1,30			
	Gelir giderden fazla (c)	44	10,07	1,09			
Kabul	Gelir giderden az (a)	57	6,16	0,96	7,130	0,001	a, b < c
	Gelir gidere eşit (b)	124	6,40	0,78			
	Gelir giderden fazla (c)	44	6,77	0,68			
Düzenleme	Gelir giderden az (a)	57	5,05	0,95	1,881	0,155	-
	Gelir gidere eşit (b)	124	5,00	0,98			
	Gelir giderden fazla (c)	44	5,32	0,80			
Öğrenme Materyalleri	Gelir giderden az (a)	57	5,82	2,05	13,731	0,000	a < b < c
	Gelir gidere eşit (b)	124	6,94	1,95			
	Gelir giderden fazla (c)	44	7,82	1,66			
Katılım	Gelir giderden az (a)	57	3,04	1,24	21,857	0,000	a < b < c
	Gelir gidere eşit (b)	124	3,90	1,35			
	Gelir giderden fazla (c)	44	4,75	1,22			
Çeşitlilik	Gelir giderden az (a)	57	3,18	0,85	13,063	0,000	a < b, c
	Gelir gidere eşit (b)	124	3,74	1,02			
	Gelir giderden fazla (c)	44	4,14	0,93			

Tablo 17’de çocuk sayısına göre Bebek/Küçük Çocuk gözlem formu puanlarının karşılaştırılması için yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçları yer almaktadır. Analiz sonucunda çocuk sayısına göre Kabul, Düzenleme, Öğrenme Materyalleri, Katılım ve Çeşitlilik puanlarında anlamlı fark vardır ($p<0,05$). Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için post-hoc testlerden olan Scheffe testi yapılmıştır. Analiz sonucunda Kabul ve Katılım puanlarında 3-5 çocuk olanların ortalaması 1 ve 2 çocuğu olanların ortalamasından daha düşüktür. Öğrenme Materyalleri puanlarında 2 çocuk olanların ortalaması 1 ve 3-5 çocuğu olanların ortalamasından daha yüksektir. Düzenleme puanlarında 3-5 çocuk olanların ortalaması 1 çocuğu olanların ortalamasından daha yüksektir. Çeşitlilik puanlarında 3-5 çocuk olanların ortalaması 2 çocuğu olanların ortalamasından daha düşüktür.

Tablo 19: Çocuk sayısına göre Bebek/Küçük Çocuk gözlem formu puanlarının karşılaştırılması

		n	Ort.	SS	F	p	post-hoc
Duyarlılık	1 çocuk (a)	89	9,48	1,42	0,333	0,717	-
	2 çocuk (b)	97	9,63	1,22			
	3-5 çocuk (c)	39	9,49	1,32			
Kabul	1 çocuk (a)	89	6,46	0,77	5,255	0,006	a, b > c
	2 çocuk (b)	97	6,52	0,84			
	3-5 çocuk (c)	39	6,03	0,87			
Düzenleme	1 çocuk (a)	89	4,89	0,93	3,552	0,030	c > a
	2 çocuk (b)	97	5,14	0,94			
	3-5 çocuk (c)	39	5,33	0,93			
Öğrenme Materyalleri	1 çocuk (a)	89	6,46	2,13	6,212	0,002	b > a, c
	2 çocuk (b)	97	7,36	1,77			
	3-5 çocuk (c)	39	6,33	2,16			
Katılım	1 çocuk (a)	89	3,91	1,41	9,123	0,000	a, b > c
	2 çocuk (b)	97	4,12	1,31			
	3-5 çocuk (c)	39	3,03	1,40			
Çeşitlilik	1 çocuk (a)	89	3,60	1,07	7,470	0,001	b > c
	2 çocuk (b)	97	3,93	0,97			
	3-5 çocuk (c)	39	3,23	0,78			

Tablo 18’de çocuk yaşına göre Bebek/Küçük Çocuk gözlem formu puanlarının karşılaştırılması için yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçları yer almaktadır. Analiz sonucunda çocuk yaşına göre Düzenleme, Öğrenme Materyalleri, Katılım ve Çeşitlilik puanlarında anlamlı fark vardır ($p<0,05$). Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için post-hoc testlerden olan Scheffe testi yapılmıştır. Scheffe testi Düzenleme ve Katılım boyutlarında anlamlı fark göstermemiştir. Öğrenme Materyalleri puanlarında 0-6 ay arasında çocuğu olanların ortalaması 13 ay ve daha fazla olanların ortalamasından daha düşüktür. Çeşitlilik puanlarında 0-6 ay arasında çocuğu olanların ortalaması 25-30 ay ve 31-36 ay arasında çocuğu olanların ortalamasından daha düşüktür.

Tablo 20: Çocuk yaşına göre Bebek/Küçük Çocuk gözlem formu puanlarının karşılaştırılması

		n	Ort.	SS	F	p	post-hoc
Duyarlılık	0-6 ay (a)	65	9,45	1,45	0,189	0,967	-
	7-12 ay (b)	44	9,50	1,28			
	13-18 ay (c)	32	9,63	1,29			
	19-24 ay (d)	25	9,64	1,19			
	25-30 ay (e)	31	9,55	1,23			
	31-36 ay (f)	28	9,68	1,33			
Kabul	0-6 ay (a)	65	6,48	0,79	0,690	0,631	-
	7-12 ay (b)	44	6,20	0,79			
	13-18 ay (c)	32	6,44	0,88			
	19-24 ay (d)	25	6,40	1,04			
	25-30 ay (e)	31	6,48	0,72			
	31-36 ay (f)	28	6,46	0,88			
Düzenleme	0-6 ay (a)	65	4,74	1,09	3,159	0,009	-
	7-12 ay (b)	44	5,16	0,89			
	13-18 ay (c)	32	5,03	0,97			
	19-24 ay (d)	25	5,40	0,71			
	25-30 ay (e)	31	5,16	0,86			
	31-36 ay (f)	28	5,39	0,69			
Öğrenme Materyalleri	0-6 ay (a)	65	5,86	2,52	6,073	0,000	a < c, d, e, f
	7-12 ay (b)	44	6,59	1,92			
	13-18 ay (c)	32	7,44	1,56			
	19-24 ay (d)	25	7,40	1,38			
	25-30 ay (e)	31	7,26	1,71			
	31-36 ay (f)	28	7,75	1,21			
Katılım	0-6 ay (a)	65	3,66	1,44	2,793	0,018	-
	7-12 ay (b)	44	3,34	1,35			
	13-18 ay (c)	32	4,41	1,34			
	19-24 ay (d)	25	4,04	1,57			
	25-30 ay (e)	31	4,06	1,21			
	31-36 ay (f)	28	4,04	1,40			
Çeşitlilik	0-6 ay (a)	65	3,22	1,10	5,533	0,000	a < e, f
	7-12 ay (b)	44	3,59	0,90			
	13-18 ay (c)	32	3,84	0,88			
	19-24 ay (d)	25	3,84	1,03			
	25-30 ay (e)	31	4,03	0,87			
	31-36 ay (f)	28	4,14	0,85			

Tablo 19’da çocuk cinsiyetine göre Bebek/Küçük Çocuk gözlem formu puanlarının karşılaştırılması için yapılan bağımsız örneklemelerde t testi sonuçları yer almaktadır. Analiz sonucunda çocuk cinsiyetine göre Duyarlılık ve Katılım puanlarında anlamlı fark vardır

($p < 0,05$). Kız çocuğu olanların Duyarlılık ve Katılım ortalaması erkek çocuğu olanların ortalamasından daha yüksek bulunmuştur.

Tablo 21: Çocuk cinsiyetine göre Bebek/Küçük Çocuk gözlem formu puanlarının karşılaştırılması

		n	Ort.	SS	t	p
Duyarlılık	Kız	118	9,76	1,20	2,627	0,009
	Erkek	107	9,31	1,39		
Kabul	Kız	118	6,47	0,84	1,079	0,282
	Erkek	107	6,35	0,83		
Düzenleme	Kız	118	5,07	0,91	-0,129	0,897
	Erkek	107	5,08	0,98		
Öğrenme Materyalleri	Kız	118	7,03	2,00	1,544	0,124
	Erkek	107	6,61	2,06		
Katılım	Kız	118	4,04	1,38	2,171	0,031
	Erkek	107	3,64	1,43		
Çeşitlilik	Kız	118	3,71	1,04	0,564	0,573
	Erkek	107	3,64	0,98		

Bu çalışmadaki bulgulara, ev ziyaretleri sırasında bakım verenler ile yapılan görüşmeler ve gözlemlerden yola çıkarak Bebek/Küçük Gözlem Formu'nun doldurulmasıyla ulaşılmıştır. Bu bağlamda araştırmacının ev ziyaretleri sırasında tuttuğu notlara ve gözlemlerine bu bölümde değinmek elde edilen bulguları desteklemek açısından faydalı olacaktır. Bu bölümde gözlem formunda yer alan maddelerle ilgili öne çıkan bazı gözlemlere yer verilmiştir.

Ev ziyaretleri sırasında çoğu anne çocukların serbest oyun oynamasına izin verdiğini fakat çocukların kendi kendine oyun oynamak yerine bakım verene yakın olmayı tercih ettiklerini ifade etmiştir. Bakım verenlerin büyük bir oranının çocuklarına karşı pozitif duygular taşıdığı görülmüştür. Ev ziyaretleri sırasında çoğu bakım verenin çocukla ziyaretçiyi tanıştırmadığı gözlemlenmiştir. 0-6 aylık bebeklere sahip annelerin görüşme boyunca dikkatini ziyaretçiye verdiği ve bebeklerine daha az seslendiği ve konuştuğu gözlemlenmiştir.

Yapılan ev ziyaretlerin hiçbirinde bebek ve küçük çocuklara fiziksel (vurma, tokat atma) veya sözel şiddetin (bağırma, azarlama, eleştirme) uygulanmadığı gözlemlenmiştir. Fakat bazı evlerde hareketli çocuklara bakım verenleri tarafından müdahale edildiği ve hareketli çocukların daha sakin kalması için uyarıldığı görülmüştür.

Çoğu evde herhangi bir evcil hayvan bulunmadığı gözlemlenmiştir. Görüşme sırasında bazı anneler evde evcil hayvan beslemeyi tercih etmediğini belirtirken bazı anneler ise aile üyelerinden birinin alerjisi olması sebebiyle evcil hayvana sahip olmadıklarını ifade etmişlerdir. Evde evcil hayvana sahip olan ailelerin ise kuş, kedi ve balık besledikleri görülmüştür.

Ev ziyareti yapılan bazı evlerde ebeveynlere ait kitapların çocukların yırtabileceği ve zarar verebileceği düşüncesiyle kapalı bir dolaba ya da yüksek bir rafa kaldırıldığı bazı evlerde ise kütüphane veya kitap rafında bebek ve küçük çocukların görebileceği şekilde konumlandırıldıkları görülmüştür.

Bakım verenlerin çocuğu 1 yaşına kadar düzenli olarak doktor kontrolüne gittiklerini ve çocuğun aşılarını yaptırdıklarını vurgularken yaş grubu arttıkça aileler çoğunlukla çocukları yalnızca hasta oldukları zaman doktora götürdükleri görülmüştür.

Çoğu ev ortamının çocuğun hareket etmesi ve oyun oynaması açısından evin fiziksel koşullarının iyi ve güvenli olduğu gözlemlenmiştir. Ev ortamında çocuğa zarar verebilecek ve tehlike arz edecek herhangi biri duruma rastlanmamıştır.

Bir kardeşe sahip olmayan 0-3 aylık bebeklerin daha az oyuncuğa sahip olduğu gözlemlenmiştir. Aileler bebek henüz küçük olduğu ve oynayamayacağı için oyuncak almadıklarını fakat ilerleyen zamanlarda alacaklarını belirtmişlerdir.

Çalışmada ev ziyaretleri sosyoekonomik düzeyi düşük, orta ve yüksek ailelere yapılmıştır. Bazı evlerde çocuklara ait bir oyun odası tasarlandığı ve çok çeşitli oyuncakların yer aldığı görülmüştür. Bununla birlikte bir oyun alanı oluşturulmasa da çoğu çocuğun fazlaca ve çeşitli oyuncaklara sahip oldukları gözlemlenmiştir. Oyuncuğa sahip olmayan veya az sayıda oyuncuğun bulunduğu ev ortamlarının çok az sayıda olduğu gözlemlenmiştir. Bakım verenlerle öğrenme materyalleri ile ilgili sohbet ederken dikkat çeken bir konu da çoğu çocuğun bolca oyuncuğunun olması fakat ailelerin çocuklarla oyun oynamak için pek fazla vakit ayıramadıklarını ifade etmeleri olmuştur. Bir kız kardeşe sahip olmayan erkek çocukların ise çoğunlukla evcilik oyuncaklarına sahip olmadıkları görülmüştür.

Birçok çocuğun kendine ait ve gelişimsel özelliklerine uygun üç veya daha fazla kitabı bulunmadığı görülmüştür. Özellikle 0-6 aylık bebeği olan bakım verenlerin “henüz küçük olduğu ve anlayamayacağı için” herhangi bir kitap almadıkları görülmüştür. Bu konuda ailelerle yapılan sohbetlerde bakım verenlerin çocuk kitaplarını sadece bilgi edinebilecekleri bir materyal olarak gördükleri sonucuna varılmıştır. Küçük yaş grubuna sahip ve çocuklarına kitap alan ailelerden bazıları ise çocuğun kitabı okuyunca dinlemediğini fakat kitaptaki kişi, hayvan, nesne, yiyecek vb. görselleri birlikte inceleyerek çocuğun öğrenmesini sağladıklarını ifade etmişlerdir. 1 yaşından büyük çocuğu olan bazı aileler ise çocuklarına çeşitli kitaplar aldıklarını fakat haftada üç kez kitap okumak için vakit ayıramadıklarını belirtmişlerdir.

Çoğu bakım veren gün içinde ev işi yaparken çocukla iletişimde kaldığını, konuşmaya devam ettiğini ve çocuğun güvenliğini sağlamak amacıyla sık sık kontrol ettiğini belirtmiştir.

Çocuğu destekleme konusu çeşitlilik göstermektedir. Çocuğa materyal sağlamayı ve kullanmayı aynı zamanda sözel olarak yönlendirmek ve desteklemek gibi farklı davranışları kapsamaktadır. Yapılan görüşme ve gözlemlerde ailelerin çoğunlukla çocuklara onları bir parça zorlayacak ve yeni beceriler kazanabilmelerini sağlayacak oyuncaklar almayı düşünmedikleri görülmüştür.

Bununla birlikte çoğu anne babaların çocuğun günlük bakımına, oyun ve öğrenme sürecine katıldıklarını ifade etmişlerdir. Bunun yanı sıra eşlerinin çocuğun günlük bakımında kendisine yardımcı olmadığını belirten anneler de olmuştur.

Çocukla haftada 3-4 kez parka, markete veya açık alana çıkma maddelerine verilen yanıtlar çeşitlilik göstermiştir. Bebeği küçük yaş grubuna dahil olan aileler haftada 3-4 kez çıkamadıklarını ifade ederken bazı aileler ise diğer kardeşi okuldan almak için her gün mutlaka çıktıklarını belirtmişlerdir. Aileler yaz ve ilkbahar aylarında çocuklarla açık havada daha fazla vakit geçirebildiklerini ifade etmişlerdir.

0-6 aylık bebeği olan ailelerin çoğunlukla bebekle bir öğün yemeği birlikte yemedikleri görülmüştür. Daha büyük yaş grubuna sahip aileler ise günde mutlaka bir öğünü birlikte yediklerini ve bunu önemsediklerini ifade etmişlerdir.

Gözlem formundaki maddelerde yer almayan fakat çoğu ev ziyaretinde dikkat çeken bir durum da ekran maruziyeti olmuştur. Ziyaret edilen bazı evlerde televizyonun açık olduğu ve ziyaret sırasında da açık kaldığı ya da çocuğun görüşme sırasında telefon, tablet gibi dijital medya araçlarıyla ilgilendikleri gözlemlenmiştir.

Son olarak yapılan görüşmelerde zaman ilerledikçe bakım verenlerin daha rahat sohbet ettikleri, görüşmenin daha samimi ilerlediği ve anne-çocuk arasındaki iletişimin daha iyi gözlemlendiği görülmüştür. Bazı anneler görüşme sırasında çocuklarıyla yaşadıkları bazı sorunları (uyku düzeni, beslenme, kardeş kıskançlığı vb.) dile getirdikleri görülmüştür. Bu gibi durumlarda konuyla ilgili yorum yapılmamış ve ziyaret amacının dışına çıkmamaya çalışılmıştır.

5. TARTIŞMA

Alan yazında ev ortamının çocukların tüm gelişim alanları üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu belirtilmektedir. Çocukların yaşadığı ev ortamlarının değerlendirilmesi ve bu doğrultuda çocuğun ihtiyaçlarına uygun, destekleyici bir ortamın sağlanması onların sağlıklı gelişim gösterebilmeleri için gereklidir. Bununla birlikte değerlendirme sürecinde kullanılacak ölçme araçlarının geçerli ve güvenilir olması önem taşımaktadır. Ülkemizde çocukların yaşadıkları ev ortamlarını bütüncül bir şekilde değerlendirecek ölçme araçlarının çok sınırlı olması sebebiyle Bebek/Küçük Çocuk Gözlem formunun Türkiye ortamına uyarlanarak ulusal literatüre kazandırılması son derece önemlidir. Bu çalışmada Ev Ortamı Değerlendirme Envanteri'nin 0-36 aylık çocuklara yönelik Bebek/Küçük Çocuk Gözlem Formu'nu Türkçeye ve Türkiye ortamına uyarlamak ve geçerlik ve güvenirlik analizlerini yapmak amaçlanmıştır.

5.1. Bebek/Küçük çocuk gözlem formu geçerlik analizine ilişkin bulguların tartışması

Bu çalışmada Bebek/Küçük Çocuk gözlem formunun geçerliliğini belirlemek amacıyla dil geçerliliği, kapsam (içerik) geçerliliği ve yapı geçerliliği incelenmiştir. Formun Türkiye ortamına uyumu açısından geçerliliğini test etmek için öncelikle dilsel geçerliliğine yönelik adımlar izlenmiştir. Orijinal gözlem formunun İngilizce-Türkçe ve Türkçe-İngilizce çevirisi yapıldıktan sonra Türkçe versiyonu araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Gözlem formunun dil geçerliliği sağlandıktan sonra maddelerinin dilsel, içerik ve kültürel uygunluğunun değerlendirilmesi için üç uzman çocuk gelişimciden görüş alınmıştır. Yapılan analiz sonucunda üç uzman arasındaki kapsam geçerlik indeksi, uzmanlar arasında güçlü bir görüş birliği olduğunu ve kapsam geçerliği kriterlerini karşıladığını göstermektedir (Tablo 7). Araştırmada uzman görüşlerine göre madde değerlendirme biçimlerine ait kapsam geçerlik indeksi 0,87, madde içerik alanlarına ilişkin kapsam geçerlik indeksi 0,85 olarak bulunmuştur. Her iki değer kabul edilen değer olan 0,80'in üzerinde olduğu görülmektedir.

Yapı geçerliği; ölçme aracının ölçülmek istenen kavram, nitelik ya da yapının ne derece doğru ölçülebildiği ile ilişkilidir (Seçer, 2015: 21). Faktör analizi, ölçekteki maddeler arasındaki bütünlüğünün test edilmesini ve ölçeğin ilgisiz ifadelerden arınmasını sağlamaktadır. Ancak faktör analizi kültürel farklılıklar dolayısıyla Bebek/Küçük Çocuk

gözlem formu için önerilmemektedir. Çalışmamızda formun ölçekten ziyade envantere ait bir form olduğunu ve doğrulayıcı faktör analizine uygun olmadığını bilmemize rağmen yapı geçerliğini test ettik. Bunun sonucunda, alan yazında yer alan bulgulara benzer sonuçlar elde edilmiştir.

Ev Ortamı Değerlendirme Envanteri'nin orijinal versiyonlarını oluştururken Caldwell, Bradley ve meslektaşları madde kümelerini düzenlemek için hem faktör analizini hem de Cronbach alfa katsayısını kullanmışlardır. Ancak daha sonra araştırmacılar göstergeleri düzenlemek ve gözlem formlarına dahil edilecek maddelerin kullanılabilirliği hakkında nihai kararlar vermek için faktör analizini ve cronbach alfa katsayısını kullanmamışlardır. Bunun yerine çocukların sağlıklı ve bütüncül gelişim gösterebilmeleri için ne tür deneyimlere ihtiyaç duyduklarına ilişkin bir kavramsal çerçeve oluşturmaya yönelmişlerdir (Bradley, 2004).

Faktör analizi yapı geçerliğini incelemek için kullanılan güçlü bir yöntemdir ve aynı niteliği ölçen değişkenleri bir araya toplayarak ölçmenin daha az sayıda faktörle yapılmasını sağlamaktadır. Ancak faktör analizi kültürel farklılıklar dolayısıyla Bebek/Küçük Çocuk gözlem formu için önerilmemektedir. Ev ortamı sosyoekonomik ve kültürel koşullardan fazlasıyla etkilenmektedir. Her kültürün kendine özgü hedef ve tutumları vardır. Ebeveyn davranışları ve ev ortamının bazı yönleri bu hedef ve tutumlarla ilişkili olarak anlam ve değer kazanır. Maddeler biçim benzerlikleri, girdi kaynağındaki benzerlikler ve hatta onaylama oranlarındaki benzerlikler dahil olmak üzere herhangi bir nedenle bir faktöre yüklenebilir (örneğin duyarlı bakım anne, baba, kardeş veya başka bir bakım veren tarafından verilebilir ya da sözlü cevap anneden, babadan, kardeşten gelebilir) (Bradley, Corwyn ve Whiteside-Mansell, 1996; Caldwell ve Bradley, 2016). Çocuk yetiştirme tarzları ve aile rutinleri farklı kültürlerde farklı şekillerde yapılandırılmışsa faktör yapıları bu farklılıkları yansıtsa da maddelerin anlamı temelde aynı kalır.

Yapısal eşitlik modellemelerinden biri olan “Çoklu Gösterge Modellemesi”nde biçimlendirici (formative) ve yansıtıcı (reflective) olmak üzere iki tür gösterge değişkeni bulunmaktadır. Çizilen oklar gizil değişkenden göstergelere doğru gidiyor ise bu göstergelere yansıtıcı; çizilen oklar göstergelerden gizil değişkenlere doğru gidiyorsa bu göstergelere biçimlendirici göstergeler adı verilmektedir (Şata, 2020). Ev Ortamı Değerlendirme Envanteri'nde yer alan göstergeler yansıtıcı değil biçimlendirici (başka bir şeyle işlevsel

ilişkisi olan şeyler) göstergelerdir. Biçimlendirici ve yanstıcı göstergeler arasındaki fark ev ortamını değerlendirmeye yönelik ölçümlerin oluşturulması ve değerlendirilmesi açısından çeşitli sonuçlar doğurmaktadır. Ev ortamındaki bazı unsurların çocuğun iyi olma hali üzerinde aynı etkiyi oluşturması bunların ortak bir kaynaktan çıktığı veya altta yatan ortak bir nedeni yansıttığı anlamına gelmez. Örneğin evin temiz ve düzenli olması, çocuğun hareket etmek için yeterli alana sahip olması fiziksel çevrenin önemli göstergeleri olarak düşünülebilir ancak bunlar arasında içsel, gerekli bir bağlantı yoktur. Araştırmacılar ev ortamını değerlendirmek için kullanılan göstergelerin ev ortamının çocuğun iyi olma halini etkileyen yönlerini doğru bir şekilde tasvir ettiği ölçüde iyi yani “geçerli” olduğunu ve önemli olanın iç tutarlılık değil, çocuğun gelişimini destekleyen bu tür göstergelerin çeşitliliği olduğunu belirtmişlerdir (Bradley, 2004). Sonuç olarak envanterin kültüre duyarlı olmasının çocukların yaşadığı ev ortamını farklı kılan değer ve inançlar, davranış tarzı ve iletişim biçimi, aile yapısı ve rol tanımları, disiplin yaklaşımları gibi değişkenlerin araştırılması ve belirlenebilmesine fırsat tanıdığı söylenebilir.

Faktör analizi Bebek Küçük/Çocuk gözlem formu için önerilmediğinden yapı geçerliğini test edebilmek için formun alt boyutları arasındaki ilişki incelenmiştir. Yapılan analiz sonucunda alt boyutlar arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki görülmüştür. En yüksek ilişki katılım ile öğrenme materyalleri ($r=0,64$) arasında görülürken, en düşük ilişki düzenleme ile kabul ($r=0,11$) arasında görülmüştür. Öğrenme materyalleri ile katılım içerik alanı arasındaki yüksek ilişki ev ortamındaki öğrenme materyallerinin niteliği ve sayısı arttıkça bakım verenlerin çocuğun keşfetme ve öğrenme sürecine aktif olarak katılımlarının ve çocukları bilinçli olarak desteklemelerinin düzeyinin de arttığı şeklinde açıklanabilir.

Ölçek geliştirme ve uyarlama çalışmalarında ölçek maddelerinin güvenilirliği hakkında bilgi veren madde alt boyut ve toplam puan korelasyonlarının 0,20'nin üzerinde olması gerekmektedir (Field, 2013). Bebek/Küçük Çocuk gözlem formunun madde toplam puan korelasyonu analizinde bazı maddelerde korelasyon hesaplanamamakla birlikte birçok madde bu değerin üstünde değere sahiptir. Bulgular arasında bu değerin altında değere sahip maddeler de bulunmaktadır. Ancak uyarlama çalışmalarında madde ölçek veya formdan madde çıkartılması uygun görülmediğinden ve geçerlik ve güvenilirlik özelliği sınanan Bebek/Küçük gözlem formu sadece örnekleme özgü olmadığından (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2021) bu çalışmada formdan madde çıkartılmamıştır.

5.2.Bebek/Küçük Çocuk gözlem formu güvenirlik analizine ilişkin bulguların tartışması

Çalışmada Bebek/Küçük Çocuk gözlem formunun güvenirliğini belirlemek amacıyla KR-20 güvenirlik katsayısı incelenmiş ve puanlayıcılar arası güvenirlik katsayılarının karşılaştırması yapılmıştır. Çalışmada alt boyutlara ait KR-20 güvenirlik katsayıları 0.28 ile 0.80 değer aralığında bulunmuştur. Benzer şekilde Bradley ve ark. (1993) toplam puanların iç tutarlılığının 0.80 değerine kadar yükseldiğini ve alt boyutların iç tutarlılığının 0.30 ile 0.80 değerleri arasında değiştiğini belirtmiştir. Diğer taraftan Bradley ve Caldwell (1979) tarafından yürütülen çalışmada 37-72 aylık çocuklara yönelik geliştirilmiş olan gözlem formunun psikometrik özellikleri araştırılmış ve KR-20 güvenirlik katsayıları alt ölçekler için 0,53 ile 0,83 arasında değişirken toplam ölçek için bu değer 0.93 olarak bulunmuştur.

Puanlayıcılar arası güvenirlik verilen cevapların farklı puanlayıcılar tarafından bağımsız olarak puanlanması ve bu puanlar arasındaki uyum veya tutarlılığın derecesi olarak tanımlanır. Korelasyon katsayısının 1'e yakın olması farklı puanlayıcıların verilen cevapları benzer şekilde puanladığı ve puanlamada yapılan hatanın az olduğu şeklinde yorumlanır (Çetin, 2022: 57). Bu çalışmada anketör ve gözlemci ev ziyaretleri sırasında aynı koşullarda gözlem yaparak ayrı ayrı gözlem formunu doldurmuşlardır. Her iki puanlayıcı da ev ziyaretlerinden önce envanterin el kitabını okumuş ve gözlem formundaki her bir maddenin nasıl değerlendirilmesi gerektiği hakkında bilgi sahibi olmuşlardır. Bu çalışmada puanlayıcı güvenirliği katsayılarının 0,98 ve 0,99 arasında olduğu görülmüştür. Bu bulguyla uyumlu olarak Bradley ve ark. (1993) Bebek/Küçük Çocuk gözlem formunun psikometrik özellikleriyle ilgili gözlemciler arası uyumun hiçbir zaman 0.80'in altına düşmediğini ifade etmişlerdir. Findik ve Aral (2023) tarafından yürütülen bir diğer çalışmada 0-36 aylık çocuklara yönelik gözlem formu yalnızca 3-36 aylık çocuklar dahil edilerek Türkçeye uyarlanmıştır. Çalışmada gözlemciler arası güvenirlik katsayısının 0.98 olduğu görülmüştür. Diğer taraftan Alsharif (2018) tarafından yürütülen çalışmada Bebek/Küçük Çocuk Gözlem Formu Arapçaya çevrilmiş ve uyarlama çalışması yapılmıştır. Çalışmada puanlayıcılar arası güvenirlik katsayısının 0,79 olduğu belirtilmiştir. Benzer şekilde bu çalışmada da puanlayıcılar arası güvenirlik katsayısı yüksek bulunmuştur.

5.3. Sosyodemografik özellikler ile Bebek/Küçük Çocuk Gözlem formu puanları arasındaki ilişkiye dair bulguların tartışması

Çalışmada son olarak, Bebek/Küçük Çocuk gözlem formundan alınan puanlar ile sosyodemografik değişkenler arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma bulguları aile yapısı, ekonomik durum, ebeveynlerin eğitim durumu, çocuk sayısı, çocuğun yaşı ve cinsiyeti gibi sosyodemografik faktörlerin çocuğun yaşadığı ev ortamı üzerinde etkili olduğu göstermiştir. Bu bulgu, mevcut çalışmalarla paralellik göstermektedir. Kesiktaş ve ark. (2009) 0-36 ve 36-72 aylık çocukların ev ortamları arasındaki farkları çeşitli değişkenler açısından incelemişler ve ev ortamının; annenin yaşı, eğitim düzeyi, çalışma durumu ve ailenin sosyoekonomik düzeyi ile yakından ilişkili olduğunu ortaya koymuşlardır. Bir diğer çalışmada Sucuoğlu ve ark. (2020b) annelerin eğitim düzeyleri arttıkça ev ortamlarının kalitesinin de arttığını, annelerin eğitim ve gelir düzeyi arasında orta düzeyde anlamlı bir ilişkinin olduğunu ve çocukların gelişim düzeyi ile ev ortamlarının kalitesi arasında anlamlı ve ters yönde ilişki olduğunu bulmuşlardır.

Ev ortamı ile sosyodemografik özellikler arasındaki ilişki ayrı ayrı incelendiğinde araştırma bulgularına göre, gözlem formundan alınan puanlar ile anne eğitim durumuna göre istatistiksel açıdan anlamlı farklılık olduğu görülmüştür. Çalışmada annesi üniversite mezunu olan çocukların gözlem formundan aldıkları puanların annesi ilkokul ve lise mezunu olan çocukların aldıkları puanlardan anlamlı olarak daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu bulgu, annenin öğrenim durumu çocukların yaşadığı ev ortamları üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Alan yazında yapılan çalışmalara bakıldığında bu bulguyu destekler nitelikte çalışmaların mevcut olduğu görülmektedir. Örneğin Memis ve Gürsoy (2022) annelerin oyun ve oyun materyallerine ilişkin düşünceleri ile çocuğuyla etkileşimli oyun oynama davranışlarını inceledikleri çalışmada, anne-çocuk oyun etkileşimlerinin annelerin eğitim durumuna göre anlamlı derecede farklılaştığını bulmuşlardır. Çalışmada üniversite mezunu annelerin lise mezunu annelere göre oyun sırasında çocuklarını daha fazla cesaretlendirme ve öğretme konusunda daha yüksek ortalamalarının olduğu görülmüştür.

Anne-çocuk etkileşimi; deneyimlerle bağlantılı dil, çocuğun iletişimine bağlı yanıltıcılık, yönlendirici olma, etkileşimde sıcak olmayı içerir ve duyarlılığının önemli bir alt boyutudur. Bulgular incelendiğinde ilkokul ve lise mezunlarının duyarlılık alt boyutu

puan ortalamalarının üniversite mezunlarının ortalamalarından anlamlı olarak daha düşük olduğu görülmektedir. Benzer şekilde Kahraman, Özyürek ve Arabacı (2023) okul öncesi çocukların sahip oldukları mizaç özellikleriyle anneleriyle iletişimleri arasındaki ilişkiyi bazı değişkenlere göre incelemiş ve ortaokul mezunu annelerin Sözsüz İletişim puanlarının ilkökul, lise, ön lisans ve lisans mezunu annelerin puanından anlamlı düzeyde daha düşük olduğunu bulmuşlardır. Şahinöz (2020) ilk iki yaşta bebeği olan annelerin bebeklik döneminde gelişime ilişkin bilgi ve kaygı düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi amacıyla yaptığı çalışmada annelerin öğrenim düzeyi ve gelir durumu onların kaygı düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturduğu bulunmuştur. Çalışmada ayrıca annelerin çocuk gelişimine ilişkin herhangi bir yazılı materyal okumalarının bebeklik döneminde gelişim ile ilgili bilgilerini artırdığı bulunmuştur. Annelerin bebeklik döneminde gelişim ile ilgili bilgi sahibi olmaları onların ebeveynlik becerilerine, bebekleriyle olan iletişimlerine ve onlara uygun uyaranlar vermelerine olanak sağlayacak dolayısıyla ev ortamının zenginleştirilmesine katkıda bulunacağı söylenebilir.

Bebek/Küçük Çocuk Gözlem formunun alt boyutlarında babanın çocuğun günlük rutinine ve oyun sürecine katılımı önemli bir yer tutmaktadır. Araştırma bulguları literatürle uyumlu olacak şekilde kabul, öğrenme materyalleri, katılım ve çeşitlilik puanlarında ilkökul ve lise mezunlarının puan ortalamalarının üniversite mezunlarının ortalamalarından anlamlı olarak daha düşük olduğu göstermektedir. Deleş ve Kaytez (2020) okul öncesi dönemde çocuğu olan babaların babalık rolü algısı ile baba katılım durumları arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla yaptıkları çalışmada lisansüstü eğitim yapan babaların babalık rolü algıları ile baba katılım düzeyleri ortaokul mezunu babalardan anlamlı olarak daha yüksek olduğu sonucuna varmışlardır. Bir diğer çalışmada ise ailelerin eğitim durumlarının oyuncak seçimini belirleyen önemli bir faktör olduğu; ailenin eğitim düzeyi arttıkça çocuklar için daha bilinçli oyuncak tercihi yapıldığı bulunmuştur (Beyaz ve Gökçeoğlu, 2020). Tabak ve Tunçay (2020) 3-6 yaş arası çocuğu olan, farklı sosyoekonomik özelliklere sahip ebeveynlerin oyuncak ve oyun materyalleri hakkındaki görüşlerinin ve ebeveynlerin cinsiyet kalıp yargılarının oyuncak seçimine etkilerini incelemişlerdir. Çalışmada ebeveynlerin öğrenim düzeyi yükseldikçe çocuk için seçilen oyuncağın onun gelişim özelliklerine uygun olmasına daha fazla dikkat ettikleri sonucuna ulaşmışlardır. Aynı çalışmada gelir durumlarına göre ebeveynlerin çocuklarına oyuncak seçerken gelişimsel özelliklerine dikkat

etme arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmüştür. Yapılan çalışmalar araştırma bulguları ile paralellik göstermektedir ve anne ve baba eğitim durumunun gözlem formundan alınan puanlarda önemli farklılık yarattığı ve ev ortamının düzenlenmesinde önemli bir role sahip olduğu görülmektedir.

Alan yazında envanterin gözlem formundan alınan puanların gelir durumu değişkenine göre önemli ölçüde farklılık gösterdiği belirtilmektedir (Totsika ve Sylva, 2004). Bu çalışmada da gelir durumuna göre duyarlılık, kabul, öğrenme materyalleri, katılım ve çeşitlilik alt boyutu puanlarında anlamlı fark bulunmuştur. Analiz sonucunda tüm alt boyutlarda geliri giderinden az olan ailelerin puan ortalamasının geliri giderinden fazla olan ailelerin puan ortalamalarından daha düşük olduğu bulunmuştur. Benzer şekilde Brooks-Gunn ve ark. (1995) 37-72 aylık çocuklara yönelik gözlem formunun fiziksel çevre, duyarlılık ve öğrenme materyalleri alt boyutlarından alınan düşük puanların düşük gelir düzeyi ile anlamlı bir şekilde ilişkili olduğunu ifade etmişlerdir.

Araştırmanın bir diğer önemli bulgusu da gözlem formundan alınan puanlar ile çocuğun yaşına göre istatistiksel açıdan anlamlı farklılık olduğudur. Öğrenme Materyalleri alt boyutunda 0-6 ay arasında çocuğu olan ailelerin ortalamasının 13 ay ve daha fazla olanların ortalamasından daha düşük olduğu bulunmuştur. Ev ziyaretleri sırasında çoğu anne henüz bebekleri küçük olduğundan ve çocuklarının oyuncaklarla henüz oynayamayacaklarını düşündüklerinden 0-6 ay arasındaki bebeklerine oyuncak veya herhangi bir öğrenme materyali almadıklarını belirtmişlerdir. Benzer şekilde Özyeşer Cinel (2006) tarafından yapılan çalışmada gelir düzeyi düşük ve yüksek ailelerin çocuklarına ilk oyuncağını alma zamanı arasında anlamlı bir farkın olduğu bulunmuştur. Çalışmada ayrıca anne-babanın öğrenim durumu ile çocuğuna ilk oyuncağını alma zamanı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olduğu belirlenmiştir. Buna göre alan yazında yer alan bulgular, bu çalışmada elde edilen ebeveynlerin 0-6 ay arasındaki çocuklara daha az oyuncak ve öğrenme materyalli temin ettiği bulgusunu destekler niteliktedir. Diğer taraftan alan yazın incelendiğinde Sarıkaya ve Kaya (2022) yaptıkları çalışmada ebeveynlerin %60,7'sinin oyuncakların çocukların hayal güçlerini, yaratıcı düşünme becerilerini geliştirdiklerini ve zihinsel becerilerini desteklediğini ifade ettiklerini belirtmişlerdir. Karaca (2020) ise çalışmasında ebeveynlerin %80,9'unun oyuncakların çocuğun gelişimine katkı sağladığını düşündüklerini ifade etmiştir.

Literatür incelendiğinde bu bulguları destekleyen çalışmalarla birlikte desteklemeyen çalışmalar da göze çarpmaktadır. Bradley ve Corwyn (2002) düşük sosyoekonomik düzeye sahip ailelerin gözlem formlarından aldıkları puanların genellikle daha düşük olduğunu ve ailelerin çocukların gelişimini daha az destekledikleri ve daha az nitelikli uyaran sunduklarını belirtseler de her düşük sosyoekonomik düzeye sahip aile için bu durumun aynı olamayacağını vurgulamışlardır.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada, Ev Ortamı Değerlendirme Envanteri'nin Bebek/Küçük Çocuk Gözlem Formu Türkiye'de yaşayan 0-36 ay arasındaki çocukların yaşadığı ev ortamlarını çeşitli boyutlarıyla değerlendirmek için geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu sonucuna varılmıştır. Bu çalışmada daha önce yapılmış çalışmalardan farklı olarak çocukların gözlem formlarından aldıkları puanlar ile çeşitli sosyodemografik özellikler arasındaki ilişki araştırılmıştır. Araştırma bulguları; ebeveynlerin öğrenim durumunun, gelir durumunun, çocukların yaşı, cinsiyeti ve kardeş sayılarının gözlem formundan alınan alt boyut ve toplam puanlar üzerinde farklı etkilere sahip olduğunu göstermiştir.

Bu çalışma Ev Ortamı Değerlendirme Envanteri'ni uyarlamaya yönelik ilk çalışmalardan olması sebebiyle envanterin yalnızca bir formu uyarlanabilmiştir. Ancak dünya genelinde çocukların yaşadığı ev ortamlarını değerlendirmek amacıyla kullanılan en yaygın ölçme aracı olduğundan envanterin farklı yaş gruplarına yönelik geliştirilen gözlem formlarının da kültürel olarak uyarlanması önerilmektedir. Ayrıca bu çalışmaya özel gereksinimi olan ve gelişimsel gecikmesi olan 0-36 aylık çocuklar dahil edilmemiştir. Envanterin özel gereksinimi olan çocuklara yönelik geliştirilen gözlem formlarının Türkiye'ye uyarlanması bu alanda yapılacak çalışmalara önemli katkılar sağlayacaktır. Uyarlanan gözlem formunun Türkiye'deki kültürel çeşitlilik göz önüne alındığında çeşitli sosyokültürel gruplarda kullanımı çok değerli olabilir.

Ev Ortamı Değerlendirme Envanteri, ev ortamının çocuğun gelişimi üzerinde etkisi olan yönleri bütüncül ve nesnel bir şekilde değerlendirilen bir ölçme aracıdır. Bu sebeple uyarlanan gözlem formu 0-36 aylık çocuklarla yapılan gelişimsel araştırmalarda kullanılarak ev ortamının çocukların davranışlarını ve gelişim alanları üzerinde nasıl bir etkiye sahip olduğuyla ilgili derinlemesine bilgi sahibi olunabilir. Envanter, gelişimsel açıdan risk altındaki evlerin belirlenmesinde sıklıkla kullanıldığından ülkemizde madde bağımlılığı olan ebeveynler, psikiyatrik tanısı olan ebeveynler, fiziksel sağlık problemi olan çocuklar, prematüre bebekler, düşük sosyoekonomik düzeye sahip ailelerden gelen çocuklar ve göçmen aileler ile yürütülen çalışmalarda kullanılabilir.

Son zamanlarda anne-baba ve çocukların ihtiyaçlarının farkına varabilmek ve daha iyi destekleyebilmek için ev ziyaretleri yapmanın önemi daha iyi anlaşılmıştır. Bu sebeple anne-baba destek programlarının hazırlanma ve değerlendirilme aşamasında ev ortamı ile ilgili

bilgi toplamak için önemli bir ölçme aracı olabilir. Bebek/Küçük Çocuk Gözlem Formu çocuk gelişimine yönelik hazırlanan hizmetlerde ihtiyaç belirleme analizlerinde kullanılarak bu hizmetlerin önemli bir parçası olabilir.

Son olarak, bu çalışma İstanbul'un Ümraniye ilçesinde yer alan ev ortamlarıyla sınırlıdır. Benzer bir çalışma daha geniş bir örneklem grubu ile farklı bölgelerde yapılabilir. Ayrıca bu çalışmada kullanılan sosyodemografik değişkenlerin sayısı artırılarak değişkenlerin ev ortamı ile ilişkisi incelenbilir.

KAYNAKLAR

- Akay, R. (Ed.). (2022). *Çocuğu Tanıma Teknikleri: 0-18 Yaş Gelişimsel Yaklaşım*. İstanbul: Efe Akademi Yayınları.
- Aksoy, A. B., & Dere Çiftçi, H. (2020). *Erken çocukluk döneminde oyun*. Ankara: Pegem Akademi.
- Aktaş Arnas, Y. (Ed.). (2019). *Çocuk Merkezli Öğrenme Ortamları: Okul Öncesi Çocuklar İçin Bir Okul Tasarla*. Ankara: Pegem Akademi
- Alam, M. A., Richard, S. A., Fahim, S. M., Mahfuz, M., Nahar, B., Das, S., ... & Ahmed, T. (2020). Impact of early-onset persistent stunting on cognitive development at 5 years of age: Results from a multi-country cohort study. *PloS one*, 15(1), e0227839.
- Alsharif, K. A. (2018). *Assessing parenting: Adaptation of the HOME inventory for use in Egypt*. Master's Thesis. the American University in Cairo. AUC Knowledge Fountain. <https://fount.aucegypt.edu/etds/1403>
- Altunışık, R., Boz, H., Gegez, E., Koç, E., Sıgı, Ü., Yıldız, E., & Yüksel, A. (2023). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri: Yeni perspektifler*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Ammar, D. Gabriel A. Acevedo, G.A. & Cordova, A. (2013). Affordances in the Home Environment for motor development: A cross-cultural study between American and Lebanese children. *Child Development Research*, Article ID 152094, 1-5, doi.org/10.1155/2013/152094
- Anders, Y., Rossbach, H. G., Weinert, S., Ebert, S., Kuger, S., Lehl, S., & Von Maurice, J. (2012). Home and preschool learning environments and their relations to the development of early numeracy skills. *Early childhood research quarterly*, 27(2), 231-244.
- Andersson, H. W., Sonnander, K., & Sommerfelt, K. (1998). Gender and its contribution to the prediction of cognitive abilities at 5 years. *Scandinavian Journal of Psychology*, 39(4), 267-274.
- Aranbarri, A., Aizpitarte, A., Arranz-Freijo, E., Fano, E., de Miguel, M. S., Stahmer, A. C., & Ibarluzea, J. M. (2023). What influences early cognitive development? Family context as a key mediator. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 84, 101480.
- Aydos, S. & Taştepe, T. (2019). Okul Öncesi Dönemde Ev Ziyaretleri: Ev Ziyareti Gözlem Formlarına Dayalı Bir İnceleme. *Milli Eğitim Dergisi*, 48(224), 267-284.
- Bakhshinezhad, B., Shojaei, M., Daneshfar, A., Orangi, B. M., & Gabbard, C. (2022). The Impact of Home Motor Affordances on Motor Skills of Children Born Preterm.
- Barnes, J., & Melhuish, E. C. (2017). Amount and timing of group-based childcare from birth and cognitive development at 51 months: A UK study. *International Journal of Behavioral Development*, 41(3), 360–370.
- Bee, H. Boyd, D. (2009). *Çocuk Gelişim Psikolojisi*. (Çev. Gündüz, O) İstanbul: Kaknüs

- Belsky, J., Jaffee, S. R. (2006). The multiple determinants of parenting. In D. Cicchetti & D. Cohen (Eds.), *Developmental psychopathology: Vol. 3. Risk, disorder, and adaptation* (2nd ed., pp. 38–85). Hoboken, NJ: Wiley.
- Berk, L. E. (2015). *Bebekler ve Çocuklar*. (Çev. Işıkoğlu, N). Ankara: Nobel.
- Beyaz, E., & Gökçeoğlu, S. (2020). Ailelerin Güvenli Oyuncak Seçimine Yönelik Bilgi Düzeyi ve Davranışlarının İncelenmesi. *Gevher Nesibe Journal Of Medical And Health Sciences*, 5(9), 27-33.
- Biedinger, N. (2011). The influence of education and home environment on the cognitive outcomes of preschool children in Germany. *Child Development Research*, 2011.
- Black, M. M., et al. (2017). Advancing Early Childhood Development: From Science to Scale 1: Early childhood development coming of age: Science through the life course. *Lancet*, 77.
- Blomeyer, D., Laucht, M., Coneus, K., & Pfeiffer, F. (2013). Early life adversity and children's competence development: evidence from the Mannheim Study of Children at Risk. *Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik*, 233(4), 467-485.
- Bloom, B. S. (1964). *Stability and change in human characteristics*. New York, NY: Wiley.
- Borairi, S., Fearon, P., Madigan, S., Plamondon, A., & Jenkins, J. (2021). A mediation meta-analysis of the role of maternal responsivity in the association between socioeconomic risk and children's language. *Child Development*, 92(6), 2177-2193.
- Botirov, S. S. (2023). Development of Creative Abilities of Preschool Children Through Art Centers. *Mental Enlightenment Scientific-Methodological Journal*, 63-67.
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and Loss. Vol. 1: Attachment*. New York: Basic Books
- Bozkurt, Ş. S., & Ulutaş, İ. (2021). Montessori Yöntemine Nörobilimsel Bakış Açısı: Disiplinler Arası İnceleme. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 41(2), 817-854.
- Bradley, R. H. (1981). The Home Inventory: A review of findings from the Little Rock longitudinal study. *Infant Mental Health Journal*, 2(3), 198-205.
- Bradley, R. H. (1989). HOME measurement of maternal responsiveness. *New directions for child development*.
- Bradley, R. H. (2004). Chaos, culture, and covariance structures: A dynamic systems view of children's experiences at home. *Parenting*, 4(2-3), 243-257.
- Bradley, R. H. (2012). HOME Inventory. L. Mayes & M. Lewis (Eds.), In: *The Cambridge Handbook of Environment in Human Development* (pp. 568–589). Cambridge: Cambridge University Press.
- Bradley, R. H. (2015). Children's housing and physical environments. *Handbook of child psychology and developmental science*, 1-38.

- Bradley, R. H. (2015). Constructing and adapting causal and formative measures of family settings: The HOME Inventory as illustration. *Journal of Family Theory & Review*, 7(4), 381-414.
- Bradley, R. H., & Caldwell, B. M. (1981). Home environment and infant social behavior. *Infant Mental Health Journal*, 2(1), 18-22.
- Bradley, R. H., & Caldwell, B. M. (1984). The HOME Inventory and family demographics. *Developmental psychology*, 20(2), 315.
- Bradley, R. H., & Caldwell, B. M. (1984). The relation of infants' home environments to achievement test performance in first grade: A follow-up study. *Child development*, 803-809.
- Bradley, R. H., & Casey, P. H. (1992). Family environment and behavioral development of low-birthweight children. *Developmental Medicine & Child Neurology*.
- Bradley, R. H., & Corwyn, R. F. (2002). Socioeconomic status and child development. *Annual review of psychology*, 53(1), 371-399.
- Bradley, R. H., & Corwyn, R. F. (2016). Home life and the development of competence in mathematics: Implications of research with the HOME inventory. *Early childhood mathematics skill development in the home environment*, 29-49.
- Bradley, R. H., & Corwyn, R. F. (2016). Home life and the development of competence in mathematics: Implications of research with the HOME inventory. *Early childhood mathematics skill development in the home environment*, 29-49.
- Bradley, R. H., & Putnick, D. L. (2012). Housing quality and access to material and learning resources within the home environment in developing countries. *Child development*, 83(1), 76-91.
- Bradley, R. H., Caldwell, B. M., & Elardo, R. (1979). Home environment and cognitive development in the first 2 years: A cross-lagged panel analysis. *Developmental Psychology*, 15(3), 246.
- Bradley, R. H., Caldwell, B. M., Rock, S. L., Ramey, C. T., Barnard, K. E., Gray, C., ... & Johnson, D. L. (1989). Home environment and cognitive development in the first 3 years of life: A collaborative study involving six sites and three ethnic groups in North America. *Developmental psychology*, 25(2), 217.
- Bradley, R. H., Mundfrom, D. J., Whiteside, L., Casey, P. H., & Barrett, K. (1994). A factor analytic study of the infant-toddler and early childhood versions of the HOME inventory administered to White, Black, and Hispanic American parents of children born preterm. *Child Development*, 65(3), 880-888.
- Bradley, R. H., Whiteside, L., Caldwell, B. M., Casey, P. H., Kelleher, K., Pope, S., ... & Cross, D. (1993). Maternal IQ, the home environment, and child IQ in low birthweight, premature children. *International Journal of Behavioral Development*, 16(1), 61-74.

- Bradley, R. H., Whiteside, L., Mundfrom, D. J., Blevins-Knabe, B., Casey, P. H., Caldwell, B. M., ... & Barrett, K. (1995). Home environment and adaptive social behavior among premature, low birth weight children: Alternative models of environmental action. *Journal of Pediatric Psychology*, 20(3), 347-362.
- Bradley, R., & Corwyn, R. (2005). Caring for children around the world: A view from HOME. *International Journal of Behavioral Development*, 29(6), 468-478.
- Britto, P. R., Singh, M., Dua, T., Kaur, R., & Yousafzai, A. K. (2018). What implementation evidence matters: scaling-up nurturing interventions that promote early childhood development. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1419(1), 5-16.
- Bronfenbrenner, U. (1979). The ecology of human development: Experiments by nature and design. Cambridge: Harvard University Press.
- Brooks-Gunn, J., Klebanov, P. K., & Liaw, F. R. (1995). The learning, physical, and emotional environment of the home in the context of poverty: The Infant Health and Development Program. *Children and Youth Services Review*, 17(1-2), 251-276.
- Bruner, J. S. (2014). *Eğitim süreci*. (Çev. Öztürk, T). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Bundy, A. C., Lockett, T., Naughton, G. A., Tranter, P. J., Wyver, S. R., Ragen, J., ... & Spies, G. (2008). Playful interaction: occupational therapy for all children on the school playground. *The American Journal of Occupational Therapy*, 62(5), 522-527.
- Caldwell, B. M. & Bradley, R. H. (2016). Home Inventory Manual.
- Caldwell, B. M. (1968). On designing supplementary environments for early child development. *BAEYC Reports*, 10, 1-11.
- Casey, P. H., Barrett, K., Bradley, R. H., & Spiker, D. (1993). Pediatric clinical assessment of mother-child interaction: concurrent and predictive validity. *Journal of Developmental & Behavioral Pediatrics*, 14(5), 313-317.
- Casey, P. H., Bradley, R. H., Nelson, J. Y., & Whaley, S. A. (1988). The clinical assessment of a child's social and physical environment during health visits. *Journal of Developmental & Behavioral Pediatrics*, 9(6), 333-338.
- Center on the Developing Child at Harvard University (2021). Three Principles to Improve Outcomes for Children and Families, 2021 Update. <http://www.developingchild.harvard.edu>
- Center on the Developing Child at Harvard University. (2007). In Brief: The Science of Early Childhood Development. Erişim adresi: <https://developingchild.harvard.edu/resources/inbrief-science-of-e cd/>
- Center on the Developing Child at Harvard University. (2016). From Best Practices to Breakthrough Impacts: A Science-Based Approach to Building a More Promising Future for Young Children and Families. Working paper. Erişim adresi: <https://developingchild.harvard.edu/resources/from-best-practices-to-breakthrough-impacts/>

- Council for Early Childhood Development. (2010). *The Science of Early Child Development. Briefing Paper*.
- Çamur, D., Vaizoglu, S. A., Akbaş, M., Başaran, D., Batmaz, A. G., Bilgin, E., & Bulam, M. H. (2008). Oyuncak alıcı ve satıcılarının oyuncak güvenliği ve yönetmeliği konusundaki bilgi düzeyleri. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 51, 31-38.
- Çapık, C., Gözüm, S., & Aksayan, S. (2018). Kültürlerarası ölçek uyarlama aşamaları, dil ve kültür uyarlaması: Güncellenmiş rehber. *Florence Nightingale Journal of Nursing*, 26(3), 199-210.
- Çetin, B. (Ed.). (2022). *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*. Ankara: Anı Yayıncılık
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G., & Büyüköztürk, Ş. (2021). Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik: SPSS ve LISREL uygulamaları [Multivariate statistics for social sciences: SPSS and LISREL applications] (6. bs). Pegem Akademi. <https://doi.org/10.14527/9786055885670>
- da Rocha Neves, N. K., de Souza Morais, R. L., Teixeira, R. A., & Pinto, P. A. (2016). Growth and development and their environmental and biological determinants. *Jornal de Pediatria*, 92(3), 241–250.
- Dauch, C., Imwalle, M., Ocasio, B., & Metz, A. E. (2018). The influence of the number of toys in the environment on toddlers' play. *Infant Behavior and Development*, 50, 78-87.
- de Souza Morais, R. L., de Castro Magalhães, L., Nobre, J. N. P., Pinto, P. F. A., da Rocha Neves, K., & Carvalho, A. M. (2021). Quality of the home, daycare and neighborhood environment and the cognitive development of economically disadvantaged children in early childhood: A mediation analysis. *Infant Behavior and Development*, 64, 101619.
- Deleş, B., & Kaytez, N. (2020). Okul Öncesi Dönemde Çocuğu Olan Babaların Babalık Rolü Algısı ile Baba Katılım Durumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Ekev Akademi Dergisi*, (84), 101-116.
- Deshpande, V. R., & Metgud, D. (2023). Impact of home environment on motor development of infants in South India: A cross-sectional study. *Sri Lanka Journal of Child Health*, 52(3), 286-292.
- Dou, Y., Li, M., Shi, H., Duan, X., Tan, C., Zhao, C., ... & Zhang, J. (2023). The relationship between home environment and early childhood development of left-behind children under 3 years in rural China. *Infant Behavior and Development*, 71, 101829.
- Duncan, G., Kalil, A., Mogstad, M., & Rege, M. (2022). Investing in early childhood development in preschool and at home.
- Engel, A., Barnett, W. S., Anders, Y., & Taguma, M. (2015). Early childhood education and care policy review.
- Erenberk, S.M. (2021). 3-5 yaş çocuklar için ev ortamı değerlendirme envanterinin Türkçeye ve Türkiye içeriğine uyarlanması. Yüksek Lisans Tezi. Üsküdar Üniversitesi. İstanbul
- Erikson, E. H. (1982). *The life cycle completed*. New York: Norton.

- Ertem, I. O., Forsyth, B. W. C., Avni-Singer, A. J., Damour, L. K., & Cicchetti, D. V. (1997). Development of a supplement to the HOME Scale for children living in impoverished urban environments. *Journal of Developmental & Behavioral Pediatrics*, 18(5), 322-328.
- Eves, R., Mendonça, M., Baumann, N., Ni, Y., Darlow, B. A., Horwood, J., ... & Wolke, D. (2021). Association of very preterm birth or very low birth weight with intelligence in adulthood: an individual participant data meta-analysis. *Jama Pediatrics*, 175(8), e211058-e211058.
- Feng, T., Zhang, X., Zhou, L., Zhang, Y., Pappas, L., Dill, S. E., ... & Ma, Y. (2023). Variations in the home language environment and early language development in a peri-urban community in China. *Early Childhood Research Quarterly*, 64, 199-215.
- Ferjan Ramírez, N., Lytle, S. R., & Kuhl, P. K. (2020). Parent coaching increases conversational turns and advances infant language development. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 117(7), 3484-3491.
- Field, A. (2013). Exploratory factor analysis. İçinde A. Field (Ed.), *Discovering statistics using SPSS* (4. bs, ss. 665-719). SAGE Publications.
- Findik, E., & Aral, N. (2023). The Infant/Toddler Home Observation for Measurement of the Environment (IT-HOME) Validity and Reliability Study for Turkey. *Journal of Child and Family Studies*, 1-9.
- Flierman, M., Koldewijn, K., Meijssen, D., van Wassenae-Leemhuis, A., Aarnoudse-Moens, C., van Schie, P., & Jeukens-Visser, M. (2016). Feasibility of a preventive parenting intervention for very preterm children at 18 months corrected age: A randomized pilot trial. *The Journal of pediatrics*, 176, 79-85.
- Ford, D. H., & Lerner, R. M. (1992). *Developmental systems theory, an integrative approach*. Newbury Park, CA: Sage.
- Fox, S. E., Levitt, P., & Nelson III, C. A. (2010). How the timing and quality of early experiences influence the development of brain architecture. *Child development*, 81(1), 28-40.
- Ganek, H., & Eriks-Brophy, A. (2018). Language ENvironment analysis (LENA) system investigation of day long recordings in children: A literature review. *Journal of Communication Disorders*, 72, 77-85.
- García, J. L., Heckman, J. J., Leaf, D. E., & Prados, M. J. (2020). Quantifying the life-cycle benefits of an influential early-childhood program. *Journal of Political Economy*, 128(7), 2502-2541.
- Gilkerson, J., Richards, J. A., Warren, S. F., Oller, D. K., Russo, R., & Vohr, B. (2018). Language experience in the second year of life and language outcomes in late childhood. *Pediatrics*, 142(4).
- Gómez, E., & Strasser, K. (2021). Language and socioemotional development in early childhood: The role of conversational turns. *Developmental Science*, 24(5), e13109.

- Gözün Kahraman, Ö., Özyürek, A., & Arabacı, Ü. N. (2023). Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Mizaç Özellikleri ve Anne-Çocuk İletişimi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Afyon Kocatepe University Journal of Social Sciences/Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(2).
- Green, S. B., Pennar, A. L., & Bradley, R. H. (2020). An SEM Assessment of the Internal Structure and Predictive Validity of the Abbreviated Early Adolescent HOME Inventory. *Assessment*, 27(6), 1285-1299.
- Haytoğlu, Z. (2021). Ev kazaları ve korunma. *Cukurova Medical Journal*, 46, 1-3.
- Heckman, J. J. (2006). Skill Formation and the economics of investing in disadvantaged children. *Science*, 312 (5782), 1900–1902.
- Hines, M., Carpenito, T., Martens, A., Iizuka, A., Aspinwall, B., & Zimmerman, E. (2022). The home environment and its relation to vocalizations in the first year of life. *Pediatric Medicine (Hong Kong, China)*, 5.
- Hoch, J. E., O'Grady, S. M., & Adolph, K. E. (2019). It's the journey, not the destination: Locomotor exploration in infants. *Developmental science*, 22(2), e12740.
- Holding, P., Abubakar, A., Obiero, E., & van de Vijver, F. J. (2011). Validation of the Infant-Toddler HOME Inventory among households in low income communities at the Kenyan Coast.
- Hunt, J. M. (1961). *Intelligence and experience*. New York: Ronald.
- Jeong, J., Pitchik, H. O., & Fink, G. (2021). Short-term, medium-term and long-term effects of early parenting interventions in low- and middle-income countries: A systematic review. *BMJ Global Health*, 6(3). <https://doi.org/10.1136/bmjgh-2020-004067>.
- Jeong, J., Pitchik, H. O., & Fink, G. (2021). Short-term, medium-term and long-term effects of early parenting interventions in low-and middle-income countries: a systematic review. *BMJ global health*, 6(3), e004067.
- Karaaslan, T. (2016). Gelişimin değerlendirilmesi, izlenmesi ve desteklenmesinde klinik ve iletişim beceri eğitimi neden gereklidir?. *İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu Dergisi*, 4(2), 17-31.
- Karaca, N. H. (2020). 36-72 aylar arasında çocuğu olan annelerin oyuncak seçimindeki görüşlerinin incelenmesi. *Çocuk ve Gelişim Dergisi*, 3(5), 29-40.
- Kesiktaş, A. D., Sucuoglu, B., Keceli-Kaysili, B., Akalin, S., Gul, G., & Yildirim, B. (2009). The home environments of young children with and without disabilities. *Infants & Young Children*, 22(3), 201-210.
- Kim, S., Chae, M., Yim, D., Kim, S., Chae, M., & Yim, D. (2022). The Effect of Home Literacy Environment on Receptive and Expressive Vocabulary Skills in Preschool Children. *Communication Sciences & Disorders*, 27(1), 14-26.
- Kleemans, T., Peeters, M., Segers, E., & Verhoeven, L. (2012). Child and home predictors of early numeracy skills in kindergarten. *Early Childhood Research Quarterly*, 27(3), 471-477.

- Knudsen, E. I. (2004). Sensitive periods in the development of the brain and behavior. *Journal of cognitive neuroscience*, 16(8), 1412-1425.
- Komanchuk, J., Letourneau, N., Duffett-Leger, L., & Cameron, J. L. (2023). History of “Serve and Return” and a Synthesis of the Literature on its Impacts on Children’s Health and Development. *Issues in Mental Health Nursing*, 1-12.
- Köksal Akyol, A. (Ed.). (2019). *Erken Çocukluk Döneminde Gelişim I: 0-36 Ay*. Ankara: Anı Yayıncılık
- Kurnaz, F., & Özyürek, A. (2019). Erken Çocukluk Döneminde Gelişimsel Değerlendirmenin Önemi: GEÇDA Sonuçları Örneği. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(18), 1321-1344.
- Lane, S. J., Mailloux, Z., Schoen, S., Bundy, A., May-Benson, T. A., Parham, L. D., ... & Schaaf, R. C. (2019). Neural foundations of ayres sensory integration. *Brain sciences*, 9(7), 153.
- Lechelt, S., Rogers, Y., & Marquardt, N. (2020,). Coming to your senses: promoting critical thinking about sensors through playful interaction in classrooms. In *Proceedings of the interaction design and children conference* (pp. 11-22).
- Leisman, G., Mualem, R., & Mughrabi, S. K. (2015). The neurological development of the child with the educational enrichment in mind. *Psicología Educativa*, 21(2), 79-96.
- Letourneau, N. L., Duffett-Leger, L., Levac, L., Watson, B. & Young-Morris, C. (2011). Socioeconomic status and child development: A meta-analysis. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*, 20(10) 1-14. doi: 10.1177/1063426611421007
- Lett, E., Stingone, J. A., & Claudio, L. (2017). The combined influence of air pollution and home learning environment on early cognitive skills in children. *International journal of environmental research and public health*, 14(11), 1295.
- Li, S., Tang, Y., & Zheng, Y. (2023). How the home learning environment contributes to children’s social–emotional competence: A moderated mediation model. *Frontiers in Psychology*, 14, 1065978.
- Liu, Y., Simpkins, S. D., & Vandell, D. L. (2021). Developmental pathways linking the quality and intensity of organized afterschool activities in middle school to academic performance in high school. *Journal of Adolescence*, 92, 152-164.
- Lu, S., Li, X., & Jiang, J. (2018). Reliability and validity of the chinese version of IT-HOME (in Chinese)[J]. *Chin J Clin Psychol*.
- Luo, R., Masek, L. R., Alper, R. M., & Hirsh-Pasek, K. (2022). Maternal question use and child language outcomes: The moderating role of children's vocabulary skills and socioeconomic status. *Early Childhood Research Quarterly*, 59, 109-120.

- McCormick, B. J., Caulfield, L. E., Richard, S. A., Pendergast, L., Seidman, J. C., Maphula, A., ... & MAL-ED NETWORK INVESTIGATORS. (2020). Early life experiences and trajectories of cognitive development. *Pediatrics*, 146(3).
- McCormick, B. J., Richard, S. A., Caulfield, L. E., Pendergast, L. L., Seidman, J. C., Koshy, B., ... & Shrestha, S. K. (2019). Early life child micronutrient status, maternal reasoning, and a nurturing household environment have persistent influences on child cognitive development at age 5 years: results from MAL-ED. *The Journal of nutrition*, 149(8), 1460-1469.
- McMahon, G. E., Spencer-Smith, M. M., Pace, C. C., Spittle, A. J., Stedall, P., Richardson, K., ... & Treyvaud, K. (2019). Influence of fathers' early parenting on the development of children born very preterm and full term. *The Journal of pediatrics*, 205, 195-201.
- McMahon, G. E., Treyvaud, K., Spencer-Smith, M. M., Spittle, A. J., Lee, K. J., Doyle, L. W., ... & Anderson, P. J. (2022). Parenting and neurobehavioral outcomes in children born moderate-to-late preterm and at term. *The Journal of Pediatrics*, 241, 90-96.
- Melvin, S. A., Brito, N. H., Mack, L. J., Engelhardt, L. E., Fifer, W. P., Elliott, A. J., et al. (2017). Home environment, but not socioeconomic status, is linked to differences in early phonetic perception ability. *Infancy*, 22(1), 42–55.
- Memis, K. D., & Gürsoy, F. (2022). Annelerin oyun ve oyun materyallerine ilişkin düşünceleri ile çocuğuyla etkileşimli oyun oynama davranışlarının incelenmesi. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, (17), 540-557.
- Miser, T. M., & Hupp, J. M. (2012). The influence of socioeconomic status, home environment, and childcare on child language abilities. *Current Psychology*, 31, 144-159.
- Msall, M. E. (2019). Promoting parenting supports and engagement for infants born preterm. *The Journal of Pediatrics*, 210, 10-12.
- Murphy, K. A., Pentimonti, J. M., & Chow, PhD, J. C. (2023). Supporting children's language and literacy through collaborative shared book reading. *Intervention in School and Clinic*, 58(3), 155-163.
- Nahar, B., Hossain, M. I., Hamadani, J. D., Ahmed, T., Grantham-McGregor, S., & Persson, L. A. (2012). Effects of psychosocial stimulation on improving home environment and child-rearing practices: results from a community-based trial among severely malnourished children in Bangladesh. *BMC Public Health*, 12, 1-9.
- National Scientific Council on the Developing Child. (2023). Place Matters: The Environment We Create Shapes the Foundations of Healthy Development: Working Paper No. 16. Retrieved from www.developingchild.harvard.edu
- Needham, M., & Ülküer, N. (2020). A growing interest in early childhood's contribution to school readiness. *International Journal of Early Years Education*, 28(3), 209-217.

- Neel, M. L. M., Stark, A. R., & Maitre, N. L. (2018). Parenting style impacts cognitive and behavioural outcomes of former preterm infants: A systematic review. *Child: care, health and development*, 44(4), 507-515.
- Nelson, C. A. (2000). The neurobiological bases of early intervention. J. Shonkoff ve S. Meisels, (Ed.) Handbook of Early Childhood Intervention. (s. 204-228). New York: Cambridge University Press.
- Nelson, C. A., Zeanah, C. H., & Fox, N. A. (2019). How early experience shapes human development: The case of psychosocial deprivation. *Neural plasticity*,
- Niklas, F., Cohrsen, C. & Tayler, C. (2018). Making a difference to children's reasoning skills before school entry: The contribution of the home learning environment. *Contemporary Educational Psychology*. 54 (July), 79-88. doi: 0.1016/j.cedpsych.2018.06.001
- Nurliyana, A. R., Shariff, Z. M., Taib, M. N. M., Gan, W. Y., & Tan, K. A. (2020). Early growth and home environment are associated with cognitive development in the first year of life of Malaysian infants. *Early human development*, 140, 104890.
- Nurliyana, A. R., Shariff, Z. M., Taib, M. N. M., Gan, W. Y., & Tan, K. A. (2020). Early growth and home environment are associated with cognitive development in the first year of life of Malaysian infants. *Early human development*, 140, 104890.
- Ogelman, H.G. (Ed.). (2016) *Yaşamın İlk Yıllarında Oyun: Oyuna Çok Yönlü Bakış*. Ankara: Pegem Akademi
- Orri, M., Côté, S. M., Tremblay, R. E., & Doyle, O. (2019). Impact of an early childhood intervention on the home environment, and subsequent effects on child cognitive and emotional development: A secondary analysis. *PloS one*, 14(7), e0219133.
- Öntürk, Z. K., & Balcı, S. (2015). Çocukluk Çağı Yaralanmaları: Güvenli Ev Ortamı Oluşturma. *Cumhuriyet Hemşirelik Dergisi*, 4(1), 40-46.
- Özdamar, K. (2003). *Modern Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Eskişehir: Kaan Kitabevi
- Özyazıcı, K., Ebru, B. O. Ğ. A., Alagöz, N., Varlıklöz, K., Arslan, Z., Semra, A. K. T. O., & Sağlam, M. (2021). Duyuların gelişimi ve duyu bütünleme. *Gelişim ve Psikoloji Dergisi*, 2(4), 209-226.
- Özyeşer-Cinel, N. (2006). *Farklı sosyo ekonomik düzeydeki 3-6 yaş çocuğu olan anne babaların oyuncak ve oyun materyalleri hakkındaki görüşlerinin ve bu yaş grubu çocukların sahip oldukları oyuncak ve oyun materyallerinin incelenmesi*. Unpublished Master's thesis, Gazi University, Ankara, Turkey.
- Özyürek, R. Tarım, K. (2020). Psikolojik Danışmada İstatistik ve IBM SPSS Uygulamaları. (6. Baskı). Ankara: PEGEM Akademi
- Pekcici, E., Kaya, A. Ş., Sucaklı, İ. A., & Yakut, H. İ. (2016). Prematüre Bebeklerin Ev Ortamlarındaki Uyarıların Değerlendirilmesi. *Journal of Pediatric Disease/Cocuk Hastalıkları Dergisi*, 10(2).

- Poresky, R. H. (1989). Parental home assessment index: internal and inter-parent reliability and construct validity. *Educational and psychological measurement*, 49(4), 993-998.
- Prenatal-to-3 Policy Impact Center. (2021). Why Do We Focus on the Prenatal-to-3 Age Period? Understanding the Importance of the Earliest Years (B. 001.0121). Child and Family Research Partnership, Lyndon B. Johnson School of Public Affairs, University of Texas at Austin.
- Ramsammy, C. W. (2019). *A child in context: the relationship between early childhood development and stimulation in the home environment* (Doctoral dissertation, University of the Witwatersrand, Faculty of Humanities).
- Raut, A., Kothekar, P., Gupta, S., Bahulekar, P., Kawade, P., Dakhane, S., ... & Idzes, K. (2022). Brain Wiring Game: Demystifying Synapse Formation and Brain Development During the Early Years: A Participatory Learning Tool for Promotion of Nurturing Care. *Social Innovations Journal*, 12.
- Rothenberg, W. A., Lansford, J. E., Godwin, J. W., Dodge, K. A., Copeland, W. E., Odgers, C. L., ... & Conduct Problems Prevention Research Group. (2023). Intergenerational effects of the Fast Track intervention on the home environment: A randomized control trial. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 64(5), 820-830.
- Rowe, M. L. (2012). A longitudinal investigation of the role of quantity and quality of child-directed speech in vocabulary development. *Child development*, 83(5), 1762-1774.
- Rowe, M. L., Leech, K. A., & Cabrera, N. (2017). Going beyond input quantity: Wh-questions matter for toddlers' language and cognitive development. *Cognitive science*, 41, 162-179.
- Santrock, J. W. (2019). *Yaşam boyu gelişim: Gelişim psikolojisi* (Çev. Yüksel, G). Ankara: Nobel.
- Sarıkaya, N., & Kaya, G. (2022). Ebeveynlerin Oyuncak Seçimine Yönelik Tutum, Algı ve Davranışlarına Yönelik Bir Araştırma. *EUropean Journal of Managerial Research (EUJMR)*, 6(10), 1-14.
- Scarlett, W. G., Naudeau, S., Saloni-Pasternak, D., & Ponte, I. (2004). *Children's play*. SAGE Publications.
- Seçer, İ. (2015). *Psikolojik Test Geliştirme ve Uyarlama Süreci: SPSS ve LISREL Uygulamaları*. Ankara: Anı Yayıncılık
- Seven, S. (Ed.). (2019). *Bebeklik Döneminde Gelişim ve Eğitim*. Ankara: Pegem Akademi
- Shonkoff, J. P., Slopen, N., & Williams, D. R. (2021). Early childhood adversity, toxic stress, and the impacts of racism on the foundations of health. *Annual Review of Public Health*, 42, 115-134.
- Śliwerski, A., Kossakowska, K., Jarecka, K., Świtalska, J., & Bielawska-Batorowicz, E. (2020). The effect of maternal depression on infant attachment: A systematic review. *International journal of environmental research and public health*, 17(8), 2675.
- Sontag-Padilla, L., Burns, R. M., Shih, R. A., Griffin, B. A., Martin, L. T., Chandra, A. & Tylavsky, F. (2015). The urban child institute. CANDLE study: Methodological overview and baseline sample description. Santa Monica, CA: RAND Corporation, https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR1336.html

- Sucuoğlu, B., Bakkaloğlu, H., & Demir, S. (2020a). Beneficial effects of inclusive preschools on the home environments of young children with and without disabilities. *Early Child Development and Care*, 190(10), 1497-1511.
- Sucuoğlu, B., Bayrakdar, U., Şahan, D., & Karaman, S. (2020b). Ev ortamı tarama aracı: küçük çocukların ev ortamlarının değerlendirilmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 49, 353-374.
- Şahinöz, A. (2020). Annelerin Bebeklik Döneminde Gelişime İlişkin Bilgi ve Kaygı Düzeylerinin Değerlendirilmesi. *Türkiye Çocuk Hastalıkları Dergisi*, 14(3), 249-257.
- Şata, M. (2020). Doğrulayıcı Faktör Analizinde Kodeğişken(lerin) Model Veri Uyumu Üzerindeki Etkisi. *EKEV Akademi Dergisi*, (84), 475-490.
- Tabak, E., & Tunçay, G. Y. (2020). Ebeveynlerin cinsiyet kalıp yargılarının oyuncak seçimine etkisi. *Uluslararası İnsan Çalışmaları Dergisi*, 3(6), 311-330.
- Tabak, E., & Tunçay, G. Y. (2020). Ebeveynlerin cinsiyet kalıp yargılarının oyuncak seçimine Etkisi. *Uluslararası İnsan Çalışmaları Dergisi*, 3(6), 311-330.
- Tan, C., Zhao, C., Dou, Y., Duan, X., Shi, H., Wang, X., & Zhang, J. (2020). Caregivers' depressive symptoms and social-emotional development of left-behind children under 3 years old in poor rural China: The mediating role of home environment. *Children and Youth Services Review*, 116. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2020.105109>
- Temel, Z. F. (Ed.). (2020). *Aile Eğitimi ve Erken Çocukluk Eğitiminde Aile Katılım Çalışmaları*. Ankara: Anı Yayıncılık
- Thompson, R. A., Nelson, C. A. (2001). Developmental science and the media: Early brain development. *American Psychologist*, 56(1), 5.
- Torppa, M., Vasalampi, K., Eklund, K., & Niemi, P. (2022). Long-term effects of the home literacy environment on reading development: Familial risk for dyslexia as a moderator. *Journal of experimental child psychology*, 215, 105314.
- Trawick-Smith, J. W. (2022). *Erken çocukluk döneminde gelişim: Çok kültürlü bir bakış açısı*. (Çev. Akman, B) Ankara: Nobel
- Turnbull, K. L., Mateus, D. M. C., LoCasale-Crouch, J., Coolman, F. L., Hirt, S. E., & Okezie, E. (2022). Family routines and practices that support the school readiness of young children living in poverty. *Early Childhood Research Quarterly*, 58, 1-13.
- Twilhaar, E. S., Wade, R. M., De Kieviet, J. F., Van Goudoever, J. B., Van Elburg, R. M., & Oosterlaan, J. (2018). Cognitive outcomes of children born extremely or very preterm since the 1990s and associated risk factors: a meta-analysis and meta-regression. *JAMA pediatrics*, 172(4), 361-367.
- Udayanga, S. (2021). The Impact of Family Environment and Family Management on Early Childhood Care and Education in the Estate Sector of Sri Lanka. *Journal of Social Sciences and Humanities Review*, 6(1), 39-64.

- Ueda, R., & Ozawa, M. (1985). Evaluation of home stimulation; comparison of home environment in Japanese and American children through the HSQ (the Home Screening Questionnaire). *Japanese Journal of Health and Human Ecology*, 51(2), 52-61.
- UNICEF. (2023a). Country profiles for early childhood development. Erişim adresi: <https://nurturing-care.org/turkiye-2023>
- UNICEF. (2023b). *Home environment. Wealth is associated with richer home learning environments for young children.* <https://data.unicef.org/topic/early-childhood-development/home-environment/#resources>
- Ünüvar, P. (Ed.). (2020). *Bebeklik Döneminde Gelişim ve Eğitim*. Ankara: Anı Yayıncılık
- Valadi, S., & Gabbard, C. (2020). The effect of affordances in the home environment on children's fine-and gross motor skills. *Early Child Development and Care*, 190(8), 1225-1232.
- Vanes, L. D., Hadaya, L., Kanel, D., Falconer, S., Ball, G., Batalle, D., ... & Nosarti, C. (2021). Associations between neonatal brain structure, the home environment, and childhood outcomes following very preterm birth. *Biological Psychiatry Global Open Science*, 1(2), 146-155.
- Vásquez-Echeverría, A., Alvarez-Nuñez, L., Gonzalez, M., Loose, T., & Rudnitzky, F. (2022). Role of parenting practices, mother's personality and depressive symptoms in early child development. *Infant Behavior and Development*, 67, 101701.
- Vernon-Feagans, L., Bratsch-Hines, M., Reynolds, E., & Willoughby, M. (2020). How early maternal language input varies by race and education and predicts later child language. *Child development*, 91(4), 1098-1115.
- Wachs, T. D. (2000). *Necessary but not sufficient: the respective roles of single and multiple influences on individual development*. American Psychological Association.
- Wachs, T. D., Francis, J., & McQuiston, S. (1979). Psychological dimensions of the infant's physical environment. *Infant Behavior and Development*, 2, 155-161.
- Wei, Q., Zhang, C., Zhang, J., Luo, S., & Wang, X. (2018). Caregiver's depressive symptoms and young children's socioemotional development delays: A cross-sectional study in poor rural areas of China. *The Infant Mental Health Journal*, 39(2), 209–219. <https://doi.org/10.1002/imhj.216>
- Weisleder, A., & Fernald, A. (2013). Talking to children matters: Early language experience strengthens processing and builds vocabulary. *Psychological science*, 24(11), 2143-2152.
- Wirth, A., Ehlig, S. C., & Niklas, F. (2022). The role of the home literacy environment for children's linguistic and socioemotional competencies development in the early years. *Social Development*, 31(2), 372-387.
- World Health Organisation. (2018). Nurturing care for early childhood development: a framework for helping children survive and thrive to transform health and human potential.

- World Health Organization. (2019). Operationalizing Nurturing Care for Early Childhood Development: The role of the health sector alongside other sectors and actors.
- World Health Organization. (2022). Optimizing brain health across the life course: WHO position paper.
- Wortock, J. M. M. (2002). *Brain-based learning principles applied to the teaching of basic cardiac code to associate degree nursing students using the Human Patient Simulator*. University of South Florida.
- Wu, V., East, P., Delker, E., Blanco, E., Caballero, G., Delva, J., et al. (2019). Associations among mothers' depression, emotional and learning-material support to their child, and children's cognitive functioning: A 16-year longitudinal study. *Child Development*, 90(6), 1952–1968.
- Yang, Q., Yang, J., Zheng, L., Song, W., & Yi, L. (2021). Impact of home parenting environment on cognitive and psychomotor development in children under 5 years old: A meta-analysis. *Frontiers in pediatrics*, 9, 658094.
- Yegen, Ü. (2021). *Beyin Temelli Öğrenme ve Türkçe Eğitimi*. Astana Yayınları.
- Zhang, X., Liu, D., Pappas, L., Dill, S. E., Feng, T., Zhang, Y., ... & Ma, Y. (2023). The home language environment and early childhood development: a LENA study from rural and peri-urban China. *Applied Developmental Science*, 1-19.
- Zhong, J., Kuhn, L., Wang, T., Liu, C., & Luo, R. (2020). The interrelationships between parental migration, home environment, and early child development in rural China: a cross-sectional study. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(11), 3862.

EKLER

EK 1. Kişisel Bilgi Formu

A. BAKIM VERENE AİT SORULAR

1. Görüşme yapılan kişi çocuğun neyi olmaktadır?

- ☐ Annesi ☐ Babası ☐ İlkokul mezunu,
☐ Diğer(Belirtiniz)..... ☐ Lise mezunu

2. Yaşınız kaçtır?

- ☐ 18-24 ☐ Lisans
☐ 25-34 ☐ Ön lisans
☐ 35-44 ☐ Yüksek Lisans
☐ 45-54 ☐ Doktora
☐ 65 ve üstü

3. Medeni durumunuz nedir?

- ☐ Çocuklarının babasıyla evli
☐ Başkasıyla evli
☐ Boşanmış
☐ Eşi vefat etmiş

4. Annenin öğrenim durumu nedir?

- ☐ Okuryazar
☐ İlkokul mezunu
☐ Lise mezunu
☐ Lisans
☐ Ön lisans
☐ Yüksek Lisans
☐ Doktora

5. Annenin çalışma durumu nedir?

- ☐ Evet ☐ Hayır

6. Babanın öğrenim durumu nedir?

- ☐ Okuryazar

7. Babanın çalışma durumu nedir?

- ☐ Evet
☐ Hayır

8. Geçim durumunuzu nasıl tanımlarsınız?

- ☐ Gelir giderden az
☐ Gelir gidere eşit
☐ Gelir giderden fazla

9. Sosyal güvence durumunuz nedir?

- ☐ Yok
☐ SGK
☐ Yeşil Kart
☐ Diğer

10. Siz dışında evde çocukların bakımından sorumlu olan biri var mı?

- ☐ Evet ☐ Hayır

11. Kimlerle birlikte yaşıyorsunuz?

- ☐ Eşim ve çocuklarım
☐ Sadece çocuklarım

☐ Eşim, çocuklarım ve eşimin/benim ebeveynlerim

B. BEBEK/ÇOCUK İLE İLGİLİ SORULAR

12. Kaç çocuğunuz var?

.....

13. Bebeğinizin doğum tarihi nedir?

.....

14. Bebeğinizin cinsiyeti nedir?

☐ Kız ☐ Erkek

15. Bebeğiniz doğduğunda kaç kilo idi?

☐ 1000<

☐ 1000-1500 gr

☐ 1500-2500 gr

☐ 2500-4000 gr

☐ 4000>

16. Bebeğiniz kaç haftalık doğdu?

☐ **Preterm bebek:** 38. Haftadan önce

☐ **Term bebek:** 38 ila 42 hafta

☐ **Postterm bebek:** 42. Haftadan sonra

17. Bebeğinizin herhangi bir kronik hastalığı var mı?

☐ Hayır ☐ Evet

EK 2. Bebek/Küçük Çocuk Gözlem Formu

Bebek/Küçük Çocuk Gözlem Formu (0-36 Ay)

Bettye M. Caldwell ve Robert H. Bradley

Özet Sayfası

Ziyaretçinin Adı-Soyadı _____ Tarih _____

Ev Adresi _____ Telefon No _____

Çocuğun Adı _____ Doğum Tarihi ____ Yaşı ____ Cinsiyeti _____

Görüşülen kişi _____ Ebeveyn değilse çocuk ile ilişkisi _____

Aile yapısı _____

(Evde yaşayan kişiler, diğer çocukların cinsiyeti ve yaşı dahil)

Ailenin etnik kökeni _____ Konuşulan dil _____ Annenin öğrenim durumu _____ Babanın öğrenim durumu _____

Anne çalışıyor mu? _____ Yaptığı iş _____ Gün/Saat/Hafta _____

Baba çalışıyor mu? _____ Yaptığı iş _____ Gün/Saat/Hafta _____

Çocuğun mevcut bakımı ile ilgili düzenlemeler _____

Geçen yıllarda çocuğun bakımı ile ilgili düzenlemeleri özetleyin _____

Ziyaret sırasında bulunan kişi(ler) _____

Not _____

ÖZET

Alt Boyut	Olası Puan	Orta Puan	Asıl Puan	Yorumlar
I. DUYARLILIK	11	9		
II. KABUL	8	6		
III. DÜZENLEME	6	5		
IV. ÖĞRENME MATERYALLERİ	9	7		
V. KATILIM	6	4		
VI. ÇEŞİTLİLİK	5	3		
TOPLAM	45	32		

Copyright 2003.

Bebek/Küçük Çocuk (0-36 Ay) Kayıt Formu

Ziyaret sırasında davranışın gözlemlenip gözlemlenmediğine veya ebeveynin koşulları veya olayları ev ortamının karakteristik özelliği olarak bildirip bildirmediğine göre her bir maddenin yanındaki kutuya artı (+) veya eksi (-) işareti koyunuz. Alt toplam ve toplam puanları Özet sayfasına kaydediniz. **Her maddenin nasıl değerlendirileceği Gözlem (G), Mülakat (M) veya Her ikisi de (H) şeklinde belirtilmiştir.**

I. DUYARLILIK		24. Çocuğun oyuncakları için özel bir yeri vardır. H	
1. Ebeveyn çocuğun serbest oyun oynamasına izin verir. M		25. Çocuğun oyun ortamı güvenlidir. G	
2. Ebeveyn kendiliğinden çocuğa en az iki kere seslenir. G		IV. ÖĞRENME MATERYALLERİ	
3. Ebeveyn çocuğun sözlü veya sesli ifadelerine sözlü olarak cevap verir. G		26. Çocuğun kas aktivitelerine uygun oyuncaklar vardır. (sök-tak oyuncaklar, küçük top vb.) H	
4. Ebeveyn ziyaret sırasında çocuğa nesnenin veya kişinin adını söyler. G		27. Çocuğa uygun itme-çekme oyuncakları bulunur. H	
5. Ebeveynlerin konuşması belirgin, net ve duyulabilir. G		28. Evde bebek arabası, yürüme arkadaşı, çocuk arabası, scooter veya üç tekerlekli bisiklet vardır. H	
6. Ebeveyn ziyaretçi ile sözlü iletişim başlatır. G		29. Çocuğa uygun pelüş oyuncakları veya evcilik oyuncakları vardır. H	
7. Ebeveyn özgürce ve rahatça konuşur. G		30. Öğrenmeyi kolaylaştırıcı mobil masa ve sandalye, mama sandalyesi, oyun halısı bulunur. H	
8. Ebeveyn kendiliğinden çocuğunu en az iki kez över. G		31. Çocuğa uygun basit el-göz koordinasyon oyuncakları vardır. H	
9. Ebeveynlerin sesi çocuğa karşı pozitif duygular taşır. G		32. Çocuğa uygun karmaşık el-göz koordinasyon oyuncakları vardır. H	
10. Ebeveyn çocuğu en az bir kez öper veya okşar. G		33. Çocuğa uygun edebiyat ve müzik ile ilgili oyuncaklar vardır. H	
11. Ebeveyn ziyaretçi tarafından çocuğa yapılan övgüleri kabul eder. G		34. Ebeveyn, ziyaret sırasında çocuğun serbestçe oynaması için oyuncaklarını verir. G	
II. KABUL		V. KATILIM	
12. Ebeveyn geçen hafta boyunca çocuğa bir ya da daha fazla fiziksel ceza uygulamadı. M		35. Ebeveyn ev işi yaparken çocukla konuşur. M	
13. Ailenin herhangi bir evcil hayvanı var. H		36. Ebeveyn çocuğun gelişimini bilinçli olarak destekler. M	
14. Ebeveyn çocuğa bağırır. G		37. Ebeveyn, gelişimini destekleyici oyuncaklarla çocuğu destekler. M	
15. Ebeveynin çocuğa karşı açık bir kırgınlık veya düşmanlık ifadesi yoktur. G		38. Ebeveyn çocuğun oyun zamanlarını planlar ve destekleyici oyunlar oynar. M	
16. Ebeveyn ziyaret sırasında çocuğa tokat veya şaplak atmaz. G		39. Ebeveyn, çocuğa yeni beceriler zorlayacak oyuncaklar verir. M	
17. Ebeveyn ziyaret sırasında çocuğu azarlamaz veya eleştirmez. G		40. Ebeveyn çocuğu görüş alanında bulundurur, sık sık kontrol eder. G	
18. Ebeveyn ziyaret sırasında çocuğa üç kereden fazla müdahale etmez veya kısıtlamaz. G		VI. ÇEŞİTLİLİK	
19. Evde en az on kitap mevcut ve görülebilir şekildedir. H		41. Babası çocuğuna günlük bakım verir. M	
III. DÜZENLEME		42. Ebeveyn çocuğa haftada en az üç kez hikâye okur. M	
20. Çocuğa en az üç kişi bakım verir. M		43. Ebeveyn çocuk ile günde en az bir öğün birlikte yemek yer. M	
21. Çocuk haftada en az bir kere markete götürülür. M		44. Aile ayda bir ya da daha sık akraba ziyareti yapar ya da ziyaretçi kabul eder. M	

22. Çocuk haftada en az dört kez evden dışarı çıkarılır. M		45. Çocuğun kendine ait en az üç veya daha fazla kitabı vardır. H	
23. Çocuk düzenli olarak doktor kontrolüne götürülür. M			
ALT TOPLAM I ____ II ____ III ____ IV ____ V ____ VI ____ TOPLAM _____			

Caldwell & Bradley Copyright 2003.

Çalışmaya Katılma Onayı

Yukarıdaki bilgileri ilgili araştırmacı ile ayrıntılı olarak tartıştım ve kendisi bütün sorularımı cevapladı. Bu bilgilendirilmiş olur belgesini okudum ve anladım. Bu araştırmaya katılmayı kabul ediyor ve bu onay belgesini kendi hür irademle imzalıyorum. Bu onay, ilgili hiçbir kanun ve yönetmeliği geçersiz kılmaz. Araştırmacı, saklamam için bu belgenin bir kopyasını çalışma sırasında dikkat edeceğim noktaları da içerecek şekilde bana teslim etmiştir.

<i>Gönüllü Adı Soyadı:</i>		<i>Tarih ve İmza:</i>
<i>Telefon:</i>		

<i>Vasi (var ise) Adı Soyadı:</i>		<i>Tarih ve İmza:</i>
<i>Telefon:</i>		